

Fredrikke

Organ for FoU-publikasjoner - Høgskolen i Nesna

Når språk møter språk

Om forholdet mellom morsmål og målspråk

Øyvind Jensen

Pris kr. 120,-
ISBN 978-82-7569-166-6
ISSN 1501-6889

2007, nr. 11

HØGSKOLEN I NESNA

Om Fredrikke Tønder Olsen (1856-1931)

Fredrikke Tønder Olsen ble født på handelsstedet Kopardal, beliggende i nåværende Dønna kommune. Det berettes at Fredrikke tidlig viste sin begavelse gjennom stor interesse for tegning, malerkunst og litteratur. Hva angår det siste leste hun allerede som ung jente "Amtmannens døtre".

Kildene forteller at Fredrikke levde et fascinerende og spennende liv til tross for sine handikap som svaksynt og tunghørt. Hun måtte avbryte sin karriere som gravørlærling fordi synet sviktet. Fredrikke hadde som motto: "Er du halt, er du lam, har du vilje kjem du fram." Fredrikke Tønder Olsen skaffet seg agentur som forsikringsagent, og var faktisk den første nordiske, kvinnelige forsikringsagent. Fredrikke ble kjent som en dyktig agent som gjorde et utmerket arbeid, men etter 7 år måtte hun slutte siden synet sviktet helt.

Fredrikke oppdaget fort behovet for visergutter, og startet Norges første viserguttbyrå. Hun var kjent som en dyktig og framtidsrettet bedriftsleder, der hun viste stor omsorg for sine ansatte. Blant annet innførte hun som den første bedrift i Norge vinterferie for sine ansatte.

Samtidig var hun ei aktiv kvinnesakskvinne. Hun stilte gratis leseværelse for kvinner, inspirerte dem til utdanning og hjalp dem med litteratur. Blant hennes andre meritter i kvinnesaken kan nevnes at hun opprettet et legat på kr. 30 000,- for kvinner; var æresmedlem i kvinnesaksforeningen i mange år; var med på å starte kvinnesaksbladet "Norges kvinder" som hun senere regelmessig støttet økonomisk.

Etter sin død ble hun hedret av Norges fremste kvinnesakskvinner. Blant annet er det reist en bauta over henne på Vår Frelses Gravlund i Oslo. Fredrikke Tønder Olsen regnes som ei særpreget og aktiv kvinne, viljesterk, målbevisst, opptatt av rettferdighet og likhet mellom kjønnene.

Svein Laumann

Øyvind Jenssen

Når språk møter språk

Om forholdet mellom morsmål og målspråk når mennesker fra andre land vil lære norsk

xa;tpd;l;

Den som ler sist, ler mest
Det øyet ikke ser, gjør ikke hjertet vondt
Han kjøpte katta i sekken
Eplet faller ikke langt fra stammen
Det er bedre med en fugl i handen enn ti på taket
Hastverk er lastverk
Ulv i fåreklær
ПРЕКЛОНЕНА ГЛАВА САБЯ НЕ Я СЕЧЕ.

الذي يضحك أخيراً يضحك كثيراً
لا عين ترى ولا قلب يحزن
اشترى القط في الكيس تجارة خاسرة
التفاحة لا تقع بعيداً عن شجرتها
عصفور في اليد خير من عشرة على الشجرة
في العجلة الندامة وفي التأني السلامة
ئب في ثوب حمل
Peterum karenum

Para en esta calle - Er hält in dieser Strasse

*Akta, guokta, gålmmå, lågev, aktalågenan, guoktalågenan, guokta låge, gålmmå låge
Gålmmålåkakta, gålmmålåkguokta*

م

U

I love you

paiyan – gutt, makan – sønn
adam – dans

kocham cie!

Суда стояли наягоре, чаики летали над водои Skip lå for anker, måker fløy over vannet.
Там стоит машина, которую отец купил вчера. Der står bilen som far kjøpte i går.

日照香炉生紫烟,遥看瀑布挂前川
飞流直下三千尺,疑是银河落九天。

Rápido- mais rápido- rapidíssimo (fort-fortere-fortest)

Devagar- mais devagar- devagarissim o (sakte-saktere-saktest).

- А хорошие выл ребенок..спросил он -Var det et vakkert barn, spurte han

-Да ответила она - Ja, svarte hun

FORORD

Starten på dette manuset var et undervisningsopplegg for en klasse innenfor Faglærerutdanning for tospråklige, der temaet var ”språkmøte”. Hva skjer når språk møter språk? Hva er spesielt vanskelig når en person med et spesielt morsmål skal lære norsk? Studentgruppen rommet studenter med arabisk, kurdisk, bosnisk, russisk, bulgarsk, somalisk, tamilsk, spansk, portugisisk og lulesamisk morsmål.

Det var en undervisningssituasjon hvor vi kunne lære av hverandre, og hvor jeg som lærer kunne utnytte studentenes erfaringer og kompetanse. Noen av studentenes presentasjoner av eget morsmål og om forholdet mellom norsk og dette morsmålet er derfor gjengitt i siste del av manuset.

Språktypologi, som dette temaet også kalles, er et kunnskapsfelt som bør interessere mange og som mange kan ha nytte av. Jeg har tenkt på lærerstudenter og tospråklige lærere og andrespråklærere i norsk som den primære mottakergruppen. Men framstillingen er forsøkt holdt i en enkel form, slik at flest mulig kan ha utbytte av emnet.

I den evalueringsrapporten om norsk lærerutdanning som i 2006 ble laget av organisasjonen NOKUT, anbefaler denne at studentene bør gjøres mer delaktig i fou-arbeidet ved utdanninga. Dette manuset er således også et eksempel på at studentenes kompetanse kan trekkes inn i faglig utviklingsarbeid.

Innhold

FORORD	2
Del 1: Norsk og de andre.....	5
Innledning	5
Hva er språktypologi?	5
Språktypologi i begynneropplæringa	7
Mellomspråkanalyser – språktypologi i skriftlige elevbesvarelser.....	7
Er norsk et spesielt vanskelig språk å lære?	10
Begrepet språkstruktur.....	10
Skriftsystemer – ulike alfabeter.....	10
Leseretning	12
Fonologi	12
a)Vokaler	13
b) Diftonger	14
c) Konsonanter.....	14
Stavelser.....	15
Trykk	15
Rytme.....	15
Ordtone (tonemer)	16
Intonasjon	16
Morfologi	17
Hva er et morfem?	17
Substantiver	17
Adjektiv	20
Verb	21
Preposisjoner	24
Pronomen.....	25
Tallord	25
Adverb	25
Konjunksjoner og subjunksjoner.....	26
Utropsord (interjeksjoner)	27
Syntaks.....	28
Semantikk	30
Pragmatikk /praktisk språkbruk	32
Den ikke-verbale kommunikasjonen	33
Litteratur.....	34

Del 2: Minoritetsspråk i Norge.....	35
Det tamilske språket v/Logeswary Vairavanathan	37
Spansk v/Analilia Castro Pedersen	42
En språktypologisk sammenlikning mellom bulgarsk og norsk v/ Desislava Edvardsen/ Десислава Едвардсен).....	45
Lulesamisk v/Erling Nils. A. Urheim.....	50
Noen forskjeller mellom arabisk og norsk v/Ridha Boukhmis	55
Arabisk v/Siham Vollen.....	58
En språktypologisk sammenlikning mellom russisk og norsk : hvordan lære en norsk elev å lese og skrive på russisk? v/Dina Myhre.....	66
Om arabisk språk v/ Alaa Abdulaa	69
Når tyskere lærer norsk v/ Øyvind Jenssen	73
Notater om andre språks særtrekk v/Øyvind Jenssen.....	76
Sørsamisk	76
Notater om urdu.....	76
Polsk	77
Vietnamesisk	78
Bosnisk-kroatisk-serbisk	78
Somali	79
Tyrkisk.....	79
Persisk.....	80
Albansk.....	80
Sluttord	81

Del 1: Norsk og de andre

Innledning

Det er sikkert den store skrekken for mange nyutdannede norsklærere at elevene skal stille dem ubehagelige faglige spørsmål som de ikke kan svare på. For eksempel: Hva er samsvarsbøyning av adjektiv? Hva er et indirekte objekt? Hvem har skrevet romanen Segelfoss by?

Fordi norskfaget favner så vidt og setter så store krav til kunnskap, finnes det de som tror at det å være norsklærer for fremmedspråklige - barn eller voksne - er et behagelig fristed der man rent faglig kan slappe av - for her oppdager ikke elevene alt læreren ikke kan.

I virkeligheten er det å være norsklærer for minoritets- eller fremmedspråklige svært utfordrende – både faglig, pedagogisk og menneskelig. Særlig begynnerundervisningen er meget krevende. Det å skulle kommunisere med en mottaker som i utgangspunktet mangler ord både til å forstå og snakke, krever en lærer med stor innlevelse, kreativitet, metodisk oppfinnsomhet og evne til å improvisere. Det setter også store krav til lærerens menneskelige og sosiale kompetanse, evnen til å skape et godt og trivelig arbeidsmiljø og evnen til å motivere. Ikke minst viktig er det at læreren kjenner elevens kulturelle og sosiale bakgrunn.

Men det å være andrespråk- eller fremmedspråklærer i norsk - i grunnskole, på voksenopplæring, i videregående skole eller ved et utenlandsk universitet, setter minst like store krav til faglig kunnskap som de som stilles i norskfaget i den ordinære skolen. På enkelte nivå stiller det enda større krav til kunnskap om eget språk. Litt poengtert kan vi si at det ideelt sett er ønskelig at læreren har språklig kunnskap på alle disse tre feltene:

- Kunnskap om elevens språk
- Kunnskap om norsk språk
- Kunnskap om språktypologi (det strukturelle forholdet mellom de to språk)

Hva er språktypologi?

Med språktypologi mener vi den grammatiske strukturen i et språk sammenlignet med strukturen i andre språk. I en didaktisk sammenheng er følgende spørsmål relevant: Hvordan er strukturen i de fremmedspråklige elevenes morsmål sammenlignet med den grammatiske oppbygningen i det språket (norsk) som eleven skal lære seg? Ulik språklig struktur i morsmålet og målspråket forklarer mange språkfeil og læringsproblemer. Det er bra om læreren kjenner til dette.

De tre strekpunktene ovenfor henger nøye sammen. Man kan selvfølgelig ikke forlange at norsklærerne skal beherske de ulike morsmål til innvandrerne, selv om det ideelt sett var ønskelig. Men den norskfødte læreren kan kompensere for dette ved å sette seg inn i språkstrukturen i de morsmål man har i klassen – uten å lære selve språket.

Språktypologi har mye med holdninger å gjøre. Det dreier seg om å forstå litt bedre de språklige problemene den norsklærende fremmedspråklige har. Det handler om å kunne se det norske språket med den fremmedspråkliges øyne og høre det med hans og hennes ører. Rent ubevisst har de fleste av oss en tendens til å tro at vårt eget språk er det normale. Dette er en holdning som endres gjennom økt kunnskap, der vi litt etter litt forstår at på mange områder er det vårt språk som er sært og annerledes.

Når vi fokuserer på typologi, må vi nødvendigvis snakke mye om grammatikk. Men dette må ikke forveksles med at vi dermed forfekter en såkalt ”grammatisk undervisningsmetode”.

Vi sier ikke at elevene må pugge grammatikk for å lære språk, men vi vil heller ikke være enig med dem som hevder at grammatikk er uvesentlig. Men språktypologi er først og fremst kunnskap for læreren, ikke grammatikk som skal dyttes inn i eleven. Hovedhensikten

er at læreren skal bedre forstå de språklige problemene som minoritetseleven har og kunne hjelpe mer målrettet. Og da må man starte med å forstå sitt eget språk bedre.

Vårt syn på all fremmedspråklæring er at det tar tid å lære et nytt språk. Den som lærer må eksponeres for det nye språket over lang tid - både gjennom å lytte, tale, lese og skrive. Og nettopp fordi det tar tid og et visst slit er uunngåelig, betyr motivasjonen så mye – både den motivasjonen eleven har i kraft av sin personlighet og den motivasjonen læreren kan skape. I den praktiske språklæring må samtale og kommunikasjon ha en stor plass. Læreren må gi mye rom for samtale og samtalestøtte. Den som kommuniserer, lærer språk, og kommunikasjonen gir følelse av mestring og glede. Det styrker motivasjonen, og motivasjon er den mest avgjørende faktoren i fremmedspråklæring. Læreren må bygge opp under den minoritetsspråkliges selvtillit med å verdsette den kunnskap vedkommende sitter inne med om egen kultur og eget språk. Å la eleven skrive både på sitt eget morsmål og på norsk er en god metode. Det frigjør den kognitive språkevnen og styrker selvtilliten. Det styrker også selvtilliten at læreren søker kunnskap hos den minoritetsspråklige om dennes morsmål. At vi her fokuserer på språktypologi, må heller ikke lede noen til å tro at vi mener dette er det eneste viktige aspektet ved fremmedspråkopplæring. Andre viktige faktorer er:

-Alder: De fleste har registrert at barn og unge har lettere for å tilegne seg en god uttale i målspråket enn voksne. Dette kan ha motoriske, nevrologiske eller persepsjonsmessige forklaringer.

- Individuelle egenskaper: Vi snakker gjerne om at noen har et bedre øre for språk enn andre, med andre ord at den kognitive evnen til å lære språk er forskjellig fra person til person. Andre forskere peker på andre personlighetsmessige trekk som evne til innlevelse, intuisjon, selvpoppfatning, motivasjon og evnen til å imitere.

- Sosiale faktorer: Faktorer av primært ikke-språklig karakter ved språkbrukerens etniske bakgrunn kan virke inn på evnen til å lære det nye språket. Det kan ha med holdning til skole og læring å gjøre i det samfunnet man kommer fra. Det kan ha å gjøre med stereotype oppfatninger og stigmatisering som en etnisk gruppe blir møtt med. Graden av aksept og inkludering i det nye språksamfunnet vil for eksempel bestemme hvor mye uformell læring man kan få. Men ikke minst har nyere forskning om innlæringsstiler vist at mennesker lærer språk på ulike måter. Utfordringa er å hjelpe den enkelte til å finne sin innlæringsstil.

Det er således en rekke faktorer som påvirker andrespråklæringen. En kontrastiv analyse av morsmål og målspråk kan ikke alene forklare alle problemer som den minoritetsspråklige har i tilegnelsen av målspråket. Da den kontrastive analysen kom, gjorde man i altfor stor grad et poeng av at innlærerens morsmål representerte et hinder for å lære målspråket. Dette falt også sammen med et behavioristisk læringssyn, som så språklæring som innøving av vaner. Etter hvert så man at såkalte overføringsfeil fra morsmål til målspråk ikke var så enerådende som først antatt, men at innlæreren også hadde de vanlige utviklingsfeil som den som lærer å skrive sitt eget morsmål. Dette perspektivet må en ha klart for øye når en går inn i en mellomspråkanalyse.

Med alle disse reservasjoner må konklusjonen på den forskning som er gjort på dette området, likevel være at morsmålets språklige struktur er en viktig faktor i læringsprosessen. Fremmedspråkopplæring i norsk skjer på like arenaer – i barnehage, grunnskole, videregående skole, på voksenopplæringskurs og ved folkehøgskoler og universiteter i utlandet, og typologi er ikke en like sentral faktor i opplæringa for alle disse gruppene. På samme måte som den uformelle læringa av språk (læring i fritida, etter leksjonene) har ulik vekt for de ulike kategoriene som her er nevnt, vil morsmålet til den tospråklige ha ulik innvirkning på fremmedspråklæringa for de nevnte gruppene. Mest å si vil morsmålets språkstruktur ha for voksne som har praktisert sitt morsmål både muntlig og skriftlig og gått på skole med dette morsmålet. Det ser vi bl.a. ved at voksne innvandrere aldri oppnår den gode uttalen i norsk som barn gjør. Minst betydning har kanskje morsmålets typologi for minoritetsspråklige barn

i barnehagen. En forklaring på at barn, men få voksne kan lære et fremmedspråk perfekt, tar forskeren Bley-Vroman som et tegn at den universielle grammatikken ikke lenger fungerer. Disse tankene om den universielle grammatikken – at evnen til å lære morsmålet perfekt er medfødt - stammer fra lingvisten Chomsky. I dette ligger det implisitt at overføring fra morsmålet har størst betydning for voksne. Men selv i første klasse kan språktypologi ha relevans.

Språktypologi i begynneropplæringa

Det er en fordel om minoritetsspråklige elever som skal lære å lese og skrive, får sjansen å lære det på sitt morsmål, og her behøves tospråklige lærere. Når den minoritetsspråklige eleven på eget morsmål har ”knekt lesekoden”, dvs. lært å forstå forholdet mellom lyd og språk tegn og lært å sette sammen lyder til de første ord, kan denne ferdigheten ofte lett overføres til lesing på norsk.

Men her kan vi også støte på et språktypologisk problem. En slik overføring forutsetter nemlig at også morsmålet til eleven har et fonembasert alfabet og er forholdsvis lydrett. Dersom dette ikke er tilfellet, kan vi ikke forvente en automatisk overgang fra det ene språket til det andre.

Forskjeller i elevenes lydsystem mellom morsmål og målspråk kan skape problemer i den første lesing og skrivning, og dette må det arbeides med kontinuerlig. Skolen må bruke ekstra tid på den minoritetsspråklige eleven både i selve bokstavlæringa og i det å mestre det norske lydsystemet.

Mange innvandrerbarn får store problemer i videre lesing fordi de har et for dårlig ordforråd i norsk. Det går ut over leseforståelsen og viser seg bl.a. i lavere lesehastighet. Årsaken ligger i at ordforrådet til eleven er delt mellom to språk, og fordi den minoritetsspråklige i begrepsinnlæringa har andre referanser enn den norskfødte. Dette er også en språktypologisk erkjennelse, som bør føre til at læreren bruker andre metoder på den minoritetsspråklige enn på andre elever. Først og fremst må samtalen og den muntlige språktreninga få større plass i undervisninga. Og lesestykkene som brukes må grundigere forberedes, forklares og etterarbeides med sikte på å styrke ordforråd og begrepsinnlæring.

Mellomspråkanalyser – språktypologi i skriftlige elevbesvarelser

En person som har et annet morsmål enn norsk og som lærer norsk, snakker og skriver et norsk som er preget av at denne personen er under læring. Dette språket kalles gjerne *mellomspråk* eller *interlanguage*. Mellomspråket er preget av avvikende språkvalg som læreren må se på som naturlige. Karakteristisk for ”under veis språket” er at det skjer overføringer både fra morsmålet og målspråket (norsk). Den fremmedspråklige forenkler grammatikken i målspråket, forveksler eller glemmer unntakene og snakker slik han tror målspråket er. Mellomspråkbrukeren utvikler ulike strategier for å unngå problemene i målspråket.

Imidlertid må en, som vi tidligere har sagt, være klar over at innlæreren i sitt mellomspråk også viser mange av de utviklingsfeil som vi finner igjen hos barnet som skal lære å skrive sitt eget morsmål.

Alle har erfart at folk fra samme land har den samme aksent når de snakker norsk og gjerne gjør de samme feil. Det samme kan dokumenteres i skriftlig i såkalte mellomspråkanalyser, hvor vi systematiserer feilene språkbrukere fra ulike morsmål gjør i skriftlige arbeid i norsk. Her er et par eksempler på mellomspråkanalyser:

Stil skrevet i november 2006 av jente fra Irak som går i 5. klasse i en by i Nordland. Jenta har bodd fire år i Norge:

Når jeg har kommet til Norge, så jeg at det hva litt rar jeg har sett. Snow i Irak var det ikke snow og så kalt det hva varmt men Norge er også
arti med snow vi kan lak snoman og snokrik og mie andre ting de er arti
men på Irak er de alle sammen kjener jeg og det er også altire men
har i Norge på sommer er det varmt og på vinter er det kaldt men det
er arti forde jeg lek med noe.
på ferien kan jeg far til hemmen og i vanlige dager kommer til meg
vener min for og lek med dem og det så jeg det er snill og lek med
meg.

Kommentar:

Jentas språklige valg er påvirket både av morsmålet arabisk og talemålet i den byen hun bor. Her er et forsøk på å forklare hennes språkvalg:

komet, set, ale, lit, kjener, kommer, vener, man: Dobbelkonsonant er vanskelig for alle barn.

Men arabisk markerer dobbelkonsonant med kun 1 konsonant med tegn over. Jenta er derfor ikke vant med to konsonanter etter hverandre fra sitt morsmål.

Norge, Irak, Norge, hemmen: Arabisk har ikke stor bokstav i egenavn.

sins (synes): Arabisk har ikke lyden y, som leses i. Arabisk er et lydrett språk der man venner til at man kan skrive det man hører.

sno (snø), snomann, snokrik: Arabisk har ikke ø, bruker o

o, so (så): arabisk mangler å

arti, de (det): stumme lyder er vanskelig når man kommer fra et lydrett morsmål

krik (krig), lak (lage): Arabisk skiller ikke mellom g og k

altri (aldri): Arabisk skiller ikke mellom t og d

har(her): Jenta hører uttalen "hær", og arabisk har en æ-holdig uttale av sin a. Hun skriver det hun hører – med sin æ-holdige a.

Det er imidlertid manglende grammatisk bevissthet om målspråket som forårsaker at verbet "var" skrives som spørreordet: *hva*. Talemålet i den nordnorske byen er grunnen til at hun har apokope (bortfall av endelse) i formene: *hva(var), kan lak (lage), kan far (fare)*

Preposisjoner er alltid vanskelig å beherske i et nytt språk. Preposisjonsuttrykkene *på sommer* (om sommeren) og *på ferien* (i ferien) oppstår fordi hun på norsk har hørt preposisjonen "på" i andre vendinger (han er på ferie).

Stil skrevet av jente fra Irak som går i 7.klasse og har bodd fire år i Norge:

Jeg har vært i Norge ca 4 år. Jeg så at de var gret å bor i Norge jeg
fik mange venner og jeg trives her i Norge de e veldig arti faktisk å
bor i Norge. Jeg har lært meg Ny språk. Jeg har de veldig arti her i
Norge. Men de er non gangen eg blir eplage der møter. av non
elever i klassen eller av non som er i samme skole

Kommentar

Her har det skjedd en utvikling i den formelle delen av skrivinga. Punktum er innført og stor bokstav i "Norge". Men vi ser at mange av de samme fenomenene som er kommentert etter første elevtekst, gjentas her – dobbelkonsonant (*klassen, same, fik*) og stumme lyder (*de, arti*). I tillegg gjentas "sins" (synes) som er kommentert tidligere, og æ-lyden uttrykkes med den på

arabisk æ-holdige a. (har *vart*). Også denne eleven har problemer med stemte og ustemte stopplyder, her p og b ("språk" skrives med b – *subrøk*)

gret (greit): Arabisk har ikke diftongen ei og bruker normalt ikke to konsonanter etter hverandre

subrøk (språk), eplaga (plaga): Arabisk har ikke to konsonanter etter hverandre (sp, pl). Jenta innfører en slags ekstra vokal i de to orda for å unngå konsonant-oppopping.

Det lokale talemålet forårsaker "non gangan eg...". Manglende grammatisk bevissthet om målspåket gir formen *å bor*.

(Se student *Ridha Boukhmis sin presentasjon om arabisk og norsk*)

Stil skrevet november 2006 av 10 år gammel jente fra Tjetjenia som har bodd knappe 2 år i Norge.

Det var en gang ei jente og en gutt og dem hadde ikke familie. Og en gang sa gutt: Vi kan jo ikke sitte hjeme hele dagen, kan ikke vi gå i skogen, sa gutten. Og så sa jente: Jo det kan vi. Og når de har kommet i skogen så sa jente: jo det kan vi. Og når de har kommet i skogen. så sa jente. (det er skummelt har kanskje vi skal gå tilbake også sa gutten (Ja det syns eg og. Og så de går og går også sa gutten: du husker jo veien? Ikke sant kanskje du kan hjelpe meg litt? Så sa jente: Ja men jeg husk ikke veien. Også sa han: da må vi overnatte her, også de måtte der. Når de prøvde å sove så hørte de at noen bråkte med rare lyda, så sa jente hørte du det, så svarte gutten: selvfølgelig hørte jeg det da betyr det at det er s-s-spøkelse aaaaaaaa! Vi må finne vei tilbake. Og egentlig hadde de en bestemor og bestefar, og noen har ringt og fortalt at de er i skogen så hentet de dem og dem var lykkelig. Meeen! Spøkelser bor selvfølgelig i skogen som Mjølån, Mjølånskogen

Kommentar

Dette er en usedvanlig flink elev; det ser vi på mer enn den formelle språkbruken. Men om vi fokuserer bare på det formelle, så er det en imponerende språkbeherskelse etter knappe to år i Norge. Lærere jeg har snakket med sier at de ofte opplever at tjetsjenske elever lærer språket veldig fort. Kanskje kan det ha sammenheng med at disse barna er oppvokst med et fremmedspråk, russisk. Det muntlige språket tsjetsjensk og det påtvungne skriftspråket og skolespråket russisk er svært forskjellig. Både elevens individuelle flinkhet og den sammensatte morsmålsbakgrunnen kan være en forklaring på at vi finner færre språktypologiske momenter i denne teksten. Talemålsformer i målspåket har hatt like stor innflytelse. Men tre ganger bruker eleven substantiv i ubestemt form der man på norsk forventer bestemt form: *sa gutt, sa jente, sa jente*. Dette er påvirkning fra russisk som i likhet med polsk ikke markerer bestemthet i substantivene. En syntaksfeil bunner også i russisk: *og så de går...* (og så går de).

I et annet elevarbeid skrevet av 10-åring med russisk bakgrunn var det flere eksempler på feil bruk av genus: en spøkelse (hankjønn på russisk), en hus (hunkjønn på russisk). Eleven skrev o for å (o uttales å på russisk) og hadde problemer med nk/ ng-lyden.

Er norsk et spesielt vanskelig språk å lære?

Svaret avhenger av hvilket land man kommer fra, dvs. hvor store de typologiske forskjellene er mellom norsk og det andre språket. Svaret avhenger selvfølgelig også av den lærendes individuelle bakgrunn, evner og motivasjon og av hvilken undervisningsmetode som velges.

Svært generelt kan en si at norsk har en middels vanskelig grammatikk om vi sammenligner med andre språks bøyningssystem. Vi sier at norsk er svakt syntetisk (se om analytiske og syntetiske språk under kapitlet "Morfologi").

Sett utenfra er norsk "spesielt" for de fleste utlendinger på disse områdene:

- Norge har to ganske like skriftspråk (nynorsk og bokmål). Det forvirrer.
- Begge skriftspråk har mange "valgfrie former". Det skaper usikkerhet.
- Det finnes ingen talemålsnorm for norsk, ingen uttaleordbok. Det er frustrerende.
- Det er mer akseptert å snakke dialekt i Norge enn i noe annet land. Det irriterer.

I tillegg kommer de ulike sætrekk i norsk språkstruktur. Dette er relative problem som må konkretiseres grammatisk og ses i forhold til hvert enkelt fremmedspråk. Det er en slik konkretisering vi i de følgende sider vil gå inn på.

Begrepet språkstruktur

Språk er kommunikasjon. Språkstruktur er språket som system. Skal vi beskrive et språk for andre, trenger vi en mal, en slags disposisjon. Med språk tenker vi umiddelbart på verbalspråket. Verbalspråket kan deles i to: 1. Det muntlige verbalspråket (det opprinnelige språket). 2. Det skriftlig verbalspråket (noe nyere, en skapt norm)

Men verbalspråket er ikke den eneste form for kommunikasjon. Andre former for kommunikasjon er kroppsspråk, tonespråk og bildespråk. Vi vil likevel her konsentrere oss om verbalspråket.

Hovedinndeling av verbalspråket:

1. Fonologi (lydene, uttalen)
2. Morfologi (ordet og dets deler, formverket, bøyningsverket, ordklasser)
3. Syntaks (setningen, leddenes funksjon, ordrekkefølge, ordstilling)
4. Semantikk (betydning, ordforråd)
5. Pragmatikk (språket i bruk, riktig ord i forhold til situasjon)

Skriftsystemer – ulike alfabeter

Fonologi handler om det talte ord, om lydene (fonemene). Men snakker vi om skriftlig språk, kommer det vi kaller *skriftsystem* også inn i bildet. Det norske skriftsystemet avviker fra mange av innvandrernes morsmål. Skriftsystemet representerer et enormt omstillingsproblem for mange minoritetsspråklige som har lært seg å lese og skrive på sitt morsmål før de kom til Norge.

a) Det latinske alfabetet

I Norge og ellers i Vest-Europa brukes det latinske alfabetet. Det er imidlertid også noen forskjeller når det gjelder skriftegnene mellom de landene som benytter det latinske alfabetet. Norsk har for eksempel tre bokstaver (æ, ø, å) som de fleste andre ikke har. Og andre land har grafemer (skriftegn) som norsk ikke har, for eksempel tyskernes ü og spanjolenes ñ. Til og med svensk har to grafemer som ikke finnes i norsk (ä, ö)

Overraskende nok er det også noen fjerntliggende land som benytter det latinske alfabetet - for eksempel vietnamesisk, somali, tyrkisk, kroatisk, filippinsk. Rumensk er et latinsk språk på Balkan og bruker en utgave av det latinske alfabetet, men også et slavisk språk som polsk bruker latinske bokstaver, men alfabetet har spesielle tegn i tillegg for å uttrykke muljerte, nasalerte og harde lyder - som *q, ę, ż, ś, ć, ń*.

Nordsamisk har egne tegn for konsonantfonemer, mens sørsamisk bruker det norske alfabetet.

b) *Det kyrilliske alfabet*

Hit hører de fleste slaviske språk, som russisk, serbisk, ukrainsk og bulgarsk. Det russiske alfabetet er slik: Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ее, Ёё, Жж, Зз, Ии, Йй, Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр

Alfabetet skal etter legenden være oppfunnet av slavenes apostel Kyrillos på 800-tallet. Men også mellom brukerne av det kyrilliske alfabetet er det interne forskjeller når det gjelder grafemene. Ukrainsk: (Українськ). Polsk har imidlertid ikke kyrillisk alfabet.

c) *Arabiske alfabetsystemer*

عصفور في اليد خير من عشرة على ا I det arabiske alfabet ا ي ب ر ع ل ا representerer hvert tegn en konsonant. Andre fremmedartede alfabetsystemer er hebraisk, urdu-alfabetet, persisk (iransk)alfabet og hindi-alfabetet.

d) *Stavelsesbaserte systemer*

finder vi hos tamilene og japanerne, og antall tegn kommer opp i flere hundre. (et tegn representerer en sekvens av vokal + konsonant) (日本語)

Tamil har også ent stavelsesbasert system med 12 vokaler og 18 konsonanter. Et tegn representerer en sekvens av vokal + konsonant. (En konsonant + vokal = et nytt tegn/ lyd). Tamil har derfor 247 stavelser (12 x18 = 216 pluss 18 konsonanter, 12 vokaler og et ekstra tegn - aaytha ellutu).

e) *Ordskrift (tegnspråk)*

Ordskrift finner vi første gang i de gamle hieroglyfer, men ordskrift lever fremdeles i verdens folkerikeste land, Kina. Hvert tegn i kinesisk representerer et ord eller et morfem.

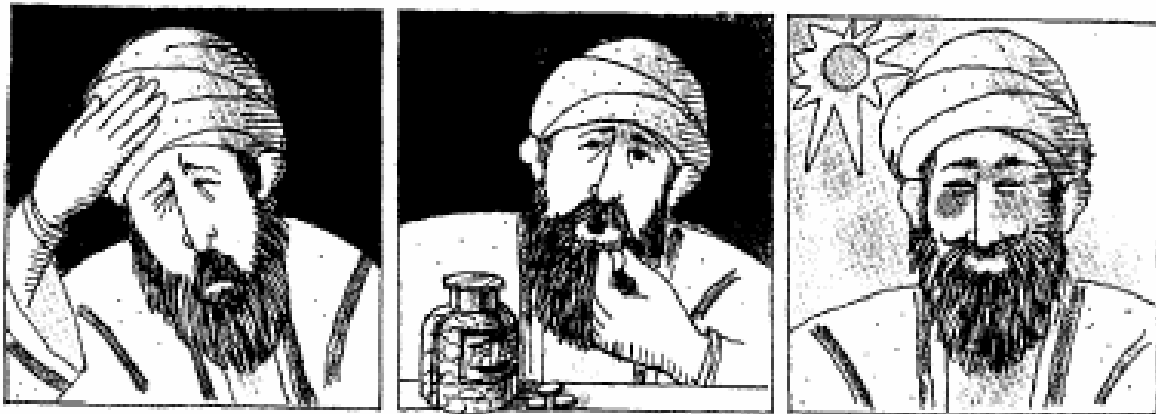
Kinesisk (中文) Talltegnene er eksempel på ordskrift i vårt eget språk.

Leseretning

Nært beslektet med skriftsystemet er leseretning. I den vestlige verden er vi vant til å lese fra venstre mot høyre. At dette ikke er noen selvfølge, ser vi på fem år gamle barn som begynner å skrive sine første ord. De skriver ofte speilvendt. Leseretning må læres.

Flere østlige språk, som arabisk, skriver fra høyre mot venstre. Tamil har for eksempel samme leseretning som norsk, men et annet alfabetsystem.

Et legemiddelfirma ønsket å selge hodepinetabletter til et land der man snakket arabisk. De laget en tegneserie av 1) en mann med hodepine, 2) en mann som spiser tabletter og 3) en mann uten hodepine.

Tegneserien ble trykt i aviser og på store plakater. Likevel glemte de en "liten" detalj: På arabisk leser man fra høyre mot venstre. Det gjelder også tegneserier.

Fonologi

Om lyd og tegn - lydrette og ikke lydrette ord

For å kunne snakke sammen om uttale og rettskriving er det viktig å forstå forskjellen mellom to sentrale betegnelser: lyd (fonem) og skrifttegn eller bokstav (grafem). Her er et eksempel på kommunikasjonssvikt på dette område – A og B diskuterer spansk:

A: Spansk har ikke y.

B: Jo, spansk har y (Pablo y Marta)

Begge har rett. Problemet er at A snakker om lyden y, og B tenker på bokstaven y.

Vi har flere lyder enn vi har bokstaver i norsk. Det betyr at samme lyd kan skrives med ulike bokstaver. For eksempel kan lyden j skrives med j, hj, lj, g, dj (jul, hjem, lå, gi, djup). Og lyden s kan skrives med bokstavene s, skj, sk, g, j (sy, skjorte, ski, giro, journalist)

Vi sier at ord som "hjem" og "giro" er *lydstridige* (ikke lydrette). Vi har mange lydstridige ord i norsk. Noen språk er mer lydrette enn norsk. Andre språk er mer lydstridige. Finsk og tyrkisk er mer lydrette enn norsk. Engelsk er mindre lydrett. Også russisk er ganske lydstridig.

Når man skal lære et nytt språk, er det en fordel at dette er forholdsvis lydrett. Da er det lettere å uttale og skrive dette språket. På den annen side kan det være et problem å komme fra et morsmål som er veldig lydrett. Da har man lært seg at man skriver det man hører og produserer gjerne flere skrivefeil i mål språket enn en som kommer fra et lydstridig språk og er mentalt forberedt på at lydbilde og ordbilde kan være forskjellig.

Noen språk har mange lyder, andre språk har få lyder. Noen språk mangler lyder norsk har, men har til gjengjeld lyder som norsk mangler. Dette skaper lærevansker når den fremmedspråklige skal tilegne seg det norske lydsystemet. I det følgende skal vi peke på noen slike problemer.

a) Vokaler

Slik produseres en vokal:

- Luft fra lungene
- Stemmeband vibrerer. Vi sier da at alle vokalene er stemte.
- Ulik tungeplassering. Vi snakker om trange vokaler (i, y), åpne (a), bakre (å, o) og fremre vokaler (i, e, æ)
- Grad av lepperunding. Vokalen kan være rundet (o) eller urundet (i).

Ut fra hvordan vokalene produseres kan vi sette opp en modell (vokalfirkanten) som viser likheten /ulikheten i lyd mellom vokalene. Vokalene i-o-a er svært ulike, mens i/y er like.

I tillegg til momentene ovenfor kan en vokal uttales lang eller kort. (se dette seinere). Den lydige forskjellen mellom ”bok” og ”bukk” er ulik lengde på vokalen. Lengde på vokalen er ofte betydnings skillende på norsk.

Om vi regner med korte og lange vokaler er det 18 vokallyder i norsk. I alfabetet er det 9 vokaler. Vokalene i det norske alfabetet: i- e - æ - a - å - o - u - y - ø
Det mest vanlige i andre språk er 5 vokaler: i - e - a - o - u . Slik er det i spansk, gresk, japansk, russisk og urdu. Arabisk bruker bare 3 vokaler, persisk har 6. Basisvokalene er a - i - o.

Hvilke uttaleproblemer gir norske vokaler utlendinger?

Her må vi bare nøye oss med å gi eksempler:

- De særnorske vokalene i alfabetet (æ, ø, å) er nye for utlendinger og må læres
- Mange av vokalene i norsk oppfattes som svært nære hverandre og er vanskelig å høre forskjell på, for eksempel i-y og y-u.
- Den norske uttalen av u og o er uvanlig (uttales av de fleste andre som o og å)
- Vokalen e blir på norsk uttalt æ foran to konsonanter i noen ord (*hest*)
foran r + konsonant (*konsert, sterk*)
- Bokstaven u blir uttalt på to måter - som norsk u eller som norsk o . Som u i *hus, snu, du*.
Som o i ord som: *bukse, sukker, pung, hummer*
- Bokstaven o blir normalt uttalt som norsk o (*Polen, ost, solen*) Men også som å (*kom, post, sopp*)
- Bokstaven ”å” leses av mange utlendinger som ”a”, særlig de med slavisk morsmål, for eksempel polakker og bulgarere. (Jan > ”Jånn”)
- Spanjolene og pakistanerne har problemer med å si norsk y, ø, u (uttales i og å). Spanjolene har bokstaven y, men ikke den norske lyden y (en by > en bi).
- Vietnameserne har mange fremmedartede vokaler, som uttales bak i munnen uten lepperunding.
- Tyrkisk og vietnamesisk har bakre urundede vokaler, mens på norsk er det de bakre vokalene som er rundet (u, o, å).

Lange og korte vokaler (kvantitet, lengde)

På norsk fungerer lengden på vokalen betydnings skillende i muntlig tale. I muntlig tale blir det to forskjellige ord om vi uttaler ordene med lang eller kort vokal

hå:p - håp (hopp)

ma:t - mat (matt)

ha:t - hat (hatt)

I skrift har norsk funnet en måte å understreke forskjellen på – ved å bruke dobbel konsonant i ord som har kort vokal. Men i tale kan man bare *høre* om vokalen er kort eller lang. Vi kan i tale ikke se en dobbelkonsonant.

Både å høre lang og kort vokal og følgelig uttale vokalen riktig er vanskelig for personer med et morsmål som ikke har tilsvarende system. Vietnamesere og arabere har ikke forskjell mellom lange og korte vokaler. Urdu har derimot forskjell på lang og kort vokal. I tysk har man også skille mellom lang og kort vokal, men de ord som har lang vokal på norsk, kan ha kort vokal på tysk og omvendt (ei bo:k – ein Buch). En tysker kan derfor si følgende når han snakker norsk: ”Jeg koser meg med en spennende bokk”

I somali skrives lang vokal med dobbel vokal – som i dansk tidligere eller hos Petter Dass (Viin).

b) Diftonger

En diftong er en sekvens av to vokaler i samme stavelse (ei, øy, au, ai, oi)

Diftonger i Norden er et vestnordisk fenomen. Diftonger i skrift finnes i norsk og islandsk, men ikke i normert dansk og svensk. Som uttaleform er det diftongering også i dansk (skov, få lov), men disse skrives ikke. Bosn-kroat-serbisk har ikke diftonger. Arabisk har to diftoner (ai, aw), men mangler andre norske diftonger som ei. I elevteksten vi gjengir tidligere, skriver den arabiske jenta ordet ”greit” som ”gret”. Andre språk har diftonger (for eksempel vietnamesisk) men uttaler dem annerledes. Mest nærliggende eksempel er tysk: Stein (stain), Euro (åirå). Spansk har diftonger (ie, ue, iu, au) men de tilsvarer ikke de norske.

c) Konsonanter

Ulikt antall:

- Noen språk har 6 konsonanter, andre har 95.
- Østnorsk har 22, vestnorsk 17, og trøndersk og deler av nordnorsk har opp til 27
- Det norske alfabetet har 20 konsonanter

Stemte og ustemte konsonanter:

Noen konsonanter er stemte og andre ustemte. Fonemene p, t, k, f, s er ustemte (klangløse) på norsk, mens de tilsvarende fonemene b, d, g, v, samt l er stemte. Personer med morsmål som ikke skiller mellom stemte og ustemte konsonanter, vil ha problemer med p/b, t/d, g/k på norsk. Det ser vi i elevtekstene til de arabiske jentene på s 8: *krik* (krig), *lak* (lag), *altri* (aldri), *subrøk* (språk). Samene har det samme problemet.

Tysk har stemt s, mens norsk har ustemt s. Tysk aksent høres derfor tydeligst i ord med s, i ord som ”Rose”, ”Base”.

Norske særegenheter når det gjelder konsonanter

- g uttales som j foran i, y, ei (gi, geitost, gyldig). Slik er det ikke på dansk.
- kj-lyden er vanskelig (kjær, kjenne)
- k uttales kj foran i, y, ei (kino, kiste)
- tj-lyden på norsk volder mange utlendinger besvær (tjern, tjukk)
- r er på norsk såkalt tungespiss-r, men baktunge-r (skarre-r) finner vi også i store byer som Bergen, Stavanger, Kristiansand. Amerikanerne sliter med norsk r.
- rd, rl, rn, rt, rs blir gjerne assimilert i norsk tale og får en såkalt retroflektert uttale (gjærne, farlig, ert, snart, vers)
- s er ustemt på norsk. Noen språk, som tysk, har stemt s.
- skj og sk-lyden (skje, skje, ski) oppleves som vanskelig for mange minoritetsspråklige i Norge

- v/p og p/b er vanskelig å skille fra hverandre for arabisk-språklige.

Norsk har mange stumme konsonanter:

- h er stum foran j og v (hjerte, hvor, hva)
- d er stum etter l, n, r og etter vokal (nord, kald, blod, blind, rød)
- g er stum foran j (gjerne)
- t er stum i noen ord (det) og i bestemt form entall (flyet, huset)
- v er stum i noen ord (halv, selv, sølv, tolv)

Stumme lyder er ikke noe ukjent fenomen i andre språk; h er således stum i spansk (hola>åla), men norsk har ”irriterende” mange stumme lyder. Svensk er mer lydrett (vit, vad?).

Eksempel på andre språk med ”unorske” konsonantfonemer

- Den tyske *baktunge r* og *stemte s*
- De arabiske strupelydene (harkelydene)
- Den engelske lespende th-lyden. Fantet i gammelnorsk.
- Den spanske lespende c-lyden (gracias)
- Vietnamesernes konsonanter eksisterer i skrift som på norsk, men har en annen lydverdi
Vietnameserne kan ikke ha r, l, s i utlyd (de eneste lydene en finner i utlyd er p, t, k, m, n,)
- Urdu har tjukk l, men mangler kj-lyden
- Tyrkerne mangler de retroflekse konsonantene rt, rd, rn, rl (fart, ferdig, barn, perle)

Stavelser

Ulike språk har ulike regler for oppbygging av stavelser (språkets fonotaktiske system). Dette er et komplisert fagområde som vi her må nøye oss med å peke på og gi noen enkle eksempler på.

I vietnamesisk er det maksimale antall konsonanter i en stavelse 2. I norsk kan det være 5 eller flere (sprelsk). Ord med flere konsonanter etter hverandre kan være vanskelig å uttale for en vietnameser og en araber. (Se stilen skrevet av en arabisk jente). Her skriver hun ”*subrøk*”(språk) og *eplaga* (plaga). Jenta innfører en ekstra vokal i de to orda.

Finsk kan ikke ha konsonantforbindelser foran vokalen i et ord. St foran o går ikke - ”Stockholm” blir ”Tukolma”

Urdu har heller aldri mer enn en konsonant foran vokal i en stavelse.

Trykk

Alle ord i norsk har minst en trykksterk stavelse. I andre språk er vekslingen mellom trykksterke og trykksvake stavelser annerledes. Polsk har trykk på nest siste stavelse. Fransk ofte på siste. Samisk har gjerne trykk på første stavelse.

Det er vanskelig å identifisere ord når trykkmønsteret er galt. Et vanlig ord kan bli helt uforståelig dersom trykket plasseres på gal stavelse (Sokra´tes) eller forveksles med et annet ord (´forkle – for´kle).

Et særnorsk fenomen er såkalte *utbryterkonstruksjoner*: *Det er jeg som skal sykle til Mo*. Dette er et syntaktisk fenomen, men har også innvirkning på trykket på ett ord.

En forsker (Hyman) har gått gjennom 444 språk og klassifisert dem etter om trykkplasseringen var fast eller varierende. Han fant at 306 språk hadde fast trykk. 16 språk utnyttet ikke trykk i det hele tatt.

Rytme

Norsk talerytme er særpreget ved at de trykksterke stavelserne uttales ganske kraftig. De trykksvake stavelserne presses sammen for å passe i mellomrommene.

Andre språk kan være organisert etter andre rytmiske prinsipper, for eksempel at alle stavelser skal være like lange. I vietnamesisk er det for eksempel mindre forskjell mellom trykksterke og trykksvake stavelser, og stavelser er like lange. Hvis dette overføres til norsk, oppstår en stakkato talerytme. For minoritetsspråklige i Norge som kommer fra steder utenfor det indoeuropeiske språkområdet, vil den avvikende setningsrytmen ofte være en markant del av språkbrukerens aksent.

Ordtone (tonemer)

Tonelag på norsk kan bestemme betydning av et ord. Vi snakker i norsk om to tonelag i enkeltord (tonelag 1 og 2)

bønner - bønner (bønder – bønner)

villi (navn) - villi (Willy - villig)

tømmer – tømmer (trevirke – å helle ut)

sauen – sauèn (nordnorsk dial. for sauen og sauene)

Ordskillende tonelag finnes i norsk, svensk, estisk, latvisk, litauisk og bosnisk-serbisk-kroatisk. Det finnes likevel norske dialekter som ikke har tonelagsforskjell. Kinesisk har fire tonemer. Vietnamesisk har seks tonemer. Somali skiller mellom høy og lav tone, med trykk på høy tone.

Over halvparten av jordens språk er tonespråk. De østasiatiske og afrikanske språk bruker tonen som fonem i likhet med norsk. Men antallet toner kan variere. Vietnamesisk har 6 toner. Arabisk er ikke tonespråk.

Intonasjon

Intonasjon har nær tilknytning til ordtone. Men med intonasjon mener vi tonen i hele setningen (setningsmelodien). Det er gjennom setningsmelodien man kan forstå om ei setning er et spørsmål, en ordre eller en konstatering. Det er stort sett også gjennom setningsmelodien at vi hører hvor i landet en person kommer fra ("handelsreisende-metoden"). Morfologisk er brønnøy bymål ganske likt det som tales i Mo i Rana. Men på grunn av setningsmelodien er det lett å høre forskjell – for det lokalkjente øret..

Intonasjonen varierer veldig i norske talemål. Vi sier gjerne at nordnorsk har høgtone (europeisk tonelag), i motsetning til det sørlige Norge, som har "norsk" tonelag. Nordnorsk språkbakgrunn kan således være gunstig når man vil snakke en del europeiske språk. Men internt både i Nord-Norge og i Sør-Norge er det store forskjeller i tonelaget. Østnorsk har lav tone på trykkbærende stavelser, mens bergensk har høy tone på trykkbærende stavelser.

Noen lærebøker i norsk som fremmedspråk forsøker å lære elevene intonasjon etter et bestemt geografisk forbilde (som regel dannet østnorsk). Et eksempel på en slik lærebok er Anne Bjørnebek: *Troll i ord*. Slike intonasjonsøvelser er kontroversielle, fordi vi ikke har noen autorisert uttalenormering i Norge, men øvelsene er også lite vellykkete.

Den fremmedspråklige vil lære seg intonasjonen i den del av landet han befinner seg, eller av den læreren han har. Vi kan høre norsk landskap i talen til alle nordmenn. Da bør vi også akseptere det hos dem som har lært norsk og har et annet morsmål. I begynneropplæringa bør norsklæreren snakke normalisert, men uten å etterape noe bestemt norsk tonelag. Men min erfaring er at den fremmedspråklige som har lært norsk ved en folkehøgskole på Vestlandet eller for eksempel under et års studium i Tromsø - og som dermed har litt dialektpreg i sin tale - er de som høres mest naturlig "norsk" ut. Det gjelder selvfølgelig også de som har lært norsk i Oslo.

Numerus (entall – flertall)

Enkelte språk markerer ikke flertall med bøyningensendelse, men med markeringsord (stoler - fire stol). Det er ingen obligatorisk markering av numerus (flertall) i japansk, vietnamesisk, kinesisk og tyrkisk. I vietnamesisk brukes i stedet for bøyning et klassifiseringsord som substantivet får foran seg. Klassifiseringsordet ”cai” markerer døde ting. ”con” angir klassen for levende ikke-menneskelige vesener. Mens ”ngugi” står foran ord som betegner levende personer.

Dualis:

Gammelnorsk hadde en egen totallsform. Pronomenet ”vi” var ”vit” (vi -om to), men ellers ”ver” (vi – om flere enn to). Slike dualis-former er borte i moderne norsk, men eksisterer i språk som arabisk, russisk og samisk.

Bestemthet

Her er formene som uttrykker bestemt form av substantiv på norsk:

Hesten hestene kua kuene huset husene (husa)

Det er ikke alle språk som uttrykker bestemthet. Dette gjelder russisk, polsk, bosnisk-kroatisk-serbisk og finsk. En polakk som snakker norsk vil således lett kunne lage setninger som denne: ”Sett stol på plass”, ”Polakker vant kampen”, der nordmenn helst ville si: Sett stolen på plass. Polakkene vant kampen. (se elevtekst på s 9, jente fra Tsjetsjenia)

De fleste språk – det gjelder også fremmedartede språk som arabisk, urdu og vietnamesisk - har likevel bestemthetsformer i språket. Derimot er det ganske uvanlig å uttrykke bestemthet med en etterstilt bøyningensendelse slik man gjør det i skandinavisk: (mann-en). Arabisk har bestemthet uten bøyningensendelse: hus – husene (boyout-alboyout) (بيوت- البيوت)

Bestemthet med bøyningensendelse har for eksempel: norsk, svensk, persisk, tyrkisk

Bestemthet uten bøyningensendelse: engelsk (the man), tysk(der Mann), spansk (el hombre), fransk, urdu, arabisk.

Bruken av etterstilt bøyningensendelse må forklares. Former som ”en kona” og ”en mannen” er ganske vanlig å høre i begynnerfasen hos dem som lærer norsk.

Dobbeltbestemmelse – et særnorsk fenomen

Det at man både bruker foranstilt artikkel og etterstilt bøyningensendelse (**den store mannen**) er et særeget norsk-svensk fenomen. Til og med danskene nøyer seg med ”den store mand”, som engelskmenn og tyskere.

En spesiell form for dobbeltbestemmelse er bruk av etterstilt eiendomspronomen (mannen min) (kua **mi**), og her følger ikke engang svenskene oss.

De valgfrie alternativene ”min mann” og ”mannen min” forvirrer mange og gir bastardformer som ”min kona”, ”mitt halsbåndet” osv.

Genus (grammatisk kjønn)

Latin har to ord for kjønn: *genus* (grammatisk kjønn) og *sexus* (naturlig kjønn). Det naturlige kjønn er likt fordelt i alle språk, men ikke genus.

- *Ikke genusforskjell* har språk som engelsk, persisk, tyrkisk og samisk.

Mange har kanskje møtt norsktalende engelskmenn som snakker om ”en fjell”, ”en hus”.

- 2 *genus (felleskjønn og nøytrum)* har svensk og dansk (og bymålet i Bergen)

- 2 *genus (maskulinum og femininum)* har fransk (un/une), spansk, urdu

- 3 *kjønn (maskulinum, femininum, nøytrum)* har norsk, tysk, islandsk, bosnisk-kroatisk-serbisk, rumensk m.fl.

Problemet med å bestemme genus på norsk

Det er et stort problem for minoritetsspråklige å vite når man skal sette ”en”, ”ei” eller ”et” foran et norsk substantiv. Norsk har hele tre genus, og det er ikke noen endinger som identifiserer ordene som hankjønn eller hunkjønn slik som i enkelte andre språk. På polsk ender alle hunkjønnsord på a. Arabiske hunkjønnsord har t som siste bokstav. På spansk ender de fleste hankjønnsord på o og de fleste hunkjønnsord på a, slik at vi kan se om dette ordet skal bøyes som hankjønn eller hunkjønn: tallerken - un plato (hankjønn), seng – una cama (hunkjønn). Noe tilsvarende har vi ikke på norsk. På norsk er reglene så kompliserte at de er for vanskelige å lære. Her må en nok bare vente til språkfølelsen hjelper en. Men voksne utenlandske studenter forlanger regler. Vel, her er noen:

- a) Maskulin på bokmål er ord på: dom (rikdom), else (følelse, -esse (interesse), het (ensomhet), i (teori), ikk (teknikk), isme (realismen), ist (sosialist), -nad (søknad), -ning (slektning), -sjon (pensjon), -ur (natur)
- b) Femina er: substantiv på -ing og -inne (ei/en kjerring), (en/ei lærerinne)
- c) Neutra er ord på -al, -ek, -eri, -em, -gram, -iv, -krati (kvartal, diskotek, fiskeri, problem, program, motiv, demokrati)

Kasus

Med kasus mener vi en bøyingsform av substantiv, pronomen, adjektiv og artikler som uttrykker hvilken funksjon ordet har i ei setning. Det gammelnorske språket hadde fire kasus, slik som tysk og islandsk i dag. Subjektet står i nominativ, objektet i akkusativ og det indirekte objektet i dativ. Preposisjonsuttrykk stod i dativ dersom det uttrykte en tilstand av ro (han sitter på taket), i akkusativ om det uttrykte en bevegelse (han klatret opp på taket).

Kasus i gammelnorsk - tysk

Nominativ:	madr-inn	der Mann	(Subjekt)
Genitiv:	manns-ins	des Mannes	(Eieform)
Akkusativ:	mann-inn	den Mann	(Direkte objekt)
Dativ:	manni-num	dem Mann	(Indirekte objekt)

Kasusbøyninga går også i flertall og i alle tre kjønn.

I moderne norsk har vi beholdt genitiv, men ellers er kasusmarkeringa falt bort og erstattet med preposisjoner og en fast ordstilling. Slik er det også i engelsk og persisk. Bulgarsk er det eneste slaviske språket uten kasussystem, men gammelbulgarsk hadde 8 kasus.

Kasussystemet finnes i mange andre moderne språk, og ofte er det flere kasus enn de fire vi kjenner fra germansk. Således er det kasussystem i urdu. Arabisk har 3 kasus, polsk 7, tyrkisk 6, russisk 6, finsk 17, nordsamisk 6 og sør- og lulesamisk 8 kasus.

Opprinnelig hadde indoeuropeiske språk 8 kasus. Kasus som ikke lenger brukes i germansk er:

Vokativ: Kasus for en person man tiltaler (tiltalekasus)

Instrumentalis: Kasus som uttrykker hjelpemidler en handling blir utført med

Ablativ: betegner avstand, fjerning fra et sted

Lokativ: betegner stedet der noe går for seg

Bøyning av substantiv

En nordmann har det norske bøyningssystemet i øret og behøver derfor ikke grammatiske regler for å bøye et substantiv rett, men for en minoritetsspråklig fortøner det norske bøyningssystemet seg ganske komplisert. Her kan vi nøye oss med å vise litt av systemet i bokmål:

Hankjønn:

Hovedregel:

En gutt – gutten – gutter – guttene (hovedregel: er – ere i flertall)

Unntak for ord som betegner personer eller yrker:

En lærer – læreren – lærere – lærerne (unntak: re –ne)

Andre unntak:

En feil – feilen – feil - feilene

En sykkel – sykkelen – sykler – syklene (sammentrekning og konsonantforenkling)

En bonde – bonden – bønder – bøndene (noen ord får omlyd i flertall)

En mann – mannen – menn - mennene (omlyd , uten ending, unntak fra unntaket)

Hunkjønn

I hunkjønn har årtider med språkstrid endt med valgfrihet i bestemt form entall:

Hovedregel:

Ei /en jente – jenta/ jenten – jenter – jentene

Unntak:

Ei/en bok – boka/boken – bøker – bøkene (noen ord får omlyd i flertall)

Ei/en datter – dattera/datteren – døtre el døtrer – døtrene

Ei/en mus – musa/musen – mus - musene

Intetkjønn

Her er det valgfrihet i bestemt form entall

Et slott – slottet – slott – slotta el. slottene

(men obligatorisk med a i ”barna”, ”beina”)

Tostavelsesord har også valgfrihet i ubestemt flertall:

Et kontor – kontoret – kontor eller kontorer – kontorene/kontora

Fremmedord har sin egen bøyning:

Et fond – to fonds, Et faktum – alle fakta

Andre språk:

Under det som står ovenfor under overskriftene Numerus, Bestemthet og Genus har vi allerede pekt på hvor avvikende substantivbøyninga i andre språk kan være i forhold til norsk. I urdu bøyes for eksempel substantiver i tall og kasus, men bestemthetsbøyning finnes ikke.

Adjektiv

Adjektiv bøyes på to måter på norsk:

a) Gradbøyning

Fin – finere – finest (hovedregel)

Unntak:

Få – færre – færrest (ord med vokalskifte)

God – bedre - best (ord med helt nye former i komparativ og superlativ)

Lysende – mer lysende – mest lysende. Bøyning med mer og mest forekommer i lange ord.

b) Samsvarsbøyning

Hovedregel:

m/f: (ingen ending) nøytrum : - t plural: -e
en fin mann – ei fin kone – et fint barn – mange fine barn

Unntak:

- a) trygg – trygt – trygge (noen adjektiver får konsonantforenkling i nøytrum)
- b) fri – fritt – frie (noen får to t-er i nøytrum)
- c) blå – blått – blå (adjektiver som ender på vokal får ikke -e i flertall)
- d) lykkelig – lykkelig - lykkelige (adjektiver på -ig får ikke t i nøytrum)
- e) tysk – tysk - tyske (adjektiver på -sk får ikke -t i nøytrum)
- f) bra – bra – bra (dette adjektivet bøyes ikke)
- g) liten - lita/liten – lite - små, den lille (et spesielt vanskelig adjektiv å bøye)

Adjektiv som predikativ

Samsvarbøyning av adjektiv er komplisert på norsk. Engelsk bøyer ikke adjektiv fordi man bare har ett genus. Tysk har tre genus, men bøyer likevel ikke adjektivet i samsvar med substantivet når det står i predikativ stilling som i eksemplene nedenfor - bøyd på norsk, ubøyd på tysk:

m. Himmelen er blå, høy	Der Himmel ist blau, hoch
f. Hytta er blå	Die Hütte ist blau
n. Slottet er blått, høyt	Das Schloss ist blau, hoch
pl. Fjellene er blå, høye	Die Berge sind blau, hoch

Bestemt form av adjektiv

I skandinavisk og tysk har vi en egen bestemt bøyingsform av adjektivet:

En høy mann – den høye mannen (a tall man - the tall man)

Denne forma er ukjent i de fleste andre land, også, som vi ser, i engelsk.

Plasseringa av adjektivet foran eller bak et substantiv

I germanske språk er det normalt å sette adjektivet foran substantivet (et interessant språk – et stort land). På fransk kan vi finne adjektivet både foran og bak substantivet (una langue interessante, un grand pays). I andre språk er regelen at adjektivet kommer bak substantivet.

Norsk: *Den engelske turisten*

Spansk: *La turista inglesa*

En innvandrер med arabisk morsmål fortalte at for han var det foranstilte adjektivet noe av det mest fremmede ved å lære norsk.

Verb

På norsk opererer vi med begreper som:

- Verbets former (3 former) Infinitiv, presens partisipp og perfektum partisipp uttrykker ikke tid når de står alene uten hjelpeverb.
- Verbets tider (8 tider) tempus (nåtid – fortid – framtid)
- Verbets modi (3 modi) (utsagnsmåter)

Verbets tider (tempusbøyning)

Med tempus mener vi at verbformen uttrykker nåtid, fortid eller framtid). Denne tredelinga er nyansert i 8 former:

presens (går)

- preteritum (gikk)
- perfektum (har gått)
- Pluskvamperfektum (hadde gått)
- 1. futurum (skal/vil gå)
- 2. futurum (vil/skal ha gått)
- 1. kondisjonalis (ville/skulle gå)
- 2. kondisjonalis (ville/skulle (ha) gått)

Selv blant nært beslektede språk som norsk og tysk kan det være forskjeller i tempusbruken. Bl.a. opplever vi at tysk uttrykker fortid med bruk av perfektum (har gått), der norsk bruker preteritum (gikk):

Jeg besøkte London i sommer - Letzen S. habe ich London besichtigt

En tysk elev spør:

Når skal man bruke preteritum og når perfektum på norsk? Begge formene uttrykker jo fortid.

Når skal vi si: *Han kjørte* ? Og når skal vi si: *Han har kjørt*?

For en norsklærer er det vanskelig å svare på slike spørsmål på stående fot, for vi har ikke et regelstyrt forhold til vårt eget morsmål.

Etter å ha tenkt oss grundig om kommer likevel et forsøk på en forklaring:

Han kjørte (preteritum) Fokus på noe som har skjedd en gang i fortida)

Han har kjørt (perfektum) Fokus på resultatet (Han er ikke her lenger)

De stekte vafler (en gang) (vaflene kan er spist nå)

De har stekt vafler (Nå kan vi kose oss med dem) (nærmere i tid)

Bøyning av verb i person og tall

På ett punkt er moderne norsk enklere enn de fleste andre språk. Verbet har bare en form i presens og preteritum. Verbet bøyes ikke etter subjektet i seks ulike former, slik som på gammelnorsk, og slik vi finner systemet i de fleste andre språk. På norsk heter det: jeg er, du, er, han er, vi er osv. Men i gammelnorsk, tysk, engelsk og spansk heter det:

<u>Gmn</u>	<u>Eng.</u>	<u>Tysk</u>	<u>Spansk</u>
Ek em	I am	Ich bin	soy
Du ert	You are	Du bist	eres
Hann er	He is	Er ist	es
Ver erum	We are	Wir sind	somos

I noen språk (spansk og jugoslavisk) sløyfes personlig pronomener når det står som subjekt

Spansk: tengo (jeg har) – tienes (du har) – tiene (hun har) – tenemos (vi har)

Noen språk som lulesamisk har dualis også i verb, der man skiller mellom to former etter om man er to eller flere.

Måj mannin – vi to drar

Mij mannap – vi drar

Modus

Vi sier at verbet har tre modi (utsagnsmåter): *Indikativ* (fortellende og spørrende), *imperativ* (bydeforma) og *konjunktiv* (uttrykker noe hypotetisk eller ønskelig).

Vi finner konjunktiv i uttrykk som ”Leve kongen” og i den gamle versjonen av Fader Vår – ”Helliget vorde ditt navn, komme ditt rike...” Konjunktiv er så godt som borte i moderne norsk. Både i tysk og engelsk lever derimot konjunktiv:

Ich war krank (indikativ) wenn ich krank wäre... (konjunktiv) (om jeg var syk)
 I was rich (indikativ) - If I were a rich man (konj.) (om jeg var en rik mann)

Verbets bøyingsklasser

I germanske språk er verb inndelt i to bøyingsklasser – *svake verb* (får ending i preteritum) og *sterke verb* (danner tid gjennom avlyd, eller vekslende rotvokal).

Men mens engelsk bare har én preteritumsendelse (called) og tysk kun én endelse (hörte), deler vi de norske svake verb i minst fire underklasser med muligheter for fem ulike preteritumsendelser (-a, -et, -te, -de, -dde).

Preteritum på norsk er derfor relativt vanskelig å lære å beherske for de som vil lære norsk. (Heter det: *jeg høra, høret, hørte, hørde* eller *hørde?*)

Derimot er presens ganske grei, for presens ender på -r. I nesten samtlige lærebøker i norsk utsettes innlæringa av preteritum. Det betyr at den første konversasjonen mest mulig må foregå på et ”her og nå”-nivå, dvs. i presens. Når læreren spør: ”Hva gjorde du på søndag? ”, får nybegynneren problemer.

	<u>presens</u>	<u>preteritum</u>	<u>Perfektum</u>
1. Svake verb	a hopper -	hoppa/hoppet	har hoppet/hoppa
	b lyser -	lyste	har lyst
	lever-	levde	har levd
	c forteller -	fortalte	har fortalt
	d når -	nådde	har nådd
2 Sterke verb	skriver -	skreiv/skrev	har skrevet

Denne norske inndelinga i bøyingsklasser ligner på tysk og engelsk, men er på ingen måte noe internasjonalt system. I et relativt nærliggende språk som spansk, snakkes det aldri om sterke og svake verb. Spansk har 3 verbklasser basert på endelser i infinitiv (ir, ar, er). Ut fra disse tre endingene bøyes verbene ulikt i person og tall i presens og preteritum. Her er presens:

	<u>Tomar(å drikke)</u>	<u>beber (å drikke)</u>	<u>vivir (å leve)</u>
Jeg (Yo)	tomo (drikker)	bebo	vivo (lever)
Du (Tú)	tomas	bebes	vives
Han (El/ella)	toma	bebe	vive
Vi (Nosotros)	tomamos	bebemos	vivimos
Dere (Vosotros)	tomáis	bebéis	vivis
De (Ellos/-as)	toman	beben	viven

Typologiske problemer kan også være knyttet til:

- Refleksive verb (kalles)

- Parverb (transitive og intransitive)

ligge – ligger – lå – har ligget (intransitivt, tar ikke objekt)

legge – legger – la - har lagt (transitivt)

- Aktiv og passiv form av verbet

Mannen skyter bjørnen – Bjørnen blir skutt av mannen

Bjørnen skytes

Passivt er generelt mye mindre brukt i andre språk. I tyrkisk legges en egen endelse til verbet for å uttrykke passiv.

Norsk har ikke aspekt

Norsk har et verbsystem som bare uttrykker tempus (tid). Flere innvandrerspråk har i stedet for tempus eller i tillegg til tempus en grammatisk kategori som kalles *aspekt*. Med aspekt mener vi er en egen bøyning som uttrykker for nordmenn ukjente (og for mange ubegripelige) begreper som:

- pågående handling* –
- avsluttet handling* –
- gjentatt handling* –
- enkeltstående handling*

Urdu er eksempel på et språk der verbøyninga er basert på aspekt. I bosnisk-serbisk-kroatisk bøyes verb i aspekt, tempus og person/tall. Særlig innviklet er verbbøyninga i somali, der man veksler mellom tempus, aspekt, modus og egne former for nekting.

Arabisk har 15 bøyninger av verbet

Preposisjoner

Preposisjonene er kanskje ikke den ordklassen som oppleves problematisk tidlig i begynneropplæringa for fremmedspråklige. Men det er en ordklasse som er svært vanskelig å mestre og der personer som har lært mye norsk, fortsetter å gjøre feil. Det skyldes at preposisjoner er vanskelig å oversette fra et språk til et annet. En må ha mye språk i øret for å høre hva som er riktig preposisjonsbruk. På norsk tar bestefar barnet *i hånda*, på tysk - *an der Hand* og på engelsk - *by the hand*. Fenomenet kan ytterligere illustreres gjennom disse sammenligningene mellom norsk og tysk:

<u>Norsk</u>	<u>Tysk</u>
Han ble undersøkt <u>av</u> legen –	Er wurde <u>von</u> der Arzt untersucht
En ring av gull -	Ein Ring <u>aus</u> Gold
Han døde av en uhelbredelig sykdom –	Er starb <u>an</u> einer unheilbaren Krankheit
De gråt av lykke	Sie weinten <u>vor</u> Glück
Jeg reiser fra Oslo til Bergen	Ich fahre <u>von</u> Oslo nach Bergen
Jeg kommer fra Norge	Ich komme <u>aus</u> Norwegen
Har du vært i byen	Bist du <u>in</u> der Stadt gewesen
Lampa henger i taket	Die Lampe hängt <u>an</u> der Decke
Han holdt bestefar i hånda	Er hielt den Grossvater <u>an</u> der Hand

Som vi ser kan ikke en preposisjon oversettes med en fast preposisjon i et annet språk. Preposisjonsbruken varierer. Preposisjoner kommer gjerne som erstatning for kasus, og det er en tendens til at man i kasusspråk har mindre preposisjoner. Det var således færre preposisjoner i gammelnorsk, da norsk var et kasusspråk, enn det er i moderne norsk.

Preposisjoner finnes ikke i tyrkisk og samisk. Her brukes kasusendelser i stedet. I kasusspråk som tysk kan ulike preposisjoner innlede dativ, akkusativ eller genitiv. Andre preposisjoner innleder både dativ og akkusativ, avhengig om preposisjonsleddet uttrykker bevegelse eller ro. Dette systemet finner vi ennå blant eldre i norske dialekter som har dativ – Som her i eldre midthelgelandisk: *Han klatræ på takje* (uten dativ – bevegelse). *Han set på takjæ* (dativ – i ro)

Pronomen

Personlig pronomen

Noen språk (spansk, jugoslavisk) sløyfer pers. pron. foran verbet. Urdu skiller ikke mellom han – hun og den – det, og i persisk brukes ”u” om både han og hun. Likeledes benyttes i finsk ”hän” brukes om både han og hun

Relativ pronomen

Relativ pronomen er enkel på norsk. Det er kort og godt: **som**

På tysk kan ”som” oversettes med ulike ord ut fra kjønn og kasus - *der, den, dem, die, das*

De bøyde possessivene (eiendomsordene)

er vanskelig å beherske for utlendinger, fordi de bøyes mye mer på norsk enn i de fleste andre språk (jfr. engelsk):

Min- mi – mitt – mine

Din – di – ditt – dine

Vår – vårt – våre

Utlendinger har vanskelig for å forstå forskjellen på **hans/sin** og **hennes / sin** og **sine/deres**

De koset seg med sine koner

De koset seg med deres koner

Feil bruk kan ende slik som i denne guttens stil om ”Et yrke”: ”*Mens de arme sjømenn sliter ondt på havet, koser andre menn seg hjemme med deres koner... ”*

Påpekende pronomen

Vanskelig er også påpekende pronomen (demonstrativer):

Den – den – det – de

Denne - dette – disse

Slik – slik - slikt – slike

Tallord

Alle er opptatt av å lære tallene i et nytt språk så tidlig som mulig. De oppleves som viktige for å holde orden på priser og sine penger og vite tidspunkter, mål og vekt. Tallordene har blitt noe forandret i norsk i nyere tid. Innføringa av den engelske tellemåten (tjeuen) har bare delvis slått gjennom i muntlig norsk, og vinglinga mellom ”førti en” og ”enogførti” er kilde til frustrasjon blant minoritetsspråklige. Det samme gjelder vinglinga mellom ”tjue” og ”tyve” og ”syv” og ”sju”, seisen og seksten, sytten og søtten.

Adverb

Mange adverb har stor bruksfrekvens i språket og er viktig å lære tidlig (her med tysk i parentes): *Her(hier), der(dort), hjemme (zu Hause), i dag (heute), i går (gestern)*

Andre adverb har en mer betydningslett funksjon som uttrykker fine nyanser i språket og hører til det vanskeligste å beherske i et nytt språk:

Vanligvis (normalerweise), dessuten (ausserdem), forresten (ausserdem), faktisk (wirchlich)

Mens adjektiv blir samsvarsbøyd på norsk, er adverb ubøyd.

Han hopper langt

De hopper langt

På norsk kan nøytrumsformen av adjektiv fungere som adverb

En pen gutt – et pent barn

Han sang pent

Noen adverb kan gradbøyes

Fort – fortere - fortet

Engelsk markerer adverb med endinga –ly

Tyskere bruker ofte endinga – weise (*normalerweise*)

Noe tilsvarende har vi ikke på norsk.

En del tyske adverb blir på norsk oversatt med preposisjonsuttrykk

Er holte einen Stuhl og setzte sich darauf

Han hentet en stol og satte seg på den

Stedsadverb med dobbeltformer

På norsk finnes det noen stedsadverb som har dobbeltformer. Den ene formen kan uttrykke en tilstand av bevegelse, den andre formen – en tilstand av ro. Om vi sammenligner med tysk, ser vi at norsk har et veldig ryddig system på dette området:

Bevegelse

Hun går inn

Sie geht hinein

Hun går ut

Sie geht hinaus

Hun går opp

Sie geht hinauf

Hun går ned

Sie geht herunter

Hun går hjem

nach Hause

Hun går hit

hierher

Hun går dit

dorthin

Ro

Hun er inne

Sie ist drinnen

Hun er ute

Sie ist draussen

Hun er oppe

Sie ist oben

Hun er nede

Sie ist unten

Hun er hjemme

zu Hause

Hun er her

hier

Hun er der

dort

Nektingsadverbet ”ikke”

Nektingsadverbet finnes ikke i alle språk. Det eksisterer ikke ord på tamil som betyr ’ikke’.

Til å oppfylle tilsvarende funksjoner brukes *negasjon* i verbsystemet, dvs. forskjellige former for negative verbformer hvor nekting er innbygget i bøyningen.

Konjunksjoner og subjunksjoner

Med konjunksjoner (tidligere kalt ”sideordnende konjunksjoner”) mener vi ordene *og, men, for, eller*. Disse ordene binder sammen to like ord, setningsledd eller setninger. Etter norske kommaregler skal vi sette komma mellom to setninger som deles med konjunksjon. I engelsk står man for eksempel mye friere i bruk av komma.

Vi slo leir for natta, og Petter laget et bål

Subjunksjonene (tidligere kalt ”underordnende konjunksjoner”) innleder leddsetninger og er viktig å kunne for å beherske norske kommaregler.

Subjunksjonene *at, om* innleder nominale leddsetninger

Vi så at bussen hadde kjørt sin veg

Vi visste ikke om bussen hadde kjørt sin veg

De adverbiale subjunksjonene innleder det vi i syntaksen kaller adverbiale leddsetninger. Etter betydning deles de inn i ulike grupper (tid, betingelse, årsak, innrømmelse, hensikt følge, sammenligning)

Da det ble mørkt, gikk jeg heim (tid)

Hvis det blir mørkt, går jeg hjem (betingelse)

Fordi det blir mørkt, går jeg hjem (årsak)

Konjunksjoner og subjunksjoner nevnes her mest for å tilfredsstille dem som savner dem som ordklasse, men er egentlig ikke et bøyningmessig problem. De er vanskelig å lære for utlendinger, men problemet hører heime under ordvalg og syntaks

Utropsord (interjeksjoner)

Heller ikke interjeksjonene hører til morfologien, ettersom det er ubøyelige ord, men de regnes som egen ordklasse. Ofte står ordene alene i en setning med utropstegn:

Fy! Æsj!, AU! UFF! Fan! Jøss! Hallo?

Til interjeksjonene hører også hilsninger som: *God dag! God natt! Hei! Ha det!*

Interjeksjoner er svarord som *Ja, nei, jo da, takk!*

Lydhermende ord må også regnes som interjeksjon: *Bæ, mø, svitsj, pang!*

Interjeksjonene hører til det letteste å lære i et nytt språk. I den grad de representerer et problem, hører det til under kapitlet pragmatisme, språket i bruk.

Syntaks

Med syntaks mener vi setningsnivået og ordstillingen, ordrekkefølgen. Syntaks handler om setningsledd (verbal, subjekt, objekt, indirekte objekt og adverbial).

Syntaktisk analyse er vanskelig og derfor tatt lett på i grunnskolen. Evne til enkel syntaktisk analyse er en fordel når man skal lære språk med mange kasus, men ingen forutsetning for å lære språket. I den norske videregående skolen brukte man tidligere mye analyse for å lære tysk, kanskje til fortrensel for kommunikasjonstrening.

I denne sammenhengen vil vi imidlertid snakke om syntaks i betydningen ”rett ordstilling” som et område i læring av et nytt språk.

Riktig ordstilling prioriteres kanskje ikke i begynneropplæringa i fremmedspråkopplæringa, fordi man som lærer først og fremst vil oppmuntre til kommunikasjon og derfor ikke vil virke for pirkete. Men syntaksfeil som en minoritetsspråklig har fått lov å bruke en stund, er svært vanskelig å bli kvitt. Får en minoritetsspråklig snakke for lenge med ordstillingsfeil, skjer det en ”forsteining” av feilen. Den blir rett og slett en del av denne personens språk.

Syntaksfeil har ofte med forhold i morsmålet til språkbrukeren å gjøre. Det finnes tre kjente ordstillingsstrukturer i verdens språk. Vi snakker om SVO –, VSO – og SOV-språk. Forkortelsene uttrykker rekkefølgen av subjekt (S), verb(V) og objekt (O) i ei setning

SV0-språk:

S V O

Mannen sparker ballen

Norsk er et SVO språk, og subjektet kan ikke utelates.

SVO-språk er også vietnamesisk, kinesisk, thai.

SOV-språk

S O V

Mannen ballen sparker

Denne ordstillingen finner du i tyrkisk, tamil, hindi, persisk, somali. Sørsamisk er, til forskjell fra de andre samiske språk, et SOV-språk. hjelpeverb står foran objektet, så ordstillinga er snarare SHOV (med H for hjelpeverb).

VSO-språk

V S O

Sparker mannen ballen

Nordmenn tror at minoritetsspråklige som har et morsmål med denne ordstillinga, stiller spørsmål, men dette er en vanlig fortellende setning..

Arabisk har VSO-ordstillings: spiser gutten eple (yakolo alwalado altofaha) يأكل الولد التفاحة

Friere ordstilling i språk med mye bøyning

Personer med morsmål med mange kasus har tendens til å flytte subjektet bakover i setningen. I de samme språk er det ofte personbøyning av verb og unødvendig å bruke subjekt. Da kan en få setninger som i norske ører lyder for eksempel slik:

Forteller et eventyr at bodde en gammel mann og dattera i en skog

Enkelte særtrekk ved norsk syntaks skaper store problemer for minoritetsspråklige. Et slikt særtrekk er den ordstilling vi får når setningen begynner med et adverbial:

Jeg kom heim i går

I går kom jeg heim

Den norske ordstillinga er internasjonalt sett ganske uvanlig. Vi finner den for eksempel ikke i lulesamisk: *Iektu mån sijddaj båtativ* - ”I går jeg kom hjem”

Det at man alltid setter substantivet før verbet i slike setninger, er kanskje den vanligste feil blant norske innvandrere: ”*I går jeg kom hjem...*”. Til og med tyskere som sjøl har den ”norske” ordstillinga (Gestern kam er...), begår den samme syntaksfeil når de skal snakke norsk. Muligens skyldes det den språkfølelsen engelsk har gitt dem.

Ved hjelp av den såkalte Didriksens leddstillingsskjema for hovedsetninger i norsk kan vi illustrere at norsk har en veldig fast ordstilling, der variasjoner kun foregår i forleddet.

Forledd	Verb	Adverb	Subjekt	adverb	verb	objekter	adverb
I dag	har	visst	læreren	ikke	gitt	oppgaver	til elevene
Læreren	vil	ikke			gi	dem stil	i dag
	Har		de	ikke	fått	stil?	
Hvorfor	har	ikke	elevene		fått	stil?	

En slik fast ordstilling finner vi ikke i språk med kasus. Det kan derfor være overraskende for mange at avvikende ordrekkefølge virker så disharmonisk i norske ører.

Leddsetninger har på norsk en annen ordstilling enn hovedsetninger:

Hovedsetning: Han har ikke spist mat i dag

Leddsetning: Hvis han ikke har spist mat i dag.....

Leddsetninger innledes som før nevnt av en subjunksjon:

Han sa *at hun skulle komme*

Hvis hun kom, skulle de gå på kino

Når hun kom, ville de gå på kino

Fordi de var seint, gikk de heim

(Se om konjunksjoner og subjunksjoner)

Foranstilt adjektiv

At adjektivet alltid kommer før substantivet, føles helt normalt for nordmenn, og det er også et syntaktisk trekk ved germanske språk. (*De norske turistene*). Men romanske språk, som spansk, har gjerne etterstilt adjektiv (*Los turista noruegos*). Kinesisk har i likhet med norsk foranstilt adjektiv.

Syntaks i indirekte tale

Direkte tale: *Flyet har ikke landet*

Indirekte tale: *Han sa at flyet ikke hadde landet*

Indirekte tale gjengis på norsk med bruk av leddsetning med endret ordstilling (har ikke), samt med tempusforskyvning (har > hadde)

Utbrytning

Et norsk syntaktisk fenomen er såkalt utbrytning, hvor et ledd er brutt ut av en annen setning. Konstruksjonen kan best forklares med eksempler:

Jeg fortalte det - *Det var jeg som fortalte det*

Petter skal kjøpe bil – *Det er Petter som skal kjøpe bil*

Utbrytinga kan skje med subjektet som her, men også med andre setningsledd:

De bygde et nytt hus – *Det var nytt hus de bygde (objekt i utbrytning)*

Petter ga ham pengene - *Det var ham Petter ga pengene (indirekte objekt i utbrytning)*

Syntaks er et stort kunnskapsfelt. Vi trenger ikke lære alle forhold grammatisk for å lære å snakke og skrive med rett ordstilling. Men ordstillinga i tale og skrift er viktig.

Semantikk

Spansk	Fransk	Engelsk	Arabisk	Norsk
el algodón	le coton	cotton	العربية القطن <i>al-quTun</i>	bomull
el arroz	du riz	rice	الأرز <i>al-'arruuz</i>	ris
el azafrán	le safran	saffron	الزعفران <i>az-za'afraan</i>	safran
el azúcar	le sucre	sugar	السكر <i>as-sukkur</i>	sukker
el jarabe	le sirop	syrup	الشرب <i>ash-shariba</i>	drikke

Med semantikk mener vi ordforråd og ordets innhold og betydning. Et tilstrekkelig ordforråd er en vesentlig forutsetning for kommunikasjon. Det å ha ord i et nytt språk er viktigere enn perfekt uttale og rett bøyning. En bør ikke, som folk har en tendens til å gjøre, bedømme en språkbruker kun ut fra uttale.

Et ordforråd kan være stort eller lite. Man skiller gjerne mellom begrepene *passivt ordforråd* (ord som man forstår) og *aktivt ordforråd* (ord som man bruker). Det passive ordforrådet er langt større enn det aktive. Ordforrådet inneholder enkle konkrete ord, abstrakte ord, spesifiseringer og generaliseringer. Ordet ”frukt” er en generalisering for eple og pære. Det er vanskelig for minoritetsspråklige å lære *abstrakte ord*, fordi de er kompliserte for læreren å peke på eller forklare. Bak ordet ligger et innhold, et begrep. Noen tospråklige er for små for å forstå det abstrakte begrepet, eller begrepet mangler i deres morsmål.

Voksne innvandrere får nesten alltid dårligere uttale enn barn når de lærer norsk. Men når det gjelder læring av abstrakte ord og begreper, har de voksne ofte en fordel, fordi de allerede har lært begrepet i sitt morsmål.

Like og ulike språk

Ordforrådet og likhet i selve ordet er det viktigste grunnlaget for klassifisering av språkene i familier og undergrupper. Likhet mellom to språk kan komme til uttrykk i likhet i opprinnelige ord (**arveord**). Gjennom kontakt mellom språkene på et seinere stadium kan språkene i tillegg ha utvekslet **lånord**. Norsk og engelsk er forholdsvis like. Først og fremst fordi vi har mange felles germanske arveord. (come, father). Det virker som om hålogalendingen Ottar ble forstått da han rundt år 890 stod fram for den engelske kongen Alfred den store og fortalte om sin lange reise, for Alfred den store lot skrive ned hans beretning. Seinere har norsk og engelsk hentet lånord fra samme språk - gresk og latin (democracy). Men vi har også utvekslet lånord fra hverandre. Vikingene lærte engelskmennene ord som ”kniiv” og ”kne”, og norsk fikk fra engelsk ord som ”gangster” og ”make-up”. Kanskje vil en heller bruke norske ord, men begge de mest nærliggende avløserorda, både ”forbryter” og ”sminke”, er lånord fra tysk.

Urdu har mange persiske lånord, men også fra engelsk: saikall (sykkel), såfah (sofa), istasjann (stasjon), joraff (Europe), labebbeiriri (library), narvidjann (Norwegian), navall (novel), pebnsill, sinema,

Vietnamesisk er svært forskjellig fra kinesisk, men med mange kinesiske lånord, - faktisk over halvparten av ordforrådet består i dag av kinesiske lånord. Også franskmennene har etterlatt seg lånord i vietnamesisk: ”ca-rot” (gulrot). Noen ord kan forstås av nordmenn: *oto-mat* (automat), *bom* (bombe), *ro-bot*, *xi-mang* (sement)

Arabisk ordforråd påstås å være overmåte rikt og nyansert, med mange ord og omskrivninger. Det er mange arabiske lånord i norsk: algebra, alkohol, siffer, karat, magasin, tara, tariff, trafikk, admiral, arsenal, kabel, kalfatre, korvett, aprikos, oransje, arak, sirup, sukker, atlask, damask, alkove, divan, sofa, madrass, lilla, safran, lut, maskerade

Språkfamilier

Ut fra grad av likhet er verdens språk inndelt i språkfamilier og undergrupper. Her er noen slike inndelinger:

Indo-europeisk:

Slavisk (bosnisk-kroatisk-serbisk, russisk, polsk, bulgarsk, tjekkisk)

Germansk (for eksempel tysk, nederlandsk, engelsk, skandinaviske språk)

Romanske eller italiske språk (italiensk, fransk, spansk, portugisisk, rumensk)

Indisk, sigøynerspråk

Iransk eller persisk

Keltisk (irsk, walisisk)

Indo-ariske gruppe: Urdu, punjabi, hindi

Den uraliske språkfamilie (finsk-ugrisk)

Finsk, ungarsk, samisk (nordsamisk, lulesamisk, sørsamisk)

Den austro-asiatiske språkfamilien (vietnamesisk)

Språkets idiommer – fraseologi (uttrykk og vendinger)

Faste vendinger i språket - billedspråk, allusjoner, ordtak m.m. - hører til det som skaper størst problemer for oversettere og tolker. Det skyldes at slikt språkstoff er kulturelt forankret og ikke kan oversettes ord for ord.

Med allusjon menes her en referanse til noe som forutsettes kjent fra litteraturen. En allusjon som ”å rette baker for smed” bygger på et klassisk dikt fra norsk litteratur. Et uttrykk som ”å være et kardemommeland” spiller på en kjent og kjær barnebok. Slike referanser har ikke en utlending for de har ikke lest Wessel eller Torbjørn Egner. En afrikaner som aldri har sett snø, kan ikke forstå et uttrykk som ”å hoppe etter Wirkola”.

Noen ganger finnes et norsk ordtak også i det andre landet, men svært ofte er både referansen (konkretiseringsordene) og den overførte betydningen umulig å forstå – for eksempel i ordtaket ”*Man skal ikke strekke seg lenger enn skinnfellen rekker*”. Hva er en skinnfell? Og hva er meningen med den her?

Det er sjelden man kan oversette idiommer ord for ord:

Det høleregner - Eng. *It is raining cats and dog*

Bulgarsk: *Det regner som fra ei bøtte*

Å legge inn årene – Tysk: *etwas an den Nagel hängen*

Bli het om ørene – Tysk: *Rote Ohren bekommen*

Ha vind i seilene – *Oberwasser haben*

Graset er grønnere på andre siden av gjerdet – Bulgarsk: *Høna til naboen ser ut som ei and*

Andre fraser:

Ta seg vann over hodet

Fiske i rørt vann

Ta noe på sparket

Kjøpe katten i sekken

Å være som kjerringa mot strømmen

Å være den sjuende far i huset

Når en norsklærer for minoritetsspråklige prøver å få i stand samtaler, må læreren benytte *tilpasset tale* for å bli forstått, og da unngår læreren naturlig nok slik fraseologi som dette. Men resultatet er at den minoritetsspråklige får problemer når han seinere møter disse uttrykkene, for norsk språk er full av dem. Derfor vil den som ønsker å beherske norsk, også før eller siden lære seg språkets fraser.

Ordforrådet som pedagogisk problem

Man skal være forsiktig med å si at tospråklige barn har et dårligere ordforråd enn såkalte etnisk norske barn. Tospråklige barn har sin ordbase fordelt på to språk, og barnet kan ha en stor skjult ordbase i sitt morsmål. På dette området er det også store individuelle forskjeller, men om vi generaliserer, er det et gjennomgående problem at mange tospråklige eller minoritetsspråklige barn har et for dårlig ordforråd i norsk. Flere lesetester underbygger dette, og det er jo ikke uventet.

Manglende ordforståelse gjør at mange innvandrerbarn får problemer i lesing. Lesing er avkoding og forståelse. I begynneropplæringa er avkoding det viktigste. Å avkode et ord som man ikke forstår, er en død ting. Seinere betyr selve forståelsen stadig mer. Problemer i lesing, gir problemer i skriving og etter hvert i alle teoretiske skolefag.

Metodisk arbeid for å utvide den minoritetsspråkliges ordforråd må stå sentralt i det pedagogiske arbeidet. Ord læres i kommunikasjon, der eleven er med. Læreren må tilpasse seg elevens kompetansenivå og gi samtalestøtte. Samtalen bør helst ha et "her og nå"-perspektiv, og samtalen bør angå og interessere eleven.

Abstrakte begreper er særlig utfordrende, også for voksne. Abstrakte ord er vanskelig å forklare ut fra en konkret situasjon. Mange abstrakte og vanskelige ord møter en i den skrevne leseteksten. Her bør læreren ta seg tid å lese gjennom teksten på forhånd og først vurdere om teksten kanskje er for vanskelig. Bruker man teksten, bør læreren blinke ut de ord han mener vil volde problemer og forklare dem på forhånd.

Det kan også hjelpe den minoritetsspråklige til å forstå teksten at man snakker om innholdet på forhånd. Man kan også stille noen spørsmål til teksten før man leser. Det skjerper oppmerksomheten. Endelig må man alltid ta seg tid til å samtale om teksten etterpå.

Pragmatikk /praktisk språkbruk

Med pragmatikk mener vi språket i bruk. Det omfatter også å kunne bruke metaforer og frasene vi har nevnt ovenfor riktig, men framfor alt dreier det seg om å vite hva som passer seg å si i ulike sammenhenger?

En person snakker med presten:

- *Det var jævlig bra at du hadde tid til barsedåpen førstkommende ...*

Fru Brun spør om det er noe toalett i bygningen, og får til svar:

- *Dassen er rett fram og til venstre.....*

Utsagnene ovenfor er grammatisk riktige, men vi føler at ordbruken passer ikke i nettopp den situasjonen. Og mens vi er innom "toalett-sektoren" – her er et eksempel til, og det er en sann historie:

En pent antrukket innvandrer, med ordbok i lommen, kommer inn på en restaurant og spør så høflig han kan:

- *Unnskyld, kan De si meg... hvor man kan...drite?*

Praktisk språkbruk dreier seg om å kunne en del kulturelt forankrete koder. Toalett,

do, dass eller drithus..... Kjært barn har mange navn. Men navnene skal brukes til rett tid og på rett sted. Dette problemet må en minoritetsspråklig leve med en stund.

Den ikke-verbale kommunikasjonen

Når vi snakker er *kroppsspråket, gester, mimikk og tonefall* en del av språkbruken. Reglene for dette er en del av den språklige kompetansen. Og disse reglene er forskjellig fra land til land. Selv i et naboland som Tyskland kan den ikke-verbale kommunikasjonen være forskjellig fra Norge. Tyskerne håndhilser mye mer og kan da tolke en nordmann som ikke håndhilser som litt uhøflig.

I noen kulturer er det uhøflig om man ikke kysser hverandre når man hilser. I andre kulturer kan det være en grov fornærmelse om man gjør det. Forholdet til naken hud, til påkledning, varierer enormt mellom kulturene, og man kommuniserer mye gjennom sin påkledning.

En lærer bør prøve å sette seg inn en minoritetsspråklig sin ikke-verbale kommunikasjonskultur. Minoritetsspråklige elever tolker det de hører og leser forskjellig - ut fra etnisk bakgrunn. Læreren trenger derfor en viss innsikt i elevens kulturelle, sosiale og kulturelle bakgrunn. For å si det fint - læreren trenger litt elementær emigrasjonssosiologi. Men en kommer langt med innlevelse, forsiktighet og sunn fornuft om en er oppmerksom på problemet.

Poenget med denne trykksaken er å gjøre flere oppmerksomme på problemet språktypologi, ikke å gi en utfyllende analyse av forholdet mellom norsk og alle andre språk.

Litteratur

- Addonov, M. (1969): A standard grammar of modern and classical Tamil. New contrary book house, Madras
- Andeås, E. (1984): ”Morsmål – mellomspråk – målspråk. Hvordan lærer vi et nytt språk?” I Havnekilde, A. og Ryen, E. (1984): Kan jeg få ordene dine lærer? Artikler om norsk som andrespråk, språkfunksjoner, tospråklighet, tokulturell undervisning. Oslo: LNU/Cappelen.
- Bergsland, Knut 1982: *Sydsamisk grammatikk*
- Bjørnebek, Anne (2000): Troll i ord. Norsk for fremmedspråklige. Aschehoug
- Bøyese, L. (1997): ”Lese og skriveopplæring i et tospråklig perspektiv” I Sand, Bøyese, Stålsett: Flerkulturell virkelighet i skole og samfunn. Oslo, Cappelen akademiske forlag
- Engen, Thor Ola og Kulbrandstad, Lars Anders (2004): Tospråklighet, minoritetsspråk og minoritetsundervisning. Gyldendal Akademisk
- Erichsen, Gerda Moter(1996): Fraseologismer fra norsk til tysk. Cappelen Akademisk Forlag
- Falk, Johan og Sjölin, Kerstin (2004): *Spansk lommegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget
- Golden, Anne og MacDonald, Kirsti (1997): Norsk som fremmedspråk. Grammatikk. Universitetsforlaget
- Holmen, A og Jørgensen, J. N. (1994): Sprogbrug og sprogvalg blant indvandrere i Norden. Danmarks lærerhøjskole.
- Husby, Olaf og Kibsgaard, Sonja (2002): Norsk som andrespråk i barnehage og småskole. Universitetsforlaget
- Huseby, Olav og Kløve, Marit (1998): Andrespråkfoniologi. Gyldendal
- Hvenekilde, A. (1985): Ordformer i norske stiler skrevet av tyrkiske og vietnamesiske elever. NOA – Norsk som andrespråk 1 Oslo: Institutt for norsk som fremmedspråk. Univ. I Oslo.
- Jotimuttu, P (1966: A guide to tamil by the direct method. The Christian literature Society, Madras
- Kulbrandstad, Lars Anders(1998): Språkets mønstre. Grammatiske begreper og metoder. Universitetsforlaget
- Kvifte, Bjørn og Verena Gude-Husken (1997): Pratische Gramatik der norwegischen Sprache. Gottfried egert verlag
- Lie, S. (1990): Kontrastiv grammatikk med norsk i sentrum. Oslo: Novus
- Munguía, Irma, Munguía, Martha og Rocha, Gilda. (2003): *Gramática Lengua Española*. México, D.F. Ediciones Larousse.
- Orgland, Ivar og Raastad, Frederik (1981): Lær litt islandsk, NKS-forlaget
- Schirmer, Randi (2001): Et år i Norge. Norwegisch für Deutschsprachige, Hempfen Verlag, Bremen
- Selj, Elisabeth, Ryen, Elsa, Lindberg, Inger (red)(2004): Med språklige minoriteter i klassen. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- Soleng, Harald og Zanetta (1997): Polsk ordbok, Kunnskapsforlaget
- Søeborg H. og Krog-Meyer E. (1999): *Spansk Grammatikk*. Danmark: Det Schønbergske Forlag. Store norske leksikon, nettutgave ved Aschehoug og Gyldendal
- Thornberg, Ulrika (1997): Språkdidaktikk. Forlaget fag og kultur
- Wikipedia, the free encyclopedia
- Studentpresentasjoner (Egne kilder)
- Statistisk sentralbyrås nettsider
- Muntlige kilder (morsmålsbrukere innenfor ulike språk)

Del 2: Minoritetsspråk i Norge

Norge har lenge vært et flerspråklig samfunn. Samene har alltid vært her. I dag er det ca 35000 samisktalende i Norge. Av disse snakker de fleste nordsamisk. Ca 500 taler lulesamisk, mens vel 400 regner sørsamisk som sitt morsmål. De sistnevnte befinner seg i Nordland, Nord-Trøndelag og Hedmark. Men samer bor også i byer over hele landet, ikke minst i Oslo.

På 1600-tallet innvandret finner til Hedmark og slo seg ned i det området som gjerne kalles Finnskogen. På 1700-tallet begynte også finnene (kvenene) å vandre inn i nord og slo seg ned i Troms og Finnmark. Stedsnavn som "Kvænangen" forteller om det.

Sigøynerne (romanene) kom i mange små puljer, særlig på 1800-tallet. Innvandringen ble sterkt begrenset gjennom den såkalte sigøynerparagrafen i 1927, men etter krigen har de kommet tilbake. Deres språk *romanes* er indoiransk, men med mange norske lånord.

Taterne (de reisende) har også en lang historie i Norge, en historie preget av mye forfølgelse og mange overgrep fra det norske storsamfunnet. I dag bor det ca 4000 tater i Norge. Språket *romani* minner om sigøynerspråket. Det er imidlertid mer fornorsket. Språket har et eget ordforråd, men bøyes etter norske mønstre.

Begrepet innvandrere er knyttet til folkegrupper som har kommet til Norge etter krigen. Ungarere kom etter oppstanden i 1956. Men innvandringa begynte virkelig med den pakistanske arbeidsinnvandringen på 1960-tallet. I stor grad kom disse innvandrerne fra landsbygda i det såkalte Punjab-distriktet. De hadde et utseende som var annerledes, og de representerte et språk og en muslimsk kultur som skilte seg svært fra den norske. Det offisielle språket i Pakistan er urdu, men mange innvandrere var analfabeter og snakket mer lokale språk, som punjabi, hindi eller engelsk.

Ulike internasjonale konflikter la grunnlag for nye innvandrergrupper. Vietnam-krigen førte på slutten av 1970-tallet til en strøm av vietnamesiske flyktninger. Et lite flertall av dem var buddister, og språket var svært fremmedartet i forhold til norsk.

Et annet eksempel på politiske flyktninger som kan knyttes til politiske begivenheter er somalierne. Somalia er et republikk i Nordøst-Afrika med ca 7,4 millioner innbyggere. Et statskupp i 1991 drev 1,5 millioner mennesker på flukt, fordi landet mer eller mindre gikk i oppløsning politisk. Og slik kan vi fortsette og finne politiske historiske forklaringer på mange av innvandringsbølgene til Norge.

Gjennom Statistisk Sentralbyrå kan vi skaffe oss oppdaterte tall på innvandringen i Norge:

Innvandrerbefolkningen i Norge består av personer med bakgrunn fra over 200 forskjellige land. De er kommet til Norge som flyktninger, som arbeidsinnvandrere eller gjennom familierelasjoner til andre innvandrere eller nordmenn.

I 2006 består innvandrerbefolkningen av 387 000 personer. Denne gruppa utgjør 8,3 prosent av befolkningen. Om lag 53 000 personer kommer fra andre nordiske land, 49 000 fra resten av Vest-Europa og Nord-Amerika, 68 000 fra Øst-Europa og 217 000 fra Tyrkia og land i Asia, Afrika og Sør-Amerika

Av førstegenerasjons innvandrere er det flest fra Sverige, Irak, Danmark og Pakistan. 47 prosent av innvandrerbefolkningen har norsk statsborgerskap. (Statistisk Sentralbyrå)

Minoritetsspråklige elever i norsk grunnskole

I år 2001 var de minoritetsspråklige elevene i norsk grunnskole fordelt på disse språkene:

Urdu (Pakistan): 4744 elever i grunnskolen

Vietnamesisk: 2779 elever

Arabisk (flere land, størst gruppe fra Irak): 2682

Albansk (Språket i Albania, Kosovo og Makedonia): 2468

Engelsk: 2471
Bosnisk-kroatisk-serbisk: 2455
Somali (Somalia): 2220
Kurdisk (Irak, Iran, Tyrkia, Syria):2050
Spansk:1981
Tyrkisk:1940
Tamil(Sri Lanka): 1510
Persisk (Iran): 1057
Russisk: 834
Filippinsk: 786
Punjabi (regionalt språk i Pakistan) : 767
Tysk: 742
Polsk:702
Svensk:605
Islandsk:549
Thai: 540
Kinesisk: 507
Finsk: 479
Dansk: 373
Fransk: 342
Nederlandsk: 338
Portugisisk: 335
Hindi (pakistansk språk, beslektet med punjabi og urdu): 336
Berbersk (det offisielle arabiske språk i Marokko): 321
Dari (en ubøyd form av persisk som tales i Afganistan): 239
Tigrina (språk i Eritrea og Etiopia):235
Gresk:184
Italiensk:149
Pashto (persisk språk som tales i Afganistan, Pakistan og Iran):144
Swahili (Ubøyd arabisk bantuspråk, sørøstkysten av Afrika): 137
Ungarsk:110
Kantonesisk (Den form for kinesisk som tales i Hongkong og kantonprovinsen):108
Wolof (Afrikansk språk som tales i Senegal i Afrika):104

Beskrivelse av minoritetsspråk i Norge

Her beskriver tospråklige studenter sitt eget morsmål og relaterer det til norsk.

Det tamilske språket v/Logeswary Vairavanathan

Innledning

Tamil er et klassisk språk og et hovedspråk under den dravidiske språkfamilie. Det er ubeslektet med indoeuropiske språk. Ingen har ennå kunnet påvise slektskap mellom dravidiske språk og andre språkstammer. Tamil inneholder visse grammatiske kategorier som er fremmede for et indoeuropiske språk. Tamil er et meget gammelt og meget konservativt dravidisk språk. Tamil har en stor og gammel litteratur blant dravidisk språk (Hart,1975) som går nesten 2000 år tilbake. I Sri Lanka og India ble det funnet 2000 år gamle tamilsk litteratur skrevet på palmeblader.

Forskerne kategoriserer tamilspråket i tre deler etter tidsrom:

1. Gammel tamil (500f.Kr. - 700 e. Kr.)
2. Middelaldersk tamil (700 - 1500)
3. Moderne tamil (1500 – i dag) (Hart 1975)

Tamil er det åttende største språket i verden og tales av mer enn 74 millioner mennesker som sitt hovedspråk. Tamil er offentlig språk i India, Sri Lanka, Singapore og Malaysia. Det er også i bruk i Marutius, Hongkong, Sør Afrika. Dessuten tales det av mange tusen tamiler som flyttet til vestlige land og som har tamil som sitt morsmål. Mange mennesker i Guyana, Fiji, Surinam, Trinidad og Tobago har tamil som sitt opprinnelige språk.

Et språk med en så stor geografisk og demografisk utbredelse |og med en så gammel litteratur har mange historiske lag og mange dialekter. Det er forskjell på det tamil som tales i forskjellige områder av Tamil Nadu, og det tales forskjellige dialekter på Sri Lanka, dels i Jaffna, dels i Trincomalee-området på østkysten og dels i Kandy-området. Man kan således ikke tale om en Sri Lanka-dialekt. Der anvender alle tamilene som kan skrive og lese deres eget språk, et litterært standard tamil. Således uttaler man visse ord forskjell i de forskjellige dialektområder, mens man skriver dem på samme måte.

Jeg har holdt meg til standard tamil som er kjent av alle tamilene.

Skriftsystem

Norsk har alfabetsystem og har 29 bokstaver som er latinske.

Tamil har en stavelsesbaserte system. Tamil har 12 vokaler og 18 konsonanter. Et tegn representerer en sekvens av vokal + konsonant.

(En konsonant + vokal = et nytt tegn/ lyd. Tamil har derfor 247 stavelser ($12 * 18 = 216$ pluss 18 konsonanter , 12 vokaler og et ekstra tegn (aaytha ellutu))

Leseretning er samme som norsk., fra venstre til høyre.

Vokalene :

Vokal er kalt *uyir ellutu* (uyir betyr liv, ellutu betyr bokstav)

Det fins 12 vokaler på tamil - fem vokaler som fins i henholdsvis kort og lang utgave, samt to diftonger.

Følgende er de 12 vokaler :

a	m
aa	M
i	,
ii	<
o	c
oo	C
e	v
ee	V
ai	I

å	x
åå	X
au	xs

I det tamilske syllebariet kommer vokalene først, og dersom man skal slå opp i et leksikon eller ordbok, står ordene i denne rekkefølge. Man kan ikke forvente at tamilene kjenner sitt alfabet godt nok til at de skal kunne bruke det til oppslag i ordbøker osv. - fordi de altså arrangerer lydene i en annen rekkefølge.

Konsonanter:

Konsonanter er kalt *mei ellutu* (mei – kropp, ellutu – bokstav)

Etter vokalene følger kombinerende tegn som kombinerer konsonanter med vokaler. I tamilske ordbøker følger etter vokalene de ord som begynner med ka, kaa, ki, kii, ko, koo, ke, kee, kai, kå, kåå, kau.

De 18 konsonanter er i denne rekkefølge:

ik	f;
nk	q;
c	r;
nch	Q;
id	l;
nn	z;
ith	j;
n	e;
ip	g;
im	k;
y	a;
ir	h;
il	y;
iv	t;
ll	o;
l	s;
it	w;
n	d;

Som det ses har tamil mange tegn for forskjellige versjoner av 'n' og 'l', men de er ikke transskribert alle sammen.

Når man kombinerer konsonant med etterfølgende vokal, skriver man altså ikke først konsonanter og derpå vokalen som i det norske språket, men man anvender et kombinert tegn som står for en stavelse som skrivesystemet betegnes som et syllbarium og bør kalles et alfabet. Som eksempel angives nedenfor hvordan K kombineres med vokalene.

ka =	f (f; + m)
kaa =	fh (f; + M)
ki =	fþ (f; + ,)
kii =	fP (f; + <)
ko =	F (f; + c)
koo =	\$ (f; + C)
ke =	nf (f; + v)
kee =	Nf (f; + V)
kai =	if (f; + I)
kå =	nfh (f; + x)
kåå =	Nfh (f; + X)
kau =	nfs (f; + xs)

Trykk i tamil

På tamil ligger trykket ikke alltid på den samme stavelse. eks:

patu (sang), panam (penger). Trykket signaliseres i sær ved vokal kvantitet og kvalitet.

eks: paiyan – gutt, makan – sønn, adam – dans

Trykket i tamil er ikke studert særlig grundig. Generelt virker trykkplasseringen mindre entydig på tamil enn norsk. Alle ord i norsk har minst en trykksterk stavelse

Vi kan skrive noen ord

Øyvind – xa;tpd;l;

Lisbeth - yprngj;

Marie – kwpah

Loga – Nyhfh

Eli - vyp

o - x > y -a;> vi- tp> n - d;> d- l;

li- yp , s-r , be-ng , th- j;

ma - k , ri – wp , e- ah

lo- Nyh , ga- fh eller lo- Nyh , ka- fh

e- v , li-yp (*Eli betyr mus*)

Låneord

Tamil har lånt mange ord og navn fra sanskrit, og til å skrive disse ord har man lånt lyder som ikke finnes på tamil. Tamilene betegner dem som 'nordlige bokstaver'. Disse tegn kjennes og anvendes imidlertid ikke av alle tamilene, og det finnes i de fleste tilfelle en alternativ måte å skrive sanskrits låneord utelukkende med tamil skrifttegn.

1. 'ś; ' –sh (på norsk 'sj') Usha er et hinduistisk mytologisk navn som anvendes som jentenavn av tamilene. Pushpam betyr blomst og brukes dels som jentenavn, dels i kombinasjon med Raja, Pushapraja som guttenavn. Purushan er et allmennlig anvendt uttrykk som kvinner bruker om deres mann. Også i Krishna den velklede hinduistisk gudeskikkelse forekommer dette skrifttegn. I mange av de ord og navn, hvor 'sh' forekommer, bruker tamilene ofte 'id' som alternativ. Således blir Krishna skrevet Kiridinan og nashtam (tap) blir til naddam. De mest allminlige sanskrit låneord med 'sh' er kashtam (vanskelig) og ishtam (ønske).

2. y; 'is' S som sol. Det forekommer vanligvisvis fort men har i enkelte tilfelle en vokal etter seg. Allmennlig kjente låneord fra sanskrit er pustakam (bok) som på rent tamil skrives puttagam. Soukkiyam (helbred) som på tamil skrives cukam.

3. 'I; ' (dj) djati er mest velkjente ord for kast. djannal (vindu) djebam (bøn), djejam (seier). Det sistenevnte forekommer i mange kombinasjoner i personnavn. I alle disse tilfelle brukes c meget ofte som alternativ til dj.

4. f; 'ksj' . Dette sanskrittegn erstattes som regel på tamil av 'tsu' og anvendes sjelden. Lakshmi er mytologisk navn, allmennlig jentenavn, blir ofte skrevet latsumi. kamakshi , et annet navn for God Shivas kona, parvati , også et allmenlig jentenavn - skrives ofte kamatsji.

5. 'h; ' h som i hus. da h-lyde og aspirasjon i det hele tatt er fremmed for tamil, bruker tamilene som regel k. Ahimsai (ikke vold) skrives akimcai. Maha hāmam (helligilde) som kjennes av alle tamilene. Så h-lyden er kjent for tamilene, selv om den er fremmed for tamilspråket.

De mest karakteristiske trekk ved tamil

1. Tamil er et akkumulativt språk. Det vil si at det kan heftes suffikser på både verber og substantiver. Dessuten kan bisetninger opptattes som sammenhengende ordklasser som egentlig fungerer som ord.

2. Substantiver

På tamil har substantiver ingen artikkel. Substantiver forekommer i entall og flertall, som dannes ved å føye til et suffiks, '-kal' . Substantiver bøyes i 8 kasus ved hjelp av suffikser.

3. Preposisjoner

Hvor man på norsk bruker preposisjoner føyer man på tamil suffikser til substantivene.

4. Verb

Verbene bøyes på tamil i henhold til pronomen som angir: person - kjønn (i 3. person entall) - tall

På norsk brukes kun en form av verbet i hver av de tre tider. På tamilsk kan verb bøyes i 11 forskjellige former.

5. Negasjon:

Det finnes ikke ord på tamil som fungerer som 'ikke'. Til å oppfylle tilsvarende funksjoner finnes forskjellige former for negative verbformer hvor nekting er innbygget i verbbøyningen.

6. Adjektiver:

Der er få ekte adjektiver på tamil. Adjektiver kan dannes ved å føye et suffiks til et substantiv. Adjektiver kommer alltid før substantivet.

7. Pronomen:

Det finnes ingen relative pronomen på tamil.

8. Ordstilling

1. Subjektet kommer normalt først og predikatet sist i en tamil setning.

Norsk: subjekt verb objekt

Tamilsk: subjekt objekt verb

Eks: norsk: Han spiser middag

Tamilsk: Han middag spiser

2. Verb kommer på tamil alltid sist i setningen.

Norsk: Han kjører forsiktig bilen

Tamilsk: Han bilen forsiktig kjører.

3. Et substantiv kommer alltid før preposisjon eller partikkel.

Norsk: Han stod foran huset

Tamilsk: Han huset foran stod

Norsk: Peter leser en god bok

Tamilsk: Peter en god bok leser

4. Et adverb kommer før verbet.

Norsk: Han synger godt

Tamilsk: Han godt synger

5. Infinitiv kommer før verbet

Norsk: Jeg bad ham komme

Tamilsk: Jeg ham å komme bad

9. Konjunksjon:

Substantiver, navn og pronomen kan på tamil forbindes med et suffiks som føyes til de ord som forbindes.

eks: Norsk: Peter og Karen

Tamilsk: Peterum karenum

10. Sammenligning:

Der finnes ikke superlativ på tamil og heller ikke et ord som svarer til (større/ mindre) enn.

Sammenligning foretaes ved hjelp av kasusbøying.

eks: Norsk: Dette tre er høyere enn det tre der

Tamilsk: Dette tre +dativ der det tre er høyt
Som det sees av eksemplet er rekkefølgen av de to ting som sammenlignes på tamil, omvendt av den norske.

Litteratur:

- Addronov. M A standard grammer of modern and classical Tamil.
New contrary book house, Madras 1969
- Jotimuttu. P A guide to tamil by the direct method.
The Christian literature Society, Madras, 1966
Tamil 9
Dept of education, Sri Lanka 1981
- Tamil language from wikipedia, the free encyclopedia

Spansk v/Analilia Castro Pedersen

Hvor ligger de største alfabetiske og fonologiske forskjellene mellom spansk og norsk?

1. Kort spansk språkhistorie

Español eller *castellano*¹ er talespråket til 400 millioner mennesker i fire kontinenter, hvor de fleste bor i Mellom- og Sør-Amerika. Spansk er det mest talte språk etter kinesisk og engelsk.

Spansk tilhører den indoeuropeiske språkfamilien. Den hører inn under den italienske språkgruppa. Spansk utviklet seg fra latin, språket som romerne talte i det gamle romerriket. Romerne erobret Spania to århundrer før Kristi fødsel. De kaller dette landet Hispania, og innfører sitt språk i hele området.

Da det romerske keiserdømme brøt sammen i år 476, fortsatte spanjolene å snakke latinsk. Gjennom årene utviklet latin seg til de romanske språk: italiensk, fransk, spansk, portugisisk, osv.

I det 5. århundre strømmet germanerne inn på Pyreneerhalvøya. To hundre år etter germanerne, i 711, kom araberne. De oppholdt seg i Spania i sju hundre år. Begge grupper innførte nye ord i befolkningens språk.

Spansk kom til Amerika på slutten av det 15. århundre. I dette kontinent finner vi flest mennesker som snakker dette språket i verden. I begynnelsen var det ikke forskjell i uttale mellom spansk i Spania og spansk i Amerika, men etter hvert har også dette forandret seg. Indianerne og også afrikanerne, som kom som slaver til Amerika, tilførte også nye ord til spansk i denne verdensdelen. I de siste årene har engelske låneord kommet inn.

2. Det spanske alfabet

Det spanske alfabet tilhører, som det norske, det latinske alfabet. Dette består av følgende 27 tegn/bokstaver:

A, a	a	K, k	ka	T, t	te
B, b	be larga	L, l	ele	U, u	u
C, c	ce	M, m	eme	V, v	uve, be corta
D, d	de	N, n	ene	W, w	doble u
E, e	e	Ñ, ñ	eñe	X, x	equis
F, f	efe	O, o	o	Y, y	i griega
G, g	ge	P, p	pe	Z, z	zeta
H, h	hache	Q, q	cu		
I, i	i	R, r	erre		
J, j	jota	S, s	ese		

I 1995 bestemte La Real Academia Española å fjerne bokstaver *ch* (che) og *ll* (doble ele) fra alfabetet som selvstendige bokstaver. Disse lydene eksisterer likevel fremdeles. I nye ordbøker og leksika finner vi *ch* og *ll* slått sammen med c og l.

Det norske alfabet består av 29 bokstaver i nesten den samme rekkefølge som det spanske alfabet, men det norske mangler bokstaven *ñ* (eñe) som står etter *n*. Det norske har tre ekstra bokstaver: Æ, Ø og Å. De er de tre siste bokstavene i det norske alfabetet.

2.1 Skriftegn (

Aksenten: Alle spanske ord har en betont stavelse (sílabas tónica). Aksenten kan være ortografisk eller prosodisk. Når det gjelder den ortografiske aksenten skriver du dette tegnet (´) over den betonte stavelsen. For eksempel:

Dátil (daddel) Colibrí (kolibri) Cálido (varm)

Den prosodiske aksenten: Du uttaler trykket, men du skriver ikke tegnet (´). For eksempel:

Ca-ma (seng) Ca- (betont stavelse)

¹ Spansk heter også *castellano* fordi Castilla var den første område hvor dette språket ble utviklet.

Det er forskjellige regler for hvor du må plassere aksenten i et ord. Jeg skal ikke utdype det her på grunn av det er et langt og litt komplisert tema. Det er viktig å vektlegge aksenten eller trykket når du uttaler spanske ord.

- Tilde "˜": Brukes over n og lages en selvstendig bokstav ñ (eñe).
Trema "¨" (diéresis): settes over u, når dette skal uttales i forbindelsene *gue* og *gui*. For

eksempler:

Vergüenza (skam) Argüir (argumentere)

Spørre- "¿ ?" og utropstegn "¡ !": på spansk skrives man omvendt tegn foran spørre- og utropssetning. Du skriver vanlig tegn til slutt, sammen som på norsk.

¿Qué...? (hva...?)

¡Qué calor! (for en varme!)

(Søbørg og Krog-Meyer 19-20)

3. Fonologi

Spansk er et lydrett språk. Det skyldes først og fremst at spansk uttales omtrent som det skrives. Det er ikke stor avstand mellom tale og skrift.

3.1 Vokalene

Det spanske vokalsystem er et fem vokaler system. De blir klassifisert som:

Åpen – Sterk /a/ /e/ og /o/

Trang – Svak /i/ og /u/

I den følgende rekkefølge:

De spanske vokaler	Fonemer (5)	De norske vokaler	Fonemer (18)
A	/a/ som i norsk <i>kake</i>	A	Kort - Lang
E	/e/ som i norsk <i>en</i>	E	Kort – Lang
I	/i/ som i norsk <i>min</i>	I	Kort – Lang
O	/o/* som i norsk <i>tog</i>	O	Kort - Lang
U	/u/** som i norsk <i>to</i>	U	Kort – Lang
		Y	Kort – Lang
		Æ	Kort – Lang
		Ø	Kort – Lang
		Å	Kort - Lang

* /o/ å-lyd på norsk

** /u/ o-lyd på norsk. Også den er stum i kombinasjoner med *gue*, *gui*, *que* og *qui*.

Guerra (krig) Guitarra (guitar) Queso (ost) Quitar (fjerne)

På norsk skiller vi mellom korte og lange vokaler. Det som gjør at vi hører forskjell mellom f. eks. *hat* og *hatt*, er at det første ordet uttales med lang vokal, det andre med kort vokal.

Motsetningen mellom kort og lang vokal brukes altså til å holde ellers like ord fra hverandre på norsk, men det er vanligere at forskjellig vokallengde ikke har ordskillende funksjon. Disse trekkene ved vokalsystemet i norsk er det som skaper størst problemer for utlendinger som skal lære språket.

Vokallengden har ikke noe å si for betydningen av ordet på spansk, slik som på norsk. Det skiller ikke mellom kort og lang vokal i det spanske systemet. (Munguía, Munguía og Rocha 9-12)

3.2 Konsonantene

Det spanske alfabet har 22 konsonanter. Jeg trekker bare fram de konsonanter som uttales forskjellig fra norsk:

Bokstav	Fonem	Uttale	Eksempel
b / v	I begynnelsen av ordet [b]	Som b i bank	Barcelona Valencia
c]□Foran e og i [Som lespelyden i engelsk think	Cero

	Ellers	Som k i kasse	Caracas
ch	[tʃ]	Som i engelsk child	Chile
g	Foran e og i [x] Ellers [g]	Harkelyd som ch i Bach Som i norsk g i gave	Gerona Galicia
h	[-]	Er stum, uttalles ikke	Honduras
j	[x]	Harkelyd som ch i Bach	Jimena
ll	[j]	Som j i ja	Villa
ñ	[n]	Som nj i konjakk	España
que/qui	[k]	Som ke og ki	Quito
r	[r] I begynnelsen av ordet [rr]	Som norsk r i rulle Sterk rulling som i dessverre	Perú Costa Rica
rr	[rr]	Sterk rulling som i norsk tørr	Andorra
w	[w]	Brukes bare i låneord	Whisky
x	[ks]	Som ks i eksamen	Extremadura
y*	I begynnelsen av ordet eller mellom vokaler [j] Ellers [i]	Som j i ja	Yucatán Hay
z**]□[Som lespelyden i engelsk think	Zaragoza

* På spansk er ”y” en konsonant.

** I Latin-Amerika har de ikke lespelyden.

- Trykklette vokaler høres nesten like godt som trykketunge: taburete (taburett). I norsk har vi lett for å svelge trykklette vokaler, spesielt i slutten av et ord.
- Konsonanter som r + t/d/s blir aldri trukket sammen til en eneste ”tjukk” lyd som i norsk kart, bord, kurs. De uttales hver for seg: Carta (brev), borde (kant) og curso (kurs).

Disse er noen eksempler på problemer med norske uttale. Det er særlig vanskelig å uttale vokaler og særegenheter når det gjelder konsonanter.

4. Konklusjon

Som vi har sett er det en del alfabetiske og fonologiske forskjellene mellom spansk og norsk. Spansk kan være lett for utlendinger å uttale, i motsetning til norsk. Selv om man bare kan noen få regler, er det lett å gå fra skrift til uttale.

Litteratur

Falk, Johan og Sjölin, Kerstin. *Spansk lommegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 2004.

Kulbrandstad, Lars A. ”3 Uttale” *Språkets mønstre, Grammatiske begreper og metoder*. Oslo: Universitetsforlaget, 1993.

Munguía, Irma, Munguía, Martha og Rocha, Gilda. *Gramática Lengua Española*. México, D.F. Ediciones Larousse, 2003.

Søeborg H. og Krog-Meyer E. *Spansk Grammatikk*. Danmark: Det Schönbergske Forlag, 1999.

En språktypologisk sammenlikning mellom bulgarsk og norsk v/ Desislava Edvardsen/ Десислава Едвардсен)

Som en liten presentasjon av det bulgarske språket, vil jeg nevne noen felles trekk med det norske. Bulgarsk er også et indoeuropeisk språk, men fra den slaviske greinen. I likhet med norsk er dette også et syntetisk språk med mange konsonantgrupper. Norsk og bulgarsk har overraskende mye felles, til tross for den geografiske avstanden mellom språkene.

Ser vi derimot på skriftsystemet legger vi merke til en iøynefallende forskjell. Mens norsk skrives med latinske bokstaver, bruker det bulgarske språket det kyrillisk alfabetet for skriftlig uttrykk. Dette ble skrevet i 855 år i Bulgaria av de to brødrene Kyrill og Metodij. Skriftsystemet bygger på de greske store bokstavene, og brukes nå av de ortodokse slaviske folk: bulgarsk, serbisk, ukrainsk og russisk. I nåtid finnes det bare et offisielt skriftspråk i Bulgaria, som brukes i massemedier og i offisielle anledninger. Man kan snakke dialekter, men det er uakseptabelt å skrive dem. Det er bare et offisielt skriftspråk i landet. Dialektene i Vest-Bulgaria ligger nært serbokroatisk.

Fonetisk sett er bulgarsk et mer lydrett språk enn norsk. Det finnes flere grafemer enn fonemer og et grafem uten fonem- "Ь". Det finnes 6 vokaler i bulgarsk og det er ikke forskjell mellom korte og lange.

"А" (mer åpen enn norsk), "Б"=(Â), "О"= norsk "Å",

"У"= norsk "O", "Е" og "И"= norsk "I".

Det største problemet en bulgarer kan møte når det gjelder riktig uttale i norsk, er vokalene: Y, U, Ø. Vokalen "А" på bulgarsk er mer å-lik enn den norske. Derfor kan norsk "А" høres ut som "Å" (åttende og ættende høres likedan ut for de fleste bulgarere). En nordmann derimot ville få problemer med å uttale den bulgarske vokalen "Ь":

ПЪТ [pât] = vei, ВЪРБА [vârba]= treslag, КЪЩА [kâshta]=hus.

Det finnes flere diftonger. To av dem har egne grafemer i alfabetet: "Ю" og "Я":

ЮЛИ [joli]=juli, ЯБЪЛКА [jabâlka]=eple

Det bulgarske alfabetet har 20 konsonanter. Vi skiller mellom stemte og ustemte:

Л, М, Н, Р, Ъ, Б, В, Г, Д, Ж, З – stemte

[L, M, N, R, J, B, V, G, D, ZH, Z] – de latinske ekvivalentene

Ч, Ц, Х, П, Ф, К, Т, Ш, С, Щ – ustemte

[CH, TS, H, P, F, K, T, SH, S, SHT] – (latinsk)

3 av de grafemene inneholder 2 fonemer i seg selv: Ц, Ч, Щ. Et særtrekk i bulgarsk er at de stemte konsonantene i slutten av ordet "formørkes" og forandres til den ustemte ekvivalenten sin. F. eks. i ordet "ГРАД" (by) uttales det "Д" som "Т" [grat]. Men når vi setter ordet i flertall - ГРАДОБЕ "GRADÅVE" - vet vi at vi må skrive "Д". Flere ord forandrer totalt mening hvis vi skriver en annen konsonant, og det regnes som grov skriftfeil. Det eksisterer ikke stumme konsonanter i bulgarsk.

Konsonantene *Ї* og *Ь* uttales som "J". Tegnet "Й" kan brukes selvstendig, men "Ь" regnes som bokstav uten lyd og har mening bare framfor "О"(norsk Å) = [JÅ]:

ЙОРДАН(i begynnelsen av ord)

СИНЬО, МИНЬОР (i midten eller på slutten av et ord)

Konsonanten "Л" uttales hard sammenlignet med norsk "L" framfor vokalene: А, Ъ, О, У, men likens som norsk framfor Е; И, Ю, Я.

"Н" er hard og hørbar. Med det latinske alfabetet skrives den "KH":

ХРИСТОС (Kristos), ХАН(khan).

De bulgarske grafemene "Ж", "З", "Ц", "Ч", "Щ" finnes ikke i norsk, men i de andre germanske språkene:

ЖИРАФ (zhiraf) - uttales som JEAN i fransk

ЗЕМЯ (zemja) -- ----- ZEBRA i engelsk

ЦАР (tsar) ----- ZEIT i tysk

ЧАЙ (tshaj)----- CHAIR i engelsk

ЩЪРКЕЛ (shtârkel) ----- STRASSE i tysk

Det som er problematisk for en bulgarer i forhold til riktig norsk artikulasjon, er de særnorske konsonantlydene "KJ", "KI", "KY".

Stavelsene i bulgarsk består av 1 til 4 grafemer og inneholder ikke mer enn 3 konsonanter, maksimum 2 i forbindelse: ЗВУК ("lyd"), КАРТА ("kart, kort")

I motsetning til andre slaviske språk, har den bulgarske vokalen "Ь" rollen til å dele flere konsonanter til flere stavelser. Ordene avsluter også med bare en konsonant eller vokal.

МРЪЗ-НА ("fryser"), БЪР-ЗО ("fort")

Som i norsk skilles det i bulgarsk mellom trykksterke og trykksvake stavelser. Trykk på feil stavelse kan forandre ordets betydning: ВЪЛНА (ull) og ВЪЛНА (bølge)

I trykksvake stavelser uttales de stemte konsonantene som de ustemte ekvivalentene sine framfor ustemte konsonanter i den trykksterke stavelsen. Dette er den tidligere nevnte "formørkelsen". Også vokalen "А" uttales som "Ъ" og "О" som "У": ХРАНА ГОРА

Av erfaring vet jeg at nordmenn er tilbøyelig til å trykke på en annen stavelse enn bulgarere når de uttaler bulgarske ord eller navn:

(bulgarsk) НЕ`СЕБЪР -- (norsk) NESE`BAR

(bulgarsk) БУР`ГАС ---- (norsk) `BURGAS

Trykket er generelt på den andre stavelsen.

Morfologi

Morfologisk er bulgarsk et syntetisk språk. Dette er det eneste slavisk språket uten kasussystem. Det gamle språket hadde 8 kasus. I likhet med de andre slaviske språk er prefikser og suffikser en viktig del av bøyningssystemet:

1. ВЧЕРА ПИСАХ ПИСМО. (I går skrev jeg et brev)

2. ВЧЕРА НАПИСАХ ПИСМО. (I går skrev jeg (ut) et brev)

1. eksempel viser at jeg satt og skrev et brev i går. Prefikset ”НА-”[na-] i eksempel 2. viser at det var ferdig skrevet.

I motsetning til norsk er det lite sammensatte substantiver i bulgarsk. Vanligvis erstattes de av adjektiv + substantiv:

SKOLEGÅRD = УЧИЛИЩЕН ДВОР(skolens gård)

ÅRSTID = ГОДИШНО ВРЕМЕ(årets tid)

I bulgarsk markeres numerus med bøyningensendelse som i norsk. I det gamle språket fantes det bøyning i kasus for et par (dualis):

ОЧИМА(begge øynene), УШИМА (begge ørene)

Det er 3 genus i bulgarsk. Som regel har hankjønn konsonantendelse, mens hunkjønnordene slutter på – А, - Я og intetkjønn har suffiks – О, -Е.

Adjektivene står framfor substantivene (variasjoner tillates bare i poesi) og de bøyes i forhold til substantivene etter dem:

	entall/ubestemt	/	entall / bestemt	-	flertall/ubestemt	-	flertall/bestemt
hankj.	СТОЛ	-	СТОЛЪТ	-	СТОЛОВЕ	-	СТОЛОВЕТЕ
	(stol)		(stolen)		(stoler)		(stolene)
	БЯЛ СТОЛ	-	БЕЛИЯТ СТОЛ	-	БЕЛИ СТОЛОВЕ	-	БЕЛИТЕ СТОЛОВЕ
	(hvit stol)		(den hvite stol)		(hvite stoler)		(de hvite stolene)
Hunkj.	МАСА	-	МАСАТА	-	МАСИ	-	МАСИТЕ
	(bord)		(bordet)		(bord)		(bordene)
	БЯЛА МАСА	-	БЯЛАТА МАСА	-	БЕЛИ МАСИ	-	БЕЛИТЕ МАСИ
	(hvit bord)		(det hvite bordet)		(hvite bord)		(de hvite bordene)
Intetkj.	ПАЛТО	-	ПАЛТОТО	-	ПАЛТА	-	ПАЛТАТА
	(kåpe)		(kåpa)		(kåper)		(kåpene)
	БЯЛО ПАЛТО	-	БЯЛОТО ПАЛТО	-	БЕЛИ ПАЛТА	-	БЕЛИТЕ ПАЛТА
	(hvit kåpe)		(den hvite kåpa)		(hvite kåper)		(de hvite kåpene)

Det vil si at hvis det er et adjektiv + substantiv, så er det adjektivet som får suffiks for bestemt form i stedet for substantivet.

Noe interessant er at det særnorske fenomenet med de bøyde possessivene finner sted også i bulgarsk grammatikk, men det er mye mer komplisert:

МОЙ	МОЯ	МОЕ	МОИ
(min)	(mi)	(mitt)	(mine)
ТВОЙ	ТВОЯ	ТВОЕ	ТВОИ
(din)	(di)	(ditt)	(dine)
СВОЙ	СВОЯ	СВОЕ	СВОИ
(sin)	(si)	(sitt)	(sine)
НЕГОВ	НЕГОВА	НЕГОВО	НЕГОВИ

(hans)	(hans)	(hans)	(hans)
НЕИИ	НЕЙНА	НЕЙНО	НЕЙНИ
(hennes)	(hennes)	(hennes)	(hennes)
НАШ	НАША	НАШЕ	НАШИ
(vår)	(vår)	(vårt)	(våre)
ВАШ	ВАША	ВАШЕ	ВАШИ
(deres)	(deres)	(deres)	(deres)
ТЕХЕН	ТЯХНА	ТЯХНО	ТЕХНИ
(deres)	(deres)	(deres)	(deres)

Her ser vi at 4 av possessivene i norsk ikke forandres etter kjønn eller flertall. Det gjør de i bulgarsk. I tillegg til dette er det bestemt form for alle de fire formene – likens ending som for adjektivene:

ТАЗИ КНИГА Е НЕГОВА. (Denne boka er hans.)

ТОВА Е НЕГОВАТА КНИГА. (Dette er hans bok.)

Likens som i norsk finnes de refleksive pronomener i bulgarsk og. МЕН(meg), ТЕБ(deg), НЕГО (ham), НЕЯ (henne), НАС (oss), ВАС (dere), ТЯХ (dem)

Det eksisterer både påpekende og ubestemte pronomen (ord for nære og fjerne objekter og ordene ”slik” og ”som”). Alle bøyes i kjønn og flertall.

Preposisjoner i norsk er et sårbar felt for de fleste utledninger. Bulgarsk har, for eksempel, preposisjonen ”ПО” som uttales likens som norsk ”PÅ”, men betyr ikke det samme:

(bulgarsk) ПО ТЕЛЕФОНА, НА МАСАТА

(norsk) I TELEFON, PÅ BORDET

Når bulgarske personer skal lære seg norsk, forveksler de oftest de følgende preposisjoner: TIL og FOR, AV og FRA.

Verb har tre tempus i bulgarsk: nåtid – fortid – framtid. Alle de 8 tider i norsk finner sted i bulgarsk. Verbbøyning her kan sammenlignes med de romanske språkene(italiensk eller spansk):

АЗ СЪМ	(jeg er)	НИЕ СМЕ	(vi er)
ТИ СИ	(du er)	ВИЕ СТЕ	(dere er)
ТОЙ/ТЯ/ТО Е	(han/hun/det er)	ТЕ СА	(de er).

I likhet med spansk eller italiensk sløyfes personlig pronomen når det står som subjekt:

(АЗ)	ПЕЯ	- (jeg synger)	(НИЕ)	ПЕЕМ	- (vi synger)
(ТИ)	ПЕЕШИ	- (du synger)	(ВИЕ)	ПЕЕТЕ	- (dere synger)
(ТОЙ)		han	(ТЕ)	ПЕЯТ	- (de synger)
(ТЯ)	ПЕЕ	- (hun synger)			
(ТО)		det			

Tallsystemet er ganske lik det norske. Grunntallene er enkle å lære og tallene etter ti kan oversettes bokstavelig på norsk. Det er det samme prinsippet. Men hver gang vi nevner 1 eller 2, må vi bøye det i genus:

ТРИДЕСЕТ И ЕДНО (trettiett – intetkjønn)
ТРИДЕСЕТ И ЕДНА (trettiei – hunkjønn)
ТРИДЕСЕТ И ЕДИН trettien – hankjønn)
ТРИДЕСЕТ И ДВЕ (trettito – intetkjønn, hunkjønn)
ТРИДЕСЕТ И ДВА (trettito – hankjønn)

Alle ordenstallene bøyes i genus:

ПЪРВИ., - А, - О (første), ВТОРИ, - А, - О (andre), ДЕСЕТИ, - А, - О (tiende).

Syntaks

Bulgarsk er et S-V-O- språk. Hvis vi stiller spørsmål på bulgarsk som ikke begynner med et HV- ord, for vi hjelp av et "LI" ord:

КАКВО СИ НАПИСАЛ ДНЕС?

(Hva har du skrevet i dag?)

НАПИСА ЛИ СИ ДОМАШНИТЕ ЗА УТРЕ?

(Har du skrevet leksene dine til i morgen?)

Det kan være et problem å sette "ikke" på rett plass i starten når man skal lære seg norsk.

Ordforråd

Bulgarsk inneholder mange lånord, men har mange egne og. Det er både engelske, tyske, greske og tyrkiske ord i språket. Mange av ordene som brukes daglig er tyrkiske.

Bulgarske folkloren har vært sterkt påvirket av den tyrkiske undertrykkelsen som varte i hele 500 år. Derfor finnes det mange ordtak fra denne tiden:

ПРЕКЛОНЕНА ГЛАВА САБЯ НЕ Я СЕЧЕ. (Sverdet kutter ikke et bøyd hode).

Andre idiommer i bulgarsk:

STREKKE SEG LENGER ENN ТЕППЕТ РЕККЕР.(...skinnfellen rekker)

ДЕТ РЕГНЕР СОМ ФРА ЕИ ВЪТТЕ.(Det øsregner)

НЪНА ТИЛ НАБОУЕН СЕР УТ СОМ ЕИ АНД.(Gresset er grønnere på den andre siden.)

ИСТЕДЕНФОР А ТЕГНЕ ОУЕНБРУНЕТ, СКАДЕТ ОУЕТ.

СИТТЕР ДУ МЕЛЛОМ 2 СТОЛЕР КАН ДУ СЕТТЕ ДЕГ НЕД ПÅ ГУЛВЕТ.

ФИРЕ ОУНЕР СЕР БЕДРЕ ЕНН ТО.

ЛОГНЕН ХАР КОРТЕ БЕИН.

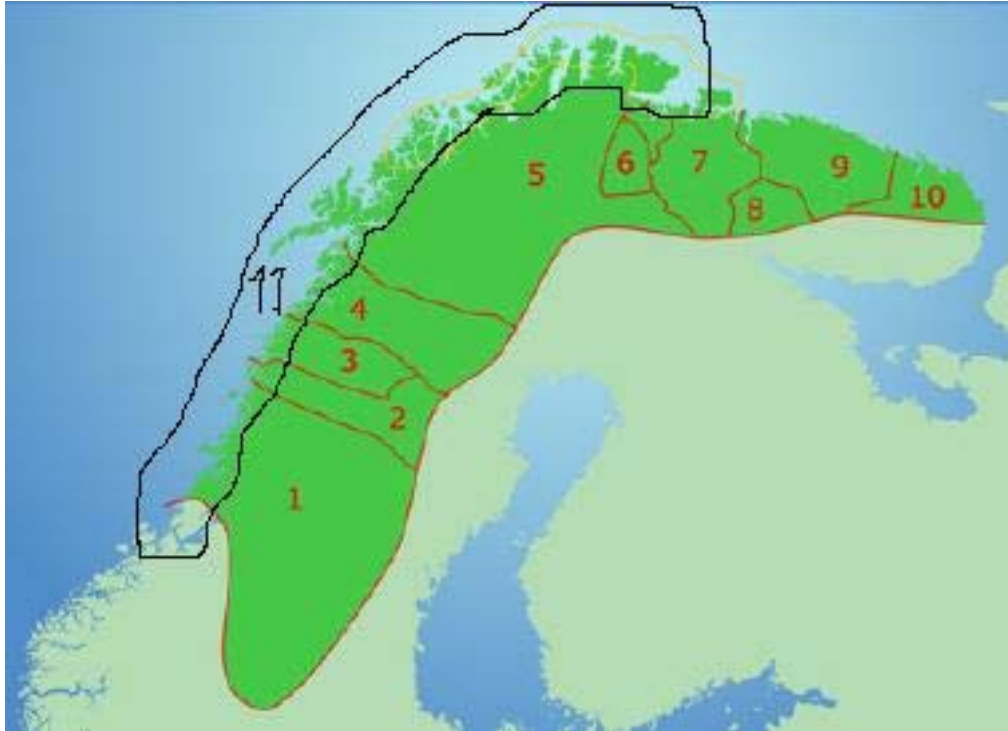
БÅДЕ ЛАММЕТ ЕР ХЕЛ ОГ УЛВЕН - МЕТТ.

Å ВÆРЕ ТО ВАНМЕЛОНЕР УНДЕР ЕТ АРМ.

Lulesamisk v/Erling Nils. A. Urheim

(student-presentasjonen er noe forkortet)

1. OVERSIKT OVER SAMISKE DIALEKTER / SPRÅK

1. Sørsamisk
2. Umesamisk
3. Pitesamisk
4. Lulesamisk
5. Nordsamisk: jukkasjärvisamisk, markasamisk i markebygdene,
6. Karesuandosamisk, karasjoksamisk osv
7. Enaresamisk
8. Østsamisk
9. Østsamisk
10. Kildinsamisk
11. Tersamisk
11. Ulike sjøsamiske dialekter

Grensene mellom språkgruppene følger ikke riksgrensene: lule- og sørsamisk snakkes i Norge og Sverige, nordsamisk snakkes i Norge, Sverige og Finland. De fleste samer bor i Norge. Det finnes ikke nøyaktig registrering av antall samisktalende. På grunnlag av rapporten "Undersøkelse om bruken av samisk fra 1999" antas det at det er 23 000 samisktalende i Norge. Av dem regnes ca 800 som lulesamisk-talende. Andre antar at det er ca 40.000 samer i Norge. Et mindretall av disse har meldt seg inn i samemanntallet. I tillegg finnes noen tusen samisktalende i Sverige, Finland og noen i Russland.

I 1935 la Paavo Ravila fram teorien om at samisk og finsk har utviklet seg fra et felles urspråk, tidlig ur-finsk. Bjørn Collinder (1945, 1954), har hevdet at man bør nøye seg med å konstatere at samisk er et vestlig finsk-ugrisk språk, og at slektskapet med finsk ikke er så nært som Ravila hevdet, fordi en del av likhetene kan forklares med språkpåvirkning.

Fra ursamisk er en del jakt- og slektskapsord bevart som njuolla pil, čeahci fars yngre bror, mannji svigerdatter, brorsønns eller søstersønns kone, kvinnes svigerinne, vivva svigersønn. Fra indo-

europesk er noen ord antatt å ha kommet inn i finsk-ugrisk, og av dem finnes i samisk: čoarvi horn, čuohti hundre, veažir hammer.

Tidlig urfinsk har opptatt lånord fra de baltiske språk f.eks. luossa laks og suoldni dugg. Lån fra germanske språk i samisk og østersjøfinske språk som guossi gjest, láibi brød er opptatt gjennom lange tider også slaviske ord (báhppa prest, báhkin hedning) er representert.

Fra samisk er det lånt en del ord til finsk og til russisk. Ordet duottar (vidde) er blitt internasjonalt kjent ved at det er lånt til russisk og derifra lånt til andre språk som norsk tundra. I moderne tid er internasjonale ord som ráđio og televišuvdna kommet til samisk via norsk, svensk og finsk.

Lulesamisk språk

Selv om de samisktalende til dels bor svært spredt, spesielt i sør og vest, henger det samiske språkområdet sammen på den måten at nabodialektene overalt er gjensidig og forståelige. Forskjellene som har fått noen språkforskere til å bruke betegnelsen samiske språk istedenfor samiske dialekter framtrer først når man sammenligner dialekter som geografisk står langt fra hverandre, som f.eks. nordsamisk og sørsamisk.

De er ikke innbyrdes forståelige uten forholdsvis mye øvelse, mens derimot nabodialekter som f.eks. lulesamisk og nordsamisk står nær hverandre. Forskjellene her utgjøres først og fremst i substantivbøyning (kasus) og verbøyning (endelser og konstruksjoner), mens lydverket i prinsippet er forholdsvis likt.

Forholdet mellom nordsamisk og lulesamisk kan sammenlignes med forholdet mellom norsk og svensk, mens nordsamisk og sørsamisk står like langt fra hverandre som norsk og islandsk.

Lydsystemet

Vokalene

Vokalene består av:

- fonemet [a] skriver vi som A (kort a)
- fonemet [a:] skriver vi som Á (lang a)
- fonemet [e:] skriver vi som e med en veldig kort i foran e
- fonemet [o:] skriver vi som u
- fonemet [æ:] skriver vi som æ

Glidevokal

Er en liten kort vokal som uttales mellom to konsonanter. Den finnes i f.eks. entallsformen av fot: Juolgge [joálege] flertallsform: juolge [joálke]

Glidevokalen markeres med to like konsonanter etter en konsonant: lgg, lkk, bdd, bnn,

Diftonger

Uttales som to korte vokaler sammen: oa, ie, uo

Konsonanter

-Grafemene g og k uttales som en mellomform av disse bokstavene

-b og p uttales som en mellomform av disse bokstavene

Alfabetet

Alfabetet er latinsk. I lulesamisk har vi følgende bokstaver: á, a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v, y, æ, ø og å.

I nordsamisk har de bokstavene č for tj-lyden og ð for den lyden som i engelsk er i "the". Denne lyden finnes ikke i lulesamisk.

Stavelser

Vi deler inn verbene i likestavelse-, ulikestavelse- og sammendratte verb. De har ulik bøyning og gradveksling avhengig av hvilken klasse de tilhører.

Trykk

I lulesamisk er det vanlig at trykket er på første stavelse.

Intonasjon, setningsmelodi

En setning kan ha forskjellig tonefall på slutten av en setning. Når melodien går opp i slutten av en setning er det et spørsmål.

Bøyingssystemet i lulesamisk

Samisk er et syntetisk språk med mye bøying.

Dualis

Samisk har en totallsform:

Máj mannin – vi to drar

Mij mannap – vi drar

Kasus

Lulesamisk har 8 kasus:

<i>Kasus</i>	<i>Egenskaper</i>	<i>Forklaring</i>	<i>Eksempel</i>	
Nominativ	grunnformen		Goahte	hus
Genitiv	eieform		goade	husets
Akkusativ	objektsform		goadev	
Innesiv		Inne i	goaden	I huset
Illativ		Til noe	goahtáj	Til huset
Ellativ		Fra noe	goades	Fra huset
Komitativ		Med noe	gådijn	Med huset
Essiv		Som noe	goahten	Som et hus

Preposisjoner finnes ikke i samisk

Bøying av substantiv

Báhttja (gutt) – entall Báhtja (gutter) – flertall

Goahte (hus) – entall Goade (flere hus)- flertall

Adjektiv

Adjektivet har gradbøying:

Tjáppak (pen)

Tjáppáp (penere)

Tjáppemus (penest)

Adjektivene har to former: predikativ (foran) og attributiv (etter) substantivet.

Verb

Verbets former

Infinitiv - lávllot (syng)

Presens partisipp – lávllomin (syngende)

Perfektum partisipp – lávllom (sunget)

Verbets tider

Verbet bøyes i alle tider

Infinitiv – vádset (gå)

Preteritum - vádtsij (gikk)

Perfektum - vadtsám (har gått)

Pluskvamperfektum – lij vadtsám (hadde gått)

Ulike former

Vádtset -gå

Vádstemin – er gående

Vádtsegoahtet – begynne å gå

Vádtsehahtijn – under gåingen

Vádstádallat – begynne så smått å gå

Vádtstajijt – spasere, gå så smått

Pronomen

Samisk skiller ikke mellom hun og han

Mån – jeg Sån – hun, han Dån – du

Tallord

Grunntall

1-akta

2-guokta

3-gálmma

10- lågev

11-aktalågenan (1 på ti)

12- guoktalågenan (to på ti)

20 Guokta låge (to ti)

30 Gálmma låge (tre ti)

31-gálmmaalákakta (tre ti en)

32- gálmmaalákguokta (tre ti to)

Ordenstall

1. vuostasj

2. nuppát

3. goalmát

4. nælját

5. vidát

6. gudát

7. giehtjit

8. gávtsát

9. avtsát

10. lågát

11. lågenanvuotasj

12. lågenannuppat

20. guoktalågát

30. gálmmaalågát

31. gálmmaalåkvuostaj

Semantikk

Arveord

Av opprinnelige ord som man har til felles med andre språk, kan nevnes:

Bievde – finsk: pövdä (bord)

Jubmel – finsk: jumala, nordsamisk: Ibmel (Gud)

Mera- finsk: meri (hav)

Låneord

Låneord som tas inn i samisk, omskapes og får gjerne en egen samisk utgave:

Bil- bijilla

Tv – tva (Uttales tevea)

Universitet- universitehtta

Presise beskrivelser på fenomener

Samisk beskriver med korte ord som må forklares med mange ord i norsk
vandtsa duoges – fra bakenfor båten
vandtsa sista – fra inni båten
vandtsa vuoles – fra under båten

Ordforråd

Samisk er rik på ord på enkelte områder som er knyttet til bruk av naturen. Det gjelder områder som vind og vær, landskapsformer m.m. Ordet *snø* finnes i ca 200 varianter og brukes av internasjonal værvarsling. De beskriver ulike varianter av snø: konsistens, kornstørrelse, tung, lett, overflaten osv. Ordet *snø* er knyttet til reindriften og reinen er helt avhengig av mat om vinteren.

Samisk er rik på områder som har med samhandling mellom mennesker å gjøre. Det finnes ikke ord for krig i samisk. Det er f.eks 7-8 ulike ord for konflikter mellom folk. De beskriver veldig nøyaktig hvordan konflikten er. Det finnes mange ord som beskriver hvordan man løser konflikter og forhandler.

Fortellingen og bildebruk

brukes til å hjelpe noen til å forstå situasjonen uten å direkte beskrive den. Den som lytter vil forstå budskapet uten å føle seg kritisert. Han redder sin ære og taper ikke ansikt.

Det at man antyder noe, og det at man ikke sier noe direkte, har preger samisk tenkesett og livsfilosofi. Eksempel: Hvis noen har gjort noe som han eller hun ikke skulle ha gjort, sier man ikke direkte at: Ikke gjør dette. Men man prøver å få han til å forstå dette selv, gjerne ved at man forteller historier.

Noen forskjeller mellom arabisk og norsk v/Ridha Boukhmis

I Norge har vi, etter hvert fått mange barn med arabisk som morsmål. De fleste av disse kommer fra Irak, Marokko, Palestina og Syria.

Når disse barna skal lære norsk og følge undervisning, i den norske skole er det en del vanskeligheter som går igjen i lese- og skriveopplæringa. Jeg vil tar meg noen av disse vanskelighetene elevene møter, slik at vi som lærere lettere kan forstå og hjelpe elevene til en god språkutvikling.

Alfabetet og skriftsystemet.

Arabisk, enten det er håndskrevet eller skrevet på maskin, er kursiv, det vil si at i hvert ord skrives bokstavene sammenhengende, uten mellomrom.

Språket skrives fra høyre til venstre, og alle bøker eller andre tekster begynner bakerst. det finnes ikke stor bokstav etter punktum, eller i begynnelsen av en setning. Det arabiske alfabetet består av 28 bokstaver. Vokalene er der, men de regnes ikke med i alfabetet.

<i>Lyd</i>	<i>tegn</i>	
<i>alif</i>	أ	a * denne bokstaven regnes som vokal og konsonant
<i>baa</i>	ب	b
<i>taa</i>	ت	t
<i>thaa</i>	ث	th utales som <i>the</i> i engelsk
<i>jiim</i>	ج	j
<i>haa</i>	ح	h
<i>khaa</i>	خ	kh som " <i>loch</i> " i tysk
<i>daal</i>	د	d
<i>dhaal</i>	ذ	dh
<i>raa</i>	ر	r
<i>zaay</i>	ز	z
<i>siin</i>	س	c
<i>shiin</i>	ش	sh
<i>saad</i>	ص	s
<i>daad</i>	ض	d
<i>taa</i>	ط	t
<i>DHaa</i>	ظ	dh
<i>:ayn</i>	ع	:
<i>ghayn</i>	غ	gh som " <i>morgen</i> " i tysk
<i>faa</i>	ف	f
<i>qaaf</i>	ق	q
<i>kaaf</i>	ك	k
<i>laam</i>	ل	l
<i>miim</i>	م	m
<i>nuun</i>	ن	n
<i>haa</i>	ه	h
<i>waaw</i>	و	w
<i>yaa</i>	ي	y

I det norske språket finner vi konsonanter som er vanskelige for en arabisk talende å uttale. Disse konsonanter er V og P. Ofte forveksler elevene V med F - være blir "fære", og P blir b som for eks. penger til "benger".

Stavelser

Norske stavelser kan begynne med en vokal eller med en, to eller tre konsonanter. Eksempel: is, sol, stå, språk. I arabisk må alle stavelser begynne med en, og bare en, konsonant. Dette kan føre til at elevene setter en konsonant først i stavelser som begynner på vokal eks: *ake* blir *hake*.

Norske stavelser som begynner på flere konsonanter, er også vanskelige, eks: ”språk” . Elevene skriver ofte vokaler mellom de tre konsonanter, eks: *språk* blir ”*sapråk*”..

Uttale av vokalene

Det er spesielt vokalene i det norske lydsystem som er vanskelig for de arabisktalende. Skriftarabisk har 3 vokaler - i, a, og o. Vokalene kan være korte eller lange f.eks: a - aa, og det er bare de korte som markeres i skrift.

Vokalsystemet i norsk har hele 9 forskjellige vokaler (i, e, æ, y, u, ø, a, å, o). Det gjør at det blir vanskelig for arabisktalende å skille mellom så mange vokaler, og det er lett for å blande samme e og i, også o og ø, og u og y. eks: løpe blir ”løpe”, leke blir ”like”. I mange stiler og norskoppgaver skrevet av arabisk elever, er vokalfeilene mye mer dominerende enn andre feiltyper.

Vokalene er i alfabetet ikke egne bokstaver, men settes til konsonanter som tegn, dvs. små streker over eller under bokstavene. Det er bare de lange vokalene som markeres slik, korte vokaler markeres vanligvis ikke i skrift i det hele tatt, derfor blir det lett for arabiske elever å utelate vokalene når de skal skrive noe på norsk.

Arabiske ord begynner aldri med vokal, mens norske ord kan begynne med vokal.

Ordbygging

Arabiske ord er bygd opp omkring en rot som består av tre konsonanter, maks 4. Hvis ordet har 5 konsonanter, er det låneord fra annet språk for eks. k-t-b som betyr noe som har å gjøre med bøker eller skriving.

For å bygge ord på norsk bruker vi prefiks foran roten og suffiks etter. På arabisk kan man legge til noen konsonanter eller vokaler inne i selve roten i tillegg til prefiks og suffiks, f.eks:

maktoub, mokaatabatun, kaatib

(Dobbelt vokal betegner at vokalen er lang)

Prefiks, suffiks og det som man legger inne i selve roten, kan være både vokal og konsonant. De vokalene som settes til, kan gi bøyning av forskjellige typer eller nye betydningsnyanser: kitaab-bok, kutub-bøker, kataba-han skrev, yktib- skriv kaatibatun- sekretærer.

Arabiske elever har ofte større problemer med vokalene enn med konsonantene i det norske skriftspråk. En elev kan ofte skrive samme ord på forskjellig måte i samme oppgave. Dette skyldes nok nettopp det at de regner konsonantene som viktigst å lære i et hvert ord, fordi det i det arabiske skriftsystemet er konsonantene som markeres i ordet.

Substantiver

Arabiske substantiv kan være enten hunkjønn eller hankjønn. Det finnes ikke intetkjønn. Derfor er det ofte vanskelig for barn fra arabisktalende land å skjønne hva intetkjønn er. De fleste hunkjønnsordene ender på t, og det betyr at elevene

er vant til å kunne se av formen hvilket kjønn et substantiv har. I det arabiske språk er det

hankjønnsord som dominerer, f.eks: en gutt og to jenter blir hankjønn i flertall. Arabisk skiller mellom bestemt og ubestemt form av substantivene, men dette gjør de på en annen måte enn i norsk.. Den bestemte artikkelen står foran substantivet. Den ubestemte formen har

ingen foranstilt artikkel, men en endelse som skrives, og den sløyfes ofte i talespråket.

Arabisk har ental, total og flertall, men etter tallord som er større enn 10, brukes det ikke flertallsendelse ved substantivene.

Dette kan lett føre til feil som 15 person (for 15 personer).

Verbene.

Arabiske verb bøyes i både person, kjønn og tall. Når verbene bøyes i person og tall, blir subjektene overflødige når de er pronomen. Dette fører til at pronomen ofte utelates i elevenes språk.

Verbet har bare to tider i arabisk. Når tider her er satt i anførselstegn, er det fordi det er like naturlig å beskrive verbalsystemet i arabisk ut fra aspekt (måten handlingen foregår på), som ut fra tid.

Den ene tiden uttrykker nåtid eller framtid, eller, hvis vi tenker på aspekt, noe som er uavsluttet. Den andre tiden uttrykker fortid, eller noe som er avsluttet.

Siden norske verb bøyes i tid, kan det være vanskelig for arabisktalende elevene å få tak i det norske systemet. Et ekstra problem er at verbene i norske leddsetninger har tidsmarkering på samme måte som hovedsetningene, mens i arabiske er leddsetninger tidsmarkeringen i forhold til handlingen i hovedsetningen, og nåtid er samtidighet med handling i hovedsetningen.

Ordstilling

I arabisk har vi 2 typer setninger:

- 1) setning som begynner med verb + subst + objekt
- 2) setning som begynner med subst + verb + objekt

Norske setninger som begynner med verb, er imidlertid spørresetninger eller imperativsetninger. Arabisktalende elever kan derfor ha problemer med å skille utsagnssetninger fra spørresetninger som begynner med verb.

Adjektiv.

Adjektiv står bak substantivet i arabisk, mens det på norsk er motsatt. Derfor hører vi ofte arabisktalende elever si: *en sykkel rød...* osv.

En del arabiske adjektiv bøyes som i fransk: etter hankjønn og hunkjønn, entall og flertall. De øvrige ordklassene har ikke så store grammatiske forskjeller fra det norske språket, at det byr på problemer for den arabiske eleven i norskopplæringen.

Sluttord

I løpet av årene, jeg har jobbet som morsmåslærer i arabisk har jeg ofte fått høre fra norske lærere at elevene fra andre land bruker lang tid på å lære seg norsk. Jeg kan nok si meg enig i dette, men som dere forstår er det de store ulikhetene mellom de to språkene som er skyld i dette. Kanskje kan vi ved å sette oss bedre inn i den fremmedspråklige elevens språkbakgrunn og kultur lettere kunne forstå og hjelpe dem inn i det norske språket.

Arabisk v/Siham Vollen

De tidligste spor av arabisk, som er et sørsemittisk språk (med fettere som hebraisk, arameisk og etiopisk), finner vi i inskripsjoner fra 300- og 500-tallet e.Kr., skrevet i en rudimentær arameisk skrift. Med utgangspunkt i den arabiske halvøya, der de arabiske beduinene i århundrer før islam hadde dyrket en avansert muntlig diktekunst, spredde arabisk språk seg med den arabisk-muslimske ekspansjonen i årene etter islams åpenbaring (den arabiske Koranen) gjennom profeten Mohammad Arabisk er blant de største språk i verden. Arabisk brukes over et stort område som inkluderer Nord-Afrika, det meste av Den arabiske halvøy og andre deler av Midt-Østen. Arabisk er også det offisielle språket i alle arabiske land. Arabisk språk brukes som felles skrift- og kulturspråk for omlag 200 millioner mennesker i den arabiske verden. I tillegg er arabisk religiøst språk for nærmere en milliard muslimer over hele verden enten for kommunikasjon, eller i religiøs sammenheng. I 1974 ble arabisk erklært som FNs sjette offisielle språk (ved siden av engelsk, fransk, spansk, russisk og kinesisk). Ikke alle arabere er muslimer omtrent 7% av alle arabisk talende i den arabiske verden er kristne, druser og jøder. I land som Libanon og Syria er prosenttalende av ikke muslimer høyere.

Muntlig arabisk *al-'ammiyya* ('allmuens [språk']') eller *al-darija* varierer naturlig nok fra land til land, men klassisk arabisk, *al-'arabiyya al-fusha*, benyttes først og fremst språkformen for (nesten) all skriftlig kommunikasjon, for eksempel: i aviser, brev, tv, radio magasiner, blader, internett osv.

Alfabetet

Arabisk skrives med et eget alfabet, som lett modifisert også brukes for persisk og urdu. Det arabiske alfabetet består av 28 bokstaver og består i hovedsak av konsonanter. Arabisk er lydrett Arabisk skrives fra høyre mot venstre.

Fonologi

I arabisk finnes tre lange vokaler: a, u, i-, ا-و-ي

De korte vokalfonemer er indirekte markert ved hjelp av tre basistegn over og under bokstavene, men de blir vanligvis sløyfet Korte vokaler er : ā, ū, ī, ' (ingen vokal)– Arabisk er kjent for det høye tallet på bakre konsonantfonem. Det benyttes ikke stor forbokstav i arabisk, men bokstavene endrer form etter hvor i ordet de er plassert. De fleste bokstavene kan bindes sammen til hverandre. Bare seks bokstaver kan ikke bindes til bokstavene som følger etter dem.

Arabisk alfabet og de forskjellige formene

Sluttende form	Inni	Begynnende form	Isolert form	Bokstav	Lyd	Finnes i Norsk	Eksempelord
ا			ا	'ælif	'æ	nei	
ب	ب	ب	ب	bææ'	b	ja	<u>b</u> inders
ت	ت	ت	ت	tææ'	t	ja	<u>t</u> rone
ث	ث	ث	ث	þææ'	þ	nei	eng. <u>th</u> ing
ج	ج	ج	ج	ǧīm	ǧ	nei	eng. <u>j</u> ob
ح	ح	ح	ح	hææ'	h	nei	
خ	خ	خ	خ	<u>kh</u> aa'	<u>kh</u>	nei	
د			د	dæl	d	ja	<u>d</u> ame
ذ			ذ	ðæl	ð	nei	eng. <u>th</u> at
ر			ر	rā'	r	nei	
ز			ز	zææy	z	nei	eng. <u>z</u> oo

س	س	س	س	sīn	s	ja	syng
ش	ش	ش	ش	sjīn	sj	ja	sjokolade
ص	ص	ص	ص	Ṣād	Ṣ	nei	
ض	ض	ض	ض	Ḍād	ḍ	nei	
ط	ط	ط	ط	Ṭā'	ṭ	nei	
ظ	ظ	ظ	ظ	ḌHā'	ḌH	nei	
ع	ع	ع	ع	ayn	□	nei	
غ	غ	غ	غ	ghayn	gh	nei	
ف	ف	ف	ف	fææ'	f	ja	falle
ق	ق	ق	ق	qāf	q	nei	
ك	ك	ك	ك	kæf	k	ja	kaffe
ل	ل	ل	ل	lām	l	ja	liste
م	م	م	م	mīm	m	ja	matte
ن	ن	ن	ن	nūn	n	ja	nakke
ه	ه	ه	ه	hæ'	h	ja	historie
و			و	wāw	w	nei	eng. winter
ي	ي	ي	ي	jææ'	j	ja	jeksel

Morfologi

Et arabisk ord består av to deler: (1) roten som generelt består av tre konsonanter som skaffer til veie den grunnleggende leksikalske meningen av ordet, og (2) mønsteret, som består av vokaltegn og som gir ordet grammatisk mening. Slik gir roten كتب-ك-ت-ب kombinert med mønsteret -i -ā- ordet كتاب k i t ā b («bok»), mens den samme roten kombinert med mønsteret -ā-i -gir ordet ك ā t i b («den som skriver»), eller «kontorist»

Arabisk har bøyningsmorfem for stammen ,eks: gutt-en (الولد **alwalad**)

Den bestemte artikkelen

أداة التعريف

På norsk har vi bestemt substantiv som vanligvis er innledet med "den/det" (den eleven, den hesten) likeså ubestemte substantiv (en elev, hester). Arabisk har også bestemte og ubestemte substantiv. Den arabiske bestemte artikkelen går sammen med ordet den innleder.

Den (al) ل ا
den boken (alkitab) الكتاب

Substantiv innledet med den bestemte artikkelen er bestemt akkurat som navn på byer, land, regioner, og folk. Substantiv uten artikkel er normal ubestemte.

en bok باتك

Arabisk har bestemthet uten bøyningssendelse: hus – husene (**boyout-alboyout**) البيوت- ألبويوت

Substantiver

- الأسماء

Det finnes tre kasus i kasusbøyningssystemet til arabiske substantiver(nominativ, genitiv og akkusativ)

Arabiske substantiver har 2 genus hannkjønn eller hunkjønn. Vanligvis når man refererer til en ”han”, bruker man et hankjønn-substantiv og når man refererer til en ”hun”, bruker man et hunkjønn-substantiv. I de fleste tilfellene er hunkjønn-substantivet laget ved å legge til en spesiell bokstav, *ta marbuta* ة, til slutten av hankjønn-substantivet.

ORD	HUNKJØNN (entall)	HANKJØNN (entall)
lærer	مُعَلِّمَةٌ - muallimah	مُعَلِّم - muallim
student	طَالِبَةٌ - talibah	طَالِب - talib

Noen ganger er substantivet brukt til å referere til hankjønn og substantivet for hunkjønn helt forskjellig fra hverandre.

kvinne	امرأة - imrah
mann	رَجُل - rajul

Det er ikke bare substantiv som refererer til mennesker som har kjønn. Ikke levende objekter (dører, hus, biler etc) er enten hankjønn eller hunkjønn.

<i>Bord (Hunkj)</i>	طاولة - tawilah	Dor	باب bab
---------------------	------------------------	-----	----------------

et nytt ord, og det ordet er et substantiv, er det best om du også lærer deg ordets kjønn samtidig. Dessverre er det ikke alle hunkjønn-substantiv som ender med *ta marbuta*.

<i>Wind(hunkj)</i>	ريح - rih	<i>Desert(hunkj)</i>	صحراء - sahra
--------------------	------------------	----------------------	----------------------

<i>Dobbel</i>	(المثنى) almosana
---------------	--------------------------

Arabisk har entall, dobbel og flertalls form av pronomen, substantiv, adjektiver etc. Entallsformen er brukt når man refererer til en person eller ting, det doble subjekt-pronomen refererer til to personer eller to ting, og flertallsformen når det er mer enn to personer eller ting.

ان "an" kommer på slutten av substantivet for å vise at det er dobbelt, som viser at det er to personer eller objekter.

(to) studenter(taliban m.)(talibatan f.)	طالبان	طالبان
(to) professorer(ostazan m.)(ostazatanf.)	أستاذتان	أستاذان

ان er også i slutten av adjektiv som modifierer et dobbelt substantiv.

<i>Vakker(jamilan m.)(Jamilatanf.)</i>	جميلتان	جميلان
<i>Ung(shaban m)(. shabatan f.)</i>	شابتان	شابان
(to) vakre kvinner	امرأتان جميلتان imraatan gamilatan	
(to) fattige, kvinnelige studenter	طالبان فقيرتان taliban fakiran	
(to) fine menn	رجالان جميلان rajolan jamilan	

<i>jeg</i>	أنا - ana
<i>du (hankj)</i>	أنتَ - ante
<i>du (hunkj)</i>	أنتِ - anti
<i>han</i>	هو - huwa
<i>hun</i>	هي - hiya

Hadha er hankjønn-formen av "dette/denne" og **hadhihi** er hunkjønn-formen.

<i>Dette (hankj) er en venn(haza sadik).</i>	هذا صديق.
<i>Dette (hunkj) er en venninne(hazihi zamila).</i>	هذه زميلة.
<i>Dette (hunkj) er et bord(hazihi tawila).</i>	هذه طاولة.

Doble pronomen:

<i>du (dobbel han/hun)</i>	أنثما antoma	
<i>de (dobbel han/hun)</i>	هُما homa	
<i>Du (dobbel) er en tenker(antoma mofakiran)</i>		أنثما مفكران.
<i>De (dobbel) (hunkjønn) er en oversetter(homa motarjiman).</i>		هُما مترجمتان.
<i>De (dobbel) er arabere (hunkjønn)(homa arabiyatan).</i>		هما عربيتان.
<i>De(dobbel)er Glad(hunkjønn)(antoma sayidan).</i>		أنثما سعيدان.

<i>Vi(nahno)</i>	نحنُ
<i>du (flertall m.)(antom)</i>	أنتم
<i>du (flertall f.)(antona)</i>	أنثنَّ
<i>de (flertall m.)(hom)</i>	هُم
<i>de (flertall f.)(hona)</i>	هُنَّ

De er lærere (f.)(hona moualimat). هن معلمات.
De er lærere (m.)(hom moalimon). هم معلمون

نحنُ (**nahno**) er også brukt for dobbel "vi". هؤلاء (**haolaa**) er både hankjønn og hunkjønn form av "disse".

Disse er venner (f)(haolaa sadikat). هؤلاء صديقات
Disse er venner (m)(haolaa asdikaa). هؤلاء أصدقاء

Adjektiv	الصفات
-----------------	---------------

Adjektiver har både hankjønn- og hunkjønn-form. Det entalls hunkjønn-adjektivet er akkurat som hankjønn-adjektivet, men med "ta marbuta" på slutten.

<i>rik</i>	غنية gania	غني gani
<i>fattig</i>	فقيرة fakira	فقير fakir

Plural	الجمع
---------------	--------------

I arabisk er det to typer flertallsform: lyd (regular) flertall, og brutt (irregular) flertall. Hankjønns lyd flertalls substantiv slutter med ون (on) og hunkjønn lyd flertalls substantiv slutter med ات.(at)

lærere معلمات **moalimat** معلمون **moalimon**
begynnere مبتدئات **mobtadiat** مبتدؤون **mobtadion**

Irregulær flertall

Arabisk har mange irregulære flertall - kjent som brutt-flertall. Flertallsformen er uttrykt ved å forandre stammen av entallsformen.

<i>menn</i>	رجال rijal	<i>mann</i>	رَجُلٌ rajol
<i>kvinner</i>	نِسوة niswa	<i>kvinne</i>	امرأة imraa

Eiendom

الملكية **molkia**

I arabisk er eiendom vist ved å tilføye en endelse til et substantiv. Denne endelsen viser kjønn og flertallet av eier eller eiere.

<i>vår</i>	نا (na)	<i>Mni(i)</i>	سي، ي
<i>min bok(kitabi)</i>	كتابي	<i>en bok(kitab)</i>	كتاب
<i>mine bøker(kotobi)</i>	كتبي	<i>Bøker(kotob)</i>	كتب
<i>vår</i>	مدرستنا	<i>en skole(madrassa)</i>	مدرسة
<i>skole(madrasatona)</i>			
<i>våre</i>	مدارسنا	<i>Skoler(madaris)</i>	مدارس
<i>skoler(madarisona)</i>			

Din (hankj) og din (hunkj) er skrevet likt, men uttales forskjellig.

<i>din (flertall hankj)(Kom)</i>	كم	<i>din (hankj Ka)</i>	كَ
<i>din (flertall hunkj)(Kona)</i>	كن	<i>din (hunkj(Ki))</i>	ك

<i>Din (hankj) pult(Maktaboka)</i>	مكتبتك	<i>desk</i>	مكتب
<i>Dine (hankj) pulter(makatiboka)</i>	مكاتبك	<i>pulter</i>	مكاتب
<i>Din (hunkj) blomst(wardatoki)</i>	وردتك	<i>blomst</i>	وردة
<i>Dine (hunkj) blomster)(worodokona)</i>	ورودك	<i>blomster</i>	ورودك

Eiendomspronomenet "dets" eksisterer ikke i arabisk, men blir referert til "hans" eller "hennes" avhengig av om substantivet er hankjønn eller hunkjønn. Formen er aldri brukt med ikke-menneskelige.

<i>Deres (hankj & hunkj)(homa)</i>	هما، هما	<i>Deres (hankj)(hom)</i>	هم، هم	<i>Hans(ho)</i>	ه، ه
		<i>Deres (hunkj)(hona)</i>	هن، هن	<i>Hennes(ha)</i>	ها، ها

<i>Hans kontor</i>	مكتبه maktaboho	<i>kontor</i>	مكتب
<i>Hans kontorer</i>	مكاتبه makatiboho	<i>kontorer</i>	مكاتب
<i>Hennes skjørt</i>	تنورتها tanorataha	<i>skjørt</i>	تنورة
<i>Hennes skjørt (flertall)</i>	تنانيرها tananiraha	<i>skjørt (flt)</i>	تنانير
<i>Deres (hankj) ship</i>	سفينتهم safinatahom	<i>skip</i>	سفينة
<i>Deres (hunkj) gave</i>	هديتهن hadiyatohona	<i>gave</i>	هدية

Verb

الأفعال

Verbbøyning i arabisk er uproblematisk og regelmessig. Det finnes 3 tider i arabisk: presens, perfektum og futurum. De lages vanligvis ved hjelp av prefikser.

Spiser spiste skal spise

أكل يأكل سيأكل

Bøyning av verb i person og tall

(å snakke)(Yatakalam) يتكلم

<i>Vi snakker(natahadas nahno).</i>	نتحدث نحنُ	<i>Jeg snakker(aatahadas ana)</i>	أتحدث أنا
<i>Du (flt.m.) snakker(tatahadason antom)</i>	أنتم تتحدثون	<i>Du (entall m.) snakker(tatahadas anta).</i>	تتحدث أنتَ
<i>Du (flt.f.) snakker(tatahadasna antona)</i>	تتحدثن أنثن	<i>Du (entall f.) snakker(tatahadasin anti).</i>	أنت تتحدثين
<i>De (flt.m.) snakker(yatahadasona hom).</i>	يتحدثون همُ	<i>Han snakker.(yatahadas howa)</i>	يتحدث هو

Her er dobbel-formene:

<i>Du (dbl.m.) snakker(yatahadasani homa).</i>	هُما يتحدثان	<i>Du (dbl.m.) snakker(Tatahadasani antoma)</i>	أنثما تتحدثان
<i>Du (dbl.f.) snakker)tatahadasani homa).</i>	هُما تتحدثان	<i>Du (dbl.f.) snakke (tatahadasani antoma)r</i>	أنثما تتحدثان

Det arabiske for "å være" er sjelden brukt. Hvis du ønsker å si "Han er en lærer" for eksempel, må du ganske enkelt bekrefte subjektets pronomen og substantivet helt bokstavelig "Han lærer". Pronomener inntreffer både som suffikser og som selvstendig ord

Han er en lærer. هو أستاذ. - **huwa ustadh**
Jeg er en muslim (hunkj). أنا مسلمة. - **ana muslimah**

Tallene: الأعداد

٩	٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١	٠
9	8	7	6	5	4	3	2	1	0

En språktypologisk sammenligning mellom russisk og norsk : hvordan lære en norsk elev å lese og skrive på russisk? v/Dina Myhre

I Russland bruker man det kyrilliske alfabetet. Bokstavene er annerledes enn i norsk. Vi kan se nærmere på dem.

Bokstav	Hva den heter	Hvordan den vanligvis leses	Hvordan kan den ellers leses og når
Аа	A	A	
Бб	BE	B	P
Вв	VE	V	F
Гг	GE	G	K
Дд	DE	D	T
Ее	JE	JE	E, И
Ёё	JÅ	JÅ	
Жж	ZHJE	ZHJ	
Зз	ZE	Z	C
Ии	I	I	Je,e
Йй	I kratkaja	J	
Кк	KA	K	
Лл	EL	L	
Мм	EM	M	
Нн	EN	N	
Оо	Å	Å	A
Пп	PE	P	
Рр	ER	R	
Сс	ES	S	
Тт	TE	T	
Уу	O	O	
Фф	EF	F	
Хх	HÅ	H	
Цц	TSE	TS	
Чч	CHe-engelsk	CH	
Шш	SJA	Sj	
Щщ	TSCHa -engelsk	TSCH	
Ъъ	TVERDIJ ZNAK	Gjør bokstaver hardere	
Ыы	ØI	ØI	
Ьь	MJAGKIJ ZNAK	Gjør bokstaver mykere	
Ээ	E	E	
Юю	JU	JU, U	
Яя	JA	JA	

Det er noen bokstaver som er lik norsk, men de leses ofte på en annen måte. For eksempel russisk O leses som norsk Å, russisk Y leses som norsk O. Det er viktig å gjøre elevene oppmerksomme på det, og korrigere feilene for å unngå uvaner.

Russisk er ikke et lydrett språk. Det er stor avstand mellom tale og skrift. Om russisk kan man like godt si som om engelsk - man skriver Liverpool og leser Manchester.

Alle ord i russisk har bare en trykksterk stavelse. Hvis et ord bøyes, kan trykket skifte plass. Det kan være vanskelig for de norske, men det er bare å huske og å akseptere at stavelser kan skifte plass. Det er ganske lett å lære å lese russisk, fordi lesereglene nesten alltid blir fulgt. Vokaler i trykksvake stavelser leses annerledes. For eksempel hvis vokal O har trykk, leses den som Å som i alfabetet.

Russisk ord	Lydskrift	Oversettelse
КОШКА	Kåsjka	KATT

Men hvis den ikke er i trykkting stilling, leses den som A

Russisk ord	Lydskrift	Oversettelse
КОЗА	KazA	GEIT

Eller

Russisk ord	Lydskrift	Oversettelse
РАДОСТЬ	rAdas't'	GLEDE

Det er vanskeligere å skrive russisk riktig, fordi det er mange regler og flere unntak i skrivereglene.

For eksempel hvis vi ser på samme ordene GEIT og GLEDE, så husker vi at de uttales som kAza og rAdas't'. Men nå må vi skrive disse ordene. Mest logisk (for lydrett språk) skulle det være å skrive KA3A og PAΔACTЬ. For stolte 6-7-åringer som nettopp har lært å skrive, er det veldig typisk å skrive sånn. Men det er KO3A. Vi skriver O fordi vi kan sjekke den med andre ord av samme familie hvor første bokstraven har trykk, for eksempel:

Russisk ord	Lydskrift	Oversettelse
КОЗОЧКА	kÅzacjka	Lita geit

Mens PAΔOCTЬ må vi bare huske. Det eksisterer tykke ordbøker hvor man kan finne hvordan skal skrive et eller annet ord. Disse ord må man lære og huske hvordan de skrives.

Konsonanter i russisk er ikke snille heller. Det er mange stumme konsonanter, og det er mange stemte konsonanter som leses som ustemte i noen posisjoner, for eksempel på slutten av ordet.

Russisk ord	Lydskrift	Oversettelse
ГОД	Gåt	År

Det er heldigvis regler for hvordan vi skal lese dem, men det er igjen verre å skrive disse ordene riktig. Noen må huskes, mens andre kan man sjekke med andre ord fra samme familie, for eksempel å lage flertall.

Russisk ord	Lydskrift	Oversettelse
ГОДЫ	Godi	Årene

Mange russere gjør feil når de skriver, selv om de lærer disse ordene i 10 år på skolen.

Det er viktig å forklare det til elever som lærer russisk, slik at de ikke mister motet. Det er helt normalt å gjøre feil mens man lærer. Som råd kunne jeg anbefale at elever skriver diktater og spiller spill for eksempel "Hangman". Til å begynne med skulle elever lære å huske hvordan de skal skrive ikke bare unntaksord men også de ordene som er skrevet ifølge regler, men jo større ordforrådet blir, jo letter er det å skrive. Som et tips kan jeg tilføye at når man lærer russisk, er det bedre å lære å høre ord først og etterpå å prøve å lese det. Alle språkene burde læres sånn, men med russisk er det særlig viktig. Når man leser bør man prøve å kjenne igjen ordene som man allerede vet, men ikke prøve å lese ordene som man ikke kjenner. For de norske ville det være særlig lettere hvis de følger denne regelen, fordi de er så flinke å høre forskjell mellom fonemer.

På noen områder er russisk enkelt. Lengden på vokalen spiller ingen rolle i russisk språk. Det er kanskje ikke så viktig for norske mennesker, som er så flinke å høre om det er kort eller lang vokal, men likevel er det hyggelig at det er et problem mindre.

Russisk ord	Lydskrift	oversettelse
MAMA	Mama (kort a)	mamma

Du kan si eller du kan rope MAAMAAAA. Det er samme ord uansett. Da jeg nettopp var kommet til Norge, skrev jeg på tavla til en jenta som jeg passet på "MAMA". Hun lo så og sa at det uttales maama og ikke mamma. Det var rart for henne, men for russere høres det helt likt ut.

Rytme og ordtone er heller ikke viktig i Russland. Men man må være veldig nøye med intonasjon. Russisk er et syntetisk språk. Det er mye bøyning. Derfor har ikke ordene i setninger fast plass. For eksempel på norsk sier vi "Mamma gir et eple til sønnen sin."

På russisk blir det (hvis vi følger samme ordforråd): Мама даёт яблоко сыну своему. Men på russisk kan vi også si Мама даёт яблоко своему сыну. Мама даёт своему сыну яблоко. Своему сыну мама даёт яблоко. osv... Alle disse setninger er positive.

Derfor blir setningen "Даёт мама яблоко сыну своему." på norsk som et spørsmål. Men "Gir mamma et eple til sønnen sin" er ikke noe spørsmål på russisk.

For å spørre må man bruke intonasjon. I spørsmålet går intonasjonen opp mens i positive og negative setninger går den vanligvis ned.

Det er noen viktigste forskjeller mellom russisk og norsk skriftsystem, morfologi og fonologi. Som vi ser, russisk og norsk er veldig forskjellige språk, men hvis 500 millioner mennesker i verden kan snakke russisk, kan de norske også lære seg dette språket. Lykke til!

Om arabisk språk v/ Alaa Abdulaa

Det arabiske språket hører til de semittiske språkene i den afroasiatiske språkfamilien. Arabisk som språk er 2000 år gammelt. Det er et felles skrift- og kulturspråk for ca 200 millioner mennesker i den arabiske verden. I tillegg er arabisk religiøst språk for nærmere en milliard muslimer over hele verden. Arabisk har status som et av FNs offisielle språk (ved siden av engelsk, fransk, spansk, russisk og kinesisk).

Den er offisielt språk og tales (i ulike varianter) i Midtøsten og Nord-Afrika, nærmere bestemt i landene Irak, Syria, Libanon, palestinske områder, Jordan, Kuwait, Bahrain, Forente arabiske emirater, Saudi-Arabia, Jemen, Sudan, Egypt, Libya, Tunisia, Algerie, Marokko og Mauritania.

Utviklingen av skriftspråket

Det tidligste funn av arabiske innskrifter er datert til 328 e.Kr., skrevet med et tillempet arameisk alfabet, som arabisk skrift utviklet seg fra. Arameisk ble benyttet som skriftspråk blant araberne frem til 600-tallet, da blomstrende handel på den arabiske halvøya, og fremfor alt, fremveksten av en arabisk nasjonalreligion - islam - gav støtet til et eget arabisk skriftspråk. Dette tok som sitt utgangspunkt to hovedkilder: kunstspråket som ble benyttet i den før islamske poesien blant de arabiske stammene, og språkformen i Koranen, ikke svært ulik poesispråket, men med trekk fra profeten Muhammeds dialekt.

Klassisk arabisk (*al-arabiyya al-fusha*): Klassisk arabisk er et religiøst språk for muslimene over hele verden. På grunn av dets stilling som religiøst språk og dessuten administrasjonsspråk i det ekspanderende islamske riket, ble klassisk arabisk gjenstand for et imponerende standardiseringsarbeid fra muslimske grammatikere på 700-tallet og utover. Mens de arabiske talespråkene/dialektene utviklet seg uhindret, ble det klassiske skriftspråket vernet om og bevart i store trekk uendret opp gjennom århundrene.

Det moderne arabiske skriftspråket: er i hovedsak identisk med klassisk arabisk (som fortsatt er eneste offisielle norm), men kjennetegnes ved enkelte stilistiske og syntaktiske trekk, som bl.a. skyldes påvirkning fra talespråkene og til dels fra europeiske språk. Dessuten er en rekke nye ord og uttrykk kommet til som følge av samfunnsutviklingen. Arabiske språkpolitikere er for øvrig svært puristiske når det gjelder inntak av moderne lånord. Man søker alltid å skape tilsvarende arabiske begreper basert på språkets eget orddanningsystem. Den skriftspråklige normen er felles for hele den arabiske verden. Ved siden av sin litterære funksjon brukes klassisk arabisk (el. dens moderne variant) i muntlig form i religiøse og andre formelle sammenhenger, som nyhetssendinger og kulturprogrammer i radio og fjernsyn, akademiske forelesninger og politiske taler. Arabiskspråklige barn lærer klassisk arabisk nærmest som et fremmedspråk på skolen.

Talespråket (*al-'ammiyya*): Talespråket varierer fra region til region. Man skjelner mellom to hovedgrupper: vestarabiske dialekter eller maghrib-dialekter, fra midt i Libya og vestover i Nord-Afrika på den ene siden, og østarabiske dialekter eller mashriq-dialekter, med deler av Libya, Egypt og Sudan, og de arabiske statene i Midtøsten for øvrig. Innen én dialektgruppe eller blant nærliggende dialekter er det gjensidig forståelighet (grovt sammenlignet med forholdet mellom norsk/svensk/dansk). Derimot er forståelighet vanskelig mellom de fjernestliggende dialektene (grovt sammenlignet med forholdet norsk/islandsk), med mindre

de samtalende er utdannede og kan hjelpe seg med trekk fra det felles skriftspråket. Andre dialektforskjeller er knyttet til tradisjonell kulturtilhørighet: by- versus landsby- versus beduinerdialekter. Religiøse og etniske minoriteter har enkelte steder utviklet særegne trekk (særlig fonetiske). Maltesisk er opprinnelig en vestarabisk dialekt, sterkt påvirket av italiensk. Egyptisk talespråk har lenge hatt en særstilling som følge av Egypts lederstilling som filmprodusent og i annen underholdningsindustri.

Alfabet og skrift:

Det arabiske alfabetet har 28 skriftegn. Alfabetet stammer fra den arameiske gren av det kanaaneiske alfabet, nærmere bestemt fra det nabateiske alfabet, som igjen er en gren av det syriske. Skriftegnene står for språkets konsonanter, mens 3 tegn også kan representere språkets tre lange vokaler. Tegn for de tre korte vokalene e, i, u kan tilføyes over eller under konsonantene. Men dette skjer bare i Koranen og noen andre bøker.

Tegnene skrives fra høyre til venstre og er meget kursivert i forhold til de eldre semittiske tegnene. Det benyttes ikke stor forbokstav i arabisk, men bokstavene endrer form etter hvor i ordet de er plassert. De fleste bokstavene kan bindes sammen til hverandre. Bare seks bokstaver kan ikke bindes til bokstavene som følger etter dem.

Skriften egner seg utmerket som dekorasjon. Skjønnskriften (kalligrafien) har derfor alltid stått høyt i kurs hos araberne. En særlig form av arabisk skrift er den kufiske, som har flere rette vinkler og finnes i gamle håndskrifter og på mynter. Det skrives bare med liten bokstav uansett hvor ordet står i setningen. Persisk og urdu skrives med arabiske skriftegn (med små variasjoner). Tyrkia brukte arabisk skrift til 1928, da man besluttet å gå over til det latinske alfabet.

De forskjellige bokstavformene

<u>Sluttende form</u>	<u>Inni</u>	<u>Begynnende form</u>	<u>Isolert form</u>	<u>Boksta</u> <u>v</u>	<u>Lyd</u>	<u>Finnes i</u> <u>Norsk</u>	<u>Eksempelord</u>
ا			ا	'ælif	'æ	nei	
ب	ب	ب	ب	bææ'	b	ja	<u>binders</u>
ت	ت	ت	ت	tææ'	t	ja	<u>trone</u>
ث	ث	ث	ث	þææ'	þ	nei	<u>eng. thing</u>
ج	ج	ج	ج	ǧim	ǧ	nei	<u>eng. job</u>
ح	ح	ح	ح	hææ'	h	nei	
خ	خ	خ	خ	khææ'	kh	nei	
د			د	dæl	d	ja	<u>dame</u>
ذ			ذ	ðæl	ð	nei	<u>eng. that</u>
ر			ر	rā'	r	nei	
ز			ز	zææy	z	nei	<u>eng. zoo</u>
س	س	س	س	sīn	s	ja	<u>syng</u>
ش	ش	ش	ش	sjīn	sj	ja	<u>sjokolade</u>
ص	ص	ص	ص	Sād	S	nei	
ض	ض	ض	ض	Dād	d	nei	
ط	ط	ط	ط	Tā'	t	nei	

ظ	ظ	ظ	ظ	<u>DHā'</u>	<u>DH</u>	nei	
ع	ع	ع	ع	a'ayn	□	nei	
غ	غ	غ	غ	<u>ghayn</u>	<u>gh</u>	nei	
ف	ف	ف	ف	fææ'	f	ja	<u>f</u> alle
ق	ق	ق	ق	qāf	q	nei	
ك	ك	ك	ك	kæf	k	ja	<u>k</u> affe
ل	ل	ل	ل	læm	l	ja	<u>l</u> iste
م	م	م	م	mīm	m	ja	<u>m</u> atte
ن	ن	ن	ن	nūn	n	ja	<u>n</u> akke
ه	ه	ه	ه	hæ'	h	ja	<u>h</u> istorie
و			و	wāw	w	nei	<u>eng. w</u> inter
ي	ي	ي	ي				

Språkstruktur:

Som i de andre semittiske språkene er konsonantrekken i et ord bærer av den grunnleggende betydningen: f.eks. har konsonantrekken *k-t-b* noe med «å skrive» å gjøre, *q-t-l* noe med «å drepe» å gjøre. Ved å føye til et bestemt vokalmønster, samt forstavelser, endelser og innskutte konsonanter, modifiseres grunnbetydningen grammatisk og/eller semantisk. F.eks. gir vokalmønsteret *e-e-e* et verb i fortid/perfekt, 3. person entall hankjønn: *ketebe* = «han skrev», *qetete* = «han drepte». Mønsteret *a - i* gir aktivt partisipp: *katib* = «skrivende» eller «forfatter», *qatil* = «drepende» eller «morder». Også flertall dannes med bestemte vokalmønstre, f.eks. *kitab/kutub* = «bok/bøker». Et substantiv som angir sted for en handling, dannes ved foranstilt *ma-*, f.eks. *maktab* = «sted hvor man skriver», dvs. «kontor» osv. Et nytt ord som «bil» er dannet med utgangspunkt i konsonantrekken *s-y-r* som har med «å gå» å gjøre. Kombinert med et intensivmønster med fordobling av midtkonsonanten, samt vokalrekken *a-a-a*, gir det *sayyara*, «noe som går veldig fort», altså «bil».

I arabisk bøyes substantiv i entall, total og flertall og har ulik form etter hvilket kjønn ordet tilhører: hankjønn eller hunnkjønn. Bøyingssystemet for verb har også ulik form etter hvilket kjønn (hankjønn eller hunnkjønn) i entall, total og flertall.

Pronomen:

I arabisk språk er det tre typer av pronomen:

- a. 1-person jeg, vi
- b. 2-person Entall (hankjønn, hunnkjønn) Total (Her brukes samme pronomen for hankjønn og hunnkjønn) flertall (hankjønn, hunnkjønn)
- c. 3-person Entall (hankjønn, hunnkjønn)

Total (Her brukes samme pronomen for hankjønn og hunnkjønn)
flertall (hankjønn, hunnkjønn)

Bestemt form av substantiv:

Norsk har bøyingsmorfemet etter stammen, men arabisk har det før stammen. den bestemte artikkel i arabisk, f.eks. *al-Kur'an*, Koranen. Begynner det følgende ord med en visle- eller tungespisslyd eller r, l, n, blir i uttalen artikkelens l assimilert (f.eks. Harun al-Rasjid uttales, og blir ofte også skrevet, Harun ar-Rasjid). I en del arabiske lånord i europeiske språk, som Alhambra (al-Hamrā', «Den røde»), algebra, alkohol, alkove osv., utgjør første stavelse opprinnelig artikkelen.

Mine erfaringer som araber med å lære norsk:

Jeg har bodd i Norge i 6 år og når det gjelder å lære norsk, så synes jeg at kompetansen i andrespråk utvikles over tid. Det er viktig å snakke med norske folk, men det er ikke nok. Man må lære grammatikk, lese forskjellige bøker/aviser, se på tv og høre på radio.

I mine to første år i Norge, hadde jeg disse problemene med norsk språk:

1. vekslingen mellom ubestemt og bestemt form av substantivet (kone – kona)og når artikkelen skal brukes foran et substantiv i ubestemt form (en, ei, et)
2. Det er vanskelig med å bruke rette preposisjoner på riktig plass (i hånda, på skolen)
3. Bokstaver «æ,u,y,ø» finnes ikke som skrifttegn i arabisk. Da er det ikke lett å uttale de vokalene på norsk. Vi har 3 lange og 3 korte vokaler, og det er egentlig færre vokaler i forhold til norsk (18 vokaler). Så det er vanskelig å uttale vokaler på norsk spesielt de fremre og rundede vokalene.
4. Konsonantgruppene på norsk kan også være et problem, særlig den spesielle «kj – lyden» som jeg fortsatt strever med!!
5. Ennå har jeg problem med å forstå ungdommer og gamle folk når de snakker dialekt.

Når tyskere lærer norsk v/ Øyvind Jenssen

Etter å ha vært sendelektor i norsk ved et tysk universitet i noen semestre sitter jeg med en viss erfaring med tyskere som vil lære norsk. Jeg kan sammenligne med tilsvarende erfaringer med spanske studenter, og hovedkonklusjonen er at det er noe lettere å lære tyskere enn spanjoler norsk. Årsaken til det ligger trolig i ordlikheten mellom norsk og tysk. Begge språk er germanske, og den opprinnelige likhet er styrket gjennom den enorme import av tyske lånord som norsk har mottatt fra 1200-tallet og fram til i dag. De tyske lånordene er så assimilerte i norsk, at man må være ekspert for å vite at de er lånord.

Dette betyr at tyskere har lett for å forstå norsk tekst og fort bygger seg opp et bra ordforråd. I bøyningssystem og lydverk er det imidlertid noen forskjeller mellom norsk og tysk som volder litt bry.

Om vi sammenligner med andre minoritetsspråklige i Norge, så er det et poeng at forholdsvis mange tyskere har lært norsk i Tyskland. Ikke i noe annet land finnes det så mange utdanningsinstitusjoner som underviser i norsk som nettopp i Tyskland. Det gjelder folkehøgskoler og universiteter. Når man lærer et fremmedspråk i eget land, betyr det at man får lite uformell læring; få snakker norsk med deg i fritida. Man lærer språket først og fremst som styrt læring i leksjonene. Det kan ha en negativ innflytelse på uttalen og ”forsteine” (sementere) den tyske aksenten hos mange. De som har lært norsk i Norge har gjennomgående mindre av denne aksenten.

Alfabetet:

Det norske alfabetet har tre grafemer som det tyske ikke har (æ, ø, å)
Til gjengjeld mangler det norske alfabetet de tyske grafemene ä, ü, ö.

Uttale:

Her ligger nok tyskernes største utfordring med norsk. Men kanskje gjør de det sjøl til et større problem enn det er, for tyskerne har et inderlig ønske om å snakke ”korrekt”. Og dette mønster for det korrekte – hvor finner de det i et land som Norge, med et vell av dialekter og uten en autorisert uttaleordbok?

Om man med god uttale mener at det skal høres mest mulig norsk ut, så er min erfaring at de tyskere som har mest ”norsk” uttale, er de som har lært norsk i et område med dialekt, kanskje under opphold på en norsk folkehøgskole.

Her er noen uttaleproblemer som går igjen:

Vokalene

å: blir av enkelte tyskere ofte feilaktig uttalt som a.

o: blir gjerne av tyskere uttalt som å

u: uttales ofte som o

Tysk har som norsk skille mellom lange og korte vokaler, men ofte på helt andre ord enn norsk. Derfor kan man oppleve setninger som: ”Så lenge det er liv er det håpp”, og ”jeg har lest en bokk” (Buch). Problemene er sikkert de samme for nordmann som skal lære tysk. I mange sammenlignbare ord har tysk lang vokal der norsk har kort vokal: *nemlig (nämlich)*, *fabrikk (Fabrik)*, *kritikk (Kritik)*, *musikk (Musik)*. Tysk bruker ikke dobbeltkonsonant for å vise at forutgående vokal er kort.

Diftongene

Tre diftonger har forskjellig uttale i de to språk:

ei: Tyskerne uttaler diftongen som ai

Det irriterer at man finner to norske uttalemåter av ord som: *regn, tegne (zeichnen)*

øy: er en uvant diftong for tyskerne: *øy (Insel)*, *øye (Auge)*, *bøye*

au: krever også litt øvelse: sau (Schaf), graut (Brei), Europa, fauna

Konsonanter

v: Tyskerne må lære at v ikke skal leses som f, fordi tysk v uttales som norsk f
far (Vater), fugl (Vogel), fetter (Vetter)

r: Tysk har baktunge-r (en form for skarre-r)

Far - kurs - kardinal - Noe av tysk aksent skyldes deres r.

s: Den norske s er ustemt, i motsetning til den tyske s som er stemt (Rose)

Dette er noe av det vanskeligste å forandre på for en tysker som vil snakke norsk.

j : Både tyskere og andre har problemer med j-lyden i norsk i ord som: gikk (ging), gift, gi
Stumme konsonanter:

For tyskere er det naturlig å uttale -t, -h, -d, -g i ord som: *huset, det, hva, land, nord, evig*

Rettskriving

Nært beslektet med uttale er ortografi, men i selve rettskrivinga ligger ikke de største problemene. Noen rettskrivingsforskjeller er

X blir ofte skrevet med -ks på norsk *Axt - øks, mixen - mikse*

Z er ofte skrevet med -t: *kurz (kort), Zahn (tann), Zahl (tall)*

Tyske ord med sch er på norsk gjerne krevet med -s: *Schnee -snø, Schlag - slag, Schaft - skaft, Schal - sjal, schiessen - skyte*

Tysk har ikke:

- Forenkling av dobbelkonsonant som følge av bøyning: *Speziell - spesielle - spesielt*

Sykkel - syklene (Fahrrad - Fahrräder)

- Forenkling av dobbelt -m i utlyd *Komme, kom!* (tysk: *kommen, komm!*)

- Norsk har liten bokstav i fellesnavn, mens tysk har stor bokstav i alle substantiver.

Afel / eple, See /sjø, Bruder/ bror, Vater/ far.

Bøyingssystemet (morfologi)

Mens ordforrådet i tysk og norsk har blitt mer likt etter 1200-tallet, har forskjellene i bøyingssystemet blitt større. Gammelnorsk og tysk hadde flere morfologiske likheter enn hva tilfellet er i dag. Norsk formverk har blitt forenklet ved at kasussystemet har falt bort. Det samme har personbøyning av verb og konjunktiv av verb.

Likevel finner vi mange grammatiske likheter også i dag. Begge språk har tre genus, og verbsystemet (skillet mellom sterke og svake verb) er svært likt.

Disse morfologiske problemene går igjen når tyskeren skal lære norsk:

Substantiv

- Norsk markerer bestemthet ved bøyningens endelse, i motsetning til tysk:

stolen (der Stuhl) - kona (die Frau). Feilaktige former som „ei kona“ kan bli resultatet.

- Valgfrie former som jenta/jenten og dyra/dyrene irriterer og forvirrer. Ofte velger man å skrive de konservative formene (de som er lik hankjønn).

- Hvordan skal man vite hvilket kjønn substantivet har? Dette problemet er gjensidig både for tyskere som lærer norsk og nordmenn som lærer tysk. Tyske og norske substantiv har mange ganger forskjellig genus (*die Person, das Pferd (hesten), das Mädchen*). Tyskerne etterspør regler for når et ord er hankjønn, hunkjønn eller intetkjønn. Slike regler er som kjent meget komplisert å gi.

Pronomen

- Eiendomspronomen i norsk (possesiv pronomen) er vanskelig for tyskeren : min(M/F) – mitt (N)– vår (Pl.) din – ditt – dine (dein), vår (unser) – vårt – våre , hans (sein), hennes (ihr), Deres - deres – deres

- Demonstrativ pronomen: den (der, jener, die , jene), denne (dieser, diese)

Det (das ,jenes), dette (dieses)

De (die, jene) disse (diese)

Slik, slik, slikt, slike / sånn, sånn, sånt, sånne (solcher, solche, solches, solche)

Samme / det samme, de samme (derselbe, dieselbe, dasselbe, dieselben)

- Spørrepronomen:

Hvem (wer), hva (was), hvilken/ hva for en (welch, was für ein), hvordan (wie),

I tillegg kommer adverbene: hvorfor (warum), hvor (wo, wohin)

Verb

Tysk har samme inndeling i sterke og svake verb, men norsk har fire klasser av svake verb med ulike endelser i preteritum, der tysk har kun en endelse (-te). Det betyr at preteritum i norsk er vanskelig å beherske for en tysker på grunn av de mange alternative endingene i svake verb: (kastet, kasta, lyste, levde, bodde).

På andre områder er norsk enklere, bl.a. er norsk uten personbøyning av verb og uten konjunktiv.

Adjektiv

- Den norske samsvarsbøyninga med alle unntakene fra hovedregelen volder besvær for tyskerene:

en **syk** mann (ein kranker Mann) – ei **syk** ku – et **sykt** barn – mange **syke** mennesker

Og når hovedregelen endelig er lært, kommer alle unntakene: *et nytt hus, et lykkelig barn, mange grå hus, et norsk flagg, en liten mann, mange små hus*

Adverb, konjunksjoner og preposisjoner

Disse ordklassene krever gjentatt drilling. Til slutt er det språkfølelsen man må bygge på.

Syntaks

Som kassspråk har tysk en noe friere ordstilling enn norsk. Norsk bruker dessuten gjerne en enklere ordstilling enn tysk. I norsk synes man å være mer villig til å sette punktum og dele opp en tankerekke med bruk av en ekstra setning. Tysk stil er noe mer hypotaktisk. (Det av ham nylig kjøpte hus brant neste natt)

Ordstillingen i leddsetninger er forskjellig (Norsk: fordi han var syk - Tysk: fordi han syk var). Tyskere som snakker norsk, sliter med å plassere adverbene som ”ikke” og ”bare” på rett plass i setningen.

Et annet klassisk problem er ordstillingen i setninger som begynner med et adverbial: I dag regner det - *I dag det regner*. Det siste problemet er merkelig ettersom tyskerne selv har samme syntaks som norsk.

Notater om andre språks særtrekk v/Øyvind Jenssen

Sørsamisk

Hovedkilden til sørsamisk språk er Knut Bergsland: *Sørsamisk grammatikk*.

Sørsamisk er i likhet med andre samiske dialekter et finsk-ugrisk språk som snakkes av ca 450 – 500 mennesker, i Hattfjelldal-området i Nordland, rundt Snåsa i Trøndelag og i Hedmark fylke, samt i Sverige.

Den sørsamiske språkkulturen sliter med å overleve i det norske storsamfunnet. Barn undervises i sørsamisk ved Sameskolen i Hattfjelldal. Mange av barna har et dårlig grunnlag i utgangspunktet. De typologiske aspektene ved selve læringssituasjonen er derfor forskjellig fra den andre minoritetsspråklige opplever – at man skal gå fra et morsmål til norsk. Her er det selve morsmålet man skal lære. Mange sørsamiske elever er bedre i norsk enn i samisk.

Alfabet

Sørsamisk blir skrevet med bokstavene i det norske og svenske alfabetet, slik at *æ*, *ø* blir brukt på norsk side og *ä*, *ö* på svensk side. I tillegg brukes *ĩ*, en lågere, mer bakre *i* i tillegg til *i*, men grovt sett kan en si at de sørsamiske uttalereglene bygger på uttalereglene til norsk og svensk.

Fonologi

Sørsamisk har 8 korte vokaler (*i*, *e*, *æ*, *a*, *y*, *u*, *o*, *å*) og 13 lange vokaler eller diftonger (*ie*, *ee*, *ae*, *ea*, *aa*, *ue*, *øø*, *åe*, *yø*, *oe*, *åå*, *ua*, *åa*). Det korte vokalsystemet har de samme vokalene som norsk, bortsett fra at kort /ø/ mangler. Systemet av lange vokaler skiller seg fra norsk, ved at det har fallende diftonger (*ie*, *ea*, *yø*, *ua*, *åa*), diftonger der den første delen blir uttalt høyere (med munnen mer lukket) enn andre delen.

Sørsamisk morfologi

Sørsamiske substantiv har 8 kasus. Substantivmorfologien er relativt konservativ. Ukjente kasus for nordmenn er *illativ* (bevegelse til, inne i noe, bestemt for), *inessiv* (stedet der subjektet er eller var), *elativ* (stedet der subjektet kommer fra eller er laget av).

I **verbbøyinga** finner vi 3 personar, 3 tall (singularis, dualis, pluralis). Negasjonen er et verb, til forskjell frå nordsamisk blir negasjonen bøydes i person og tid.

Syntaks

Sørsamisk er, forskjellig fra de andre samiske språka, et SOV-språk. (Han mannen sparker)

Språkhistorie

En pioner i sørsamisk språkforskning er ungararen Ignác Halász som i 1860-åra ga ut en grammatikk. Arbeidet ble fulgt opp av Knut Bergsland som har skrevet *Røroslappisk grammatikk* (1946), *Sydsamisk grammatikk* (1981) og ordboka *Áarjelsaemien-daaroen baakoegaerja* (1993) sammen med Lajla Mattson Magga.

Sørsamiske fikk sin rettskriving i 1974.

Notater om urdu

Urdu er det offisielle språket i Pakistan. Det bor i dag ca 20 000 pakistanere i Norge, de fleste i Oslo. Ikke alle disse snakker urdu til daglig, men de fleste kan urdu også. Morsmålet til særlig de første pakistanerne som kom til Norge på 1960-tallet, var egentlig andre pakistanske språk, som punjabi og hindi, men morsmålsopplæringa har i Norge vært gitt på urdu, fordi dette er undervisningsspråket i pakistanske skoler. I boka *Mot en ny underklasse* kritiserer

Unni Wikan denne praksis. Avstanden mellom de pakistanske elevenes talemål punjabi og skriftspråket urdu er som mellom nynorsk og dansk.

Her er noen språktypologiske trekk ved urdu:

Alfabet: Urdu-alfabetet, en variant av arabisk skrift.

Språkfamilie: Samme språkfamilie som norsk (indoeuropeisk)

Lånord: Mange persiske lånord i språket og mange lånord fra engelsk

Uttale: Urdu har 5 vokaler (i, e, a, o, u) Språket mangler y, ø, æ og norsk u.

Komplisert konsonantsystem. Språket har ca 20 ulike lukkelyder, 5 artikulasjonssteder og motsetning mellom aspirert og uaspirert og stemt og ustemt.

Urdu har tjukk l, men mangler kj-lyden.

Språket har kvantitet (skiller mellom lang og kort vokal)

Stavelser: Pakistanerne har problemer med alle konsonantforbindelsene i norsk. Urdu har aldri mer enn en konsonant foran vokal i en stavelse.

Bøyingssystem: Urdu er et mer syntetisk (bøyningsrikt) språk enn norsk. Substantiver bøyes i tall og kasus. Bestemthetsbøying finnes ikke. To genus (felleskjønn og intetkjønn). Urdu skiller ikke i pers. pron mellom han – hun og den - det

Grunnleggende forskjeller i verbbøyinga. (aspektmarkering). Verbene uttrykker kategorier som: pågående handling – avsluttet handling – gjentatt handling – enkeltstående handling (I norsk uttrykker verbformene tidsforhold, modus)

Syntaks: Leddrekefølgen SOV (subjekt - objekt – verb) (mannen maten spiser)

En relativ setning kommer før korrelatet. *Gi meg den avisa du kjøpte i morges (Som avis du i morges kjøpte, den gi meg)*

Polsk

Etter at Polen ble medlem av EU i 2004, har tallet på polakker i Norge økt dramatisk. Polsk tales av nærmere 40 millioner i selve Polen, foruten av ti millioner utenfor Polens grenser (Polonia). Polsk er det største av de vestslaviske språkene, og det tredje største slaviske språk overhodet (etter russisk og ukrainsk). Gjennom århundrene har polsk utviklet seg til et kulturspråk av høy rang, med en rik og ubrutt litterær tradisjon fra renessansen og fram til våre dager. Polsk har nær slektskap med ukrainsk, slovensk og tjekkisk. Språkstrukturen har mye til felles med russisk, men polakkene benytter ikke det kyrilliske alfabetet.

Alfabet: Polsk har latinske bokstaver, men bruker spesielle tegn i tillegg for å uttrykke muljerte, nasalerte og harde lyder

Vokaler: De polske vokalene (9) er alltid korte. Karakteristisk for polsk er de nasalerte vokalene som vi ikke finner i andre slaviske språk. $a = [ɔ]$, og $e = [ɛ]$. Konsonanter: 26 konsonanter. For språklyder som ikke direkte kommer til uttrykk i det latinske alfabet, brukes dels sammensetning av bokstaver, dels diakritiske tegn, f.eks. $cz = [tʃ]$, $sz = [ʃ]$, rz og $ź = [ʒ]$, $ś =$ palatalisert $[ʃ]$, $ć =$ palatalisert $[tʃ]$, $ń =$ palatalisert n , $ł =$ «hard» l omtrent som w i eng. *we*. Det skilles mellom stemte og ustemte. Noen av konsonantene uttales som på norsk, men de fleste uttales helt forskjellig.

Trykk: Karakteristisk for polsk er at trykket ligger på nest siste stavelse

Adjektiv: bøyes i kjønn, tall og kasus. I tillegg gradbøyes de:

nowy – nowszy – najnowszy (ny, nyere, nyest) Flerstavede med mer og mest.

Genus: Tre kjønn – hankjønn, hunkjønn, intetkjønn

Kasus: 7 kasus (vanlig i slavisk)

Verbsystem: et utviklet aspektsystem (perfektive og imperfektive verber). Bare tre tider (nåtid, fortid, framtid), men fortidsformen kan være avsluttet eller ikke avsluttet.

Lånord: Latinske, franske og tyske lånord. Det viser Polens tilknytning til den vesteuropeiske kulturkretsen

Vietnamesisk

Vietnameserne kom til Norge som flyktninger i åra 1975 – 85. I dag bor det rundt 17000 vietnamesere i Norge, nesten alle i sør. Her er noen språktypologiske trekk:

Språkfamilie: Den austro-asiatiske språkfamilien (slektskap med språket i Kombodsja, men opprinnelig ikke med kinesisk,).

Lånord: mange kinesiske lånord, over halvparten av ordforrådet. Noen franske lånord og noen engelske (amerikanske).

Alfabet: Det latinske alfabetet

Uttale: Vietnamesisk skiller ord gjennom 6 tonelag . På norsk har vi kun to tonelag. I skrift markeres de ulike tonelag i vietnamesisk med aksenttegn over og under vokalen i ordet.

Rytme: Mindre forskjell mellom trykksterke og trykksvake stavelser, og stavelsene er like lange

Mange vokaler (sjeldne), uttales bak i munnen uten lepperunding

Ikke noe betydningsskilte mellom lang og kort vokal

Konsonanter: Eksisterer i skrift som på norsk, men har en annen lydverdi

Stavelser: De fleste ord inneholder bare en stavelse. Enkel stavelsesstruktur. Bare en konsonant foran vokalen og en bak. Bare få konsonanter kan komme til slutt , p ,t, k (skrevet c eller ch)

Morfologi: Usedvanlig lite bøyning (analytisk språk). Bøyning, avledning og sammensetning finnes ikke. I stedet for bøyning: forståelse ut fra sammenhengen, kontekst, funksjonsord og leddstilling. Flertall kan markeres med et foranstilt ord.

I stedet for bøyning av substantiv finnes det klassifiseringsord som ordet får foran seg.

Syntaks: Stor likhet med engelsk ordstilling (SVO).

Norsk er vanskelig for vietnamesere:

Få felles ord i de to språk

Vietnamesisk mangler bøyning, sammensatte substantiver og avledning

Vanskelig å lære å uttale norsk

Vanskelig prosodi (setningsrytme) Vietnameserne snakker derfor stakkato norsk

Bosnisk-kroatisk-serbisk

Språket i tidligere Jugoslavia. Nytt navn innført av Språkrådet. Over 20 000 språkbrukere. Første gruppe arbeidsinnvandrere på 1960/70-tallet. Den andre gruppa er flyktninger fra krigen 1990-95. Ulike grupper (bosniske muslimer), kroater, serbere). De språklige forskjellene er som mellom bokmål og nynorsk (små), men språkene skrives med ulike alfabeter

Språkfamilie: Indoeuropeisk (Slavisk)

Alfabet: kroatisk med latinsk alfabet, serbisk med kyrillisk (som Russland) og bosnisk med begge to

Vokaler: 5 vokaler (i, e, a, o, u)

Diftonger finnes ikke

Kvantitet, skille mellom korte og lange vokaler, finnes, men vises ikke i skrift

Konsonanter Flere fonemer som ikke finnes i norsk. Men mangler fonemet h (grafemet h finnes , men uttales som tysk x). Også ng-lyden og sj-lyden mangler

Jugoslavene har problemer med å uttale de konsonantene og vokalene i norsk som ikke finnes i morsmålet deres

Syntetisk språk, komplisert bøyning

7 kasus, tre kjønn som bøyes i tall og kasus

Verb bøyes i aspekt (vedvarende, gjentatte handlinger, engangshandlinger) og tempus, og person/tall

Subjektspronomen er utelatt (vises gjennom verbet)

Jugoslavene som lærer norsk sliter med å sette rett kjønn på substantivene (forskjellig)

Syntaks: Kasusspråk med friere ordstilling enn norsk

Somali

Somalierne kom som asylsøkere til Norge i åra 1992 – 2004 og er spredd over hele landet. Somalia ligger midt på kysten av Øst-Afrika i grense mot Etiopia. Med ca 7,4 millioner innbyggere og muslimsk religion, mange er analfabeter. Somalia var italiensk koloni, overtatt av britene i 1941. Uavhengig republikk 1960. Sosialistisk revolusjon 1969 med etterfølgende borgerkrig. Statskuppet i 1991 utløste en massiv flyktningstrøm.

Språk: Offisielt språk: somali, men også arabisk brukes, særlig som religiøst språk. Somali er nasjonalspråk i Somalia og morsmål til 90 prosent. Tre dialekter finnes. Normbærende er dialekten i nord. Arabisk er offisielt språk ved siden av somali. Mange arabiske lånord.

Tidligere kolonispråk: Engelsk og italiensk

Språkfamilie: Den afroasiatiske språkfamilie

Somalisk er et ungt skriftspråk – fra 1970-tallet.

Alfabet: Latinsk alfabet

Uttale: Store forskjeller mellom somali og norsk

Norsk har ni vokaler, somali bare 5. Disse vokalene eksisterer ikke i somali: y ø, u, æ. Uttaler a som danskene (nærmest æ). Som i norsk har somali betydningsskille mellom lang og kort vokal. Somali har 22 konsonantfonemer, deriblant flere som ikke forekommer i norsk

Somali skiller mellom høg og lav tone (trykk på høg tone)

Morfologi: Et syntetisk språk med rikt bøyningssystem

Substantiver: bøyning i kjønn, tall og kasus. Substantivene skifter kjønn fra entall til flertall.

To genus.

Bøyning skjer gjennom endelser og tonemønster (fordeling av høg og lav tone i ordet)

Komplisert verbøying. Formveksling markeres av tempus, aspekt, modus, negasjon og setningsnivå (helsetning/ leddsetning). Bøyningsmåte er endelser, forstavelser, trykkplassering og tonemønster

Syntaks: SOV (subjekt – objekt – verb). Men temaet bestemmer også ordstilling. Temaet kommer først og så kommentaren

Tyrkisk

De tyrkiske innvandrerne kom hit som arbeidsinnvandrere før innvandringsstoppen 1975

Språkfamilie: Uenighet, men ikke indoeuropeisk

Uttale: 8 vokaler, mangler norsk æ og u, men har en bakre vokal som ikke finnes i norsk
Ikke skille mellom lange og korte vokaler

Mangler de retroflekse konsonantene (fart, ferdig, barn, perle)

Stavelsesstruktur: ikke mer enn en konsonant foran vokalen - Lager om ord med i (stasjon – istasyon)

Tyrkisk er et forholdsvis lydrett språk.

Alfabet: latinske bokstaver siden 1928 (tidligere arabiske tegn)

Morfologi: Sterkt syntetisk språk. Ordformene er lange og består av flere morfemer.

Bare ett grammatisk kjønn, men 6 kasus

Adjektivet samsvarsbøyes ikke

Verbalsystemet er komplisert og svært forskjellig fra norsk. Skille mellom tempus og aspekt (utstrakt og ikke-utstrakt handling og person. En egen verbalendelse markerer om det er noe personen har opplevd sjøl, eller noe han har fått referert. Nekting uttrykkes også ved en endelse på verbet

Preposisjoner finnes ikke (bruker kasusendelser)

Syntaks: (SOV) subjekt – objekt – verbal

Persisk

(Språket i Iran)

Persiske flyktninger kom til Norge da sjahen ble styrtet og muslimsk styre innført. Iranerne bor helst på Østlandet.

Språkfamilie: Indoeuropeisk (i slekt med norsk), men hver sin gren. Persisk hører til greina indo-iransk.

Alfabet: Arabisk

Felles arveord: do (to), dohtar (datter, jente), madar (mor), nam (namn),

Felles lånord: batri (batteri), kelas (klasse), taksi (taxi)

Mange lånord fra arabisk

Morfologi: Samme grad av grammatisk kompleksitet som norsk

Substantivene bøyes i tall, men ikke i kasus. Ikke deling i grammatisk kjønn. Pronomenet ”u” brukes om både han og hun

Tempusbøyning av verb. Bøyes også i person og tall

Syntaks: SOV (subjekt – objekt – verb.) Setningene er ofte subjektløse (fordi verbformene viser person og tall)

Adjektivet er etterstilt substantivet *æsb é irani (iransk hest)*

Uttale: Vokale y, ø, u mangler

Skiller ikke mellom lange og korte vokaler

Har mange konsonanter som vi ikke har på norsk (glottale lyder)

Albansk

Albansk tilhører den indoeuropeiske språkfamilien og tales av ca 3,5 mill. i republikken Albania, i naboregionen Kosovo, Serbia (Kosovo-albansk) og i Makedonia. Albanere finnes i mange andre land, mest i Italia, Tyrkia, Hellas og USA. Til sammen regner en med rundt 6 millioner albansktalende i verden. Albansk har mange lånord fra romansk, slavisk, gresk og tyrkisk. Det er delt i to dialekter, *toskisk* i Sør-Albania (sør for elven Shkumbi) og *gegisk* i Nord-Albania og Kosovo. Albansk har 5 kasus. Adjektiver knyttes til substantivet med partikler som står etter substantivene (*djali i mirë* 'den snille gutten', *mirë*, snill). Verbalsystemet er komplisert med mange verbaltider og modi, bl.a. en egen form *admirativ* som uttrykker forundring. Albansk har visse fellestrekk i grammatikken med andre balkanspråk som rumensk, bulgarsk og makedonsk (balkanismer): Infinitiv er erstattet av atsetninger, og den bestemte artikkelen er etterhengt: *gur*, stein – *guri*, steinen.

Konsonanter som skiller seg fra norsk, er bl.a.: c = ts, ç = tsj, xh = stemt djs, dh = eng. they, th = eng. thing, gj = dj, q = tj, sh = sj, zh = eng. pleasure.

Sluttord

Denne framstillingen har ikke hatt som mål å gå inn i hele problematikken rundt læring av et nytt språk. Vi har stoppet opp ved ett aspekt - språkmøtet. Når en person skal lære et nytt språk, skjer det et språkmøte både i klasserommet og inne i denne personen. Det er møtet mellom det språk personen har fra før og det språket han/hun skal lære. Både målspråk og morsmål påvirker læringsprosessen. Derfor bør språklæreren være opptatt av begge.

Dette som vi har kalt språktypologisk innsikt er langt fra den eneste faktor i fremmedspråkopplæringa. Vi påstår ikke en gang at det er den viktigste. Men det er en faktor som i altfor stor grad blir neglisjert og der vi som lærere hele tida kan forbedre oss. Det er ikke bare snakk om kunnskaper, men også om holdninger.

Når læreren bryr seg om elevens morsmål og prøver å lære mer om det, gir han eleven økt selvrespekt og skaper større balanse i læringssituasjonen. Eleven er da ikke lenger en som ingenting kan. Han vet faktisk mye som læreren ikke vet. La elevene skrive på eget morsmål og deretter det samme på norsk. Det frigjør språkevnen.

Språkmøte er interessant. Det er rett og slett gøy!

Fredrikke – Organ for FoU-publikasjoner – Høgskolen i Nesna

Fredrikke er en skriftserie for mindre omfangsrige rapporter, artikler o.a som produseres blant personalet ved Høgskolen i Nesna. Skriftserien er også åpen for arbeider fra høgskolens øvingslærere og studenter.

Hovedmålet for skriftserien er ekstern publisering av Høgskolen i Nesnas FoU-virksomhet. Høgskolen har ikke redaksjonelt ansvar for det faglige innholdet.

Redaksjon

Hovedbibliotekar

Trykk

Høgskolen i Nesna

Omslag

Grafisk design: Agnieszka B. Jarvoll

Trykk: Offset Nord, Bodø

Opplag

Etter behov

Adresse

Høgskolen i Nesna

8701 NESNA

Tlf.: 75 05 78 00 (sentralbord)

Fax: 75 05 79 00

E-postmottak: ninfo@hinesna.no

Oversikt utgivelser Fredrikke

Hefter kan bestilles hos Høgskolen i Nesna, 8700 Nesna, telefon 75 05 78 00

Nr.	Tittel/forfatter/utgitt	Pris
<u>2007/9</u>	Matematikk på ungdomstrinnet : med IKT og Cabri som verktøy / Harald Nilsen og Henning Bueie	45,-
<u>2007/8</u>	Hva viser småbarnsforskningen om barns sosiale utvikling i tidlige leveår? : en kritisk gjennomgang av psykoanalytiske, læringspsykologiske og tilknytningsteoretiske forklaringer / Oddbjørn Knutsen	55,-
<u>2007/7</u>	Lese og skrive og regne er gøy... : arbeid med begynneropplæring i lærerutdanningene ved Høgskolen i Nesna 2003-2007 / Anne-Lise Wie (red.)	160,-
<u>2007/6</u>	Dannelsesperspektivet i lese- og skriveopplæringen og ansvarsfordeling som grunnlag for videre utviklingsperspektiver / Elsa Løfsnæs	220,-
<u>2007/5</u>	Language learning - additional learning - learning environment - teachers's role : classroom studies in Czech Republic and Poland / Harald Nilsen	70,-
<u>2007/4</u>	På den åttende dag : en reise i en lærers erfaringer / Harald Nilsen	35,-
<u>2007/3</u>	The School Reform – 2006: Knowledge Promotion : a critical view Den norske skolereformen – 2006: Kunnskapsløftet : et kritisk blikk / Harald Nilsen	30,-
<u>2007/2</u>	Holocaust : rapport fra et dramaforløp med utgangspunkt i Joshua Sobols' skuespill "Ghetto" / Tor Helge Allern	200,-
<u>2007/1</u>	Curriculumtenkning innen TIMSS : metodeutvikling	120,-
<u>2006/11</u>	Forskjellighet og likeverdighet : en dekonstruktiv lesning av kunnskap og utdanning i den fådelte skolen / Anita Berg-Olsen	50,-
<u>2006/10</u>	Små skoler i små samfunn : å studere utdanning og læring i kontekst / Anita Berg-Olsen	50,-
<u>2006/9</u>	Bruk av Moodle som læringssystem og et sosialt samspill mellom studenter / Tom Erik Nordfonn Holteng og Laila Matberg	40,-
<u>2006/8</u>	Veiledning av nyutdannede lærere på Helgeland : nyutdannede lærere – halvfabrikata eller ferdigvare? / Knut Knutsen	100,-
<u>2006/7</u>	Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 26.-27.januar 2006 / Knut Berntsen (red.)	60,-
<u>2006/6</u>	Psykologisk subdeprivasjon hos barn i tidlige leveår og konsekvenser for den semantiske og fonologiske språkutviklingen / Oddbjørn Knutsen	50,-
<u>2006/5</u>	Phonetics : A Practical Course (cd-rom) / Patrick Murphy	100,-
<u>2006/4</u>	Barn og unges digitale hverdag : lærere og lærerstudenter diskuterer overgrepssproblematikk i digitale medier / Per Arne Godejord (red.)	250,-
<u>2006/3</u>	News og BitTorrent som verktøy for formidling av overgrepssmateriale : studentrapporter fra Prosjekt Gå inn i din tid, 1.år bachelor informatikk, HiNe / Per Arne Godejord (red.)	40,-
<u>2006/2</u>	Learning Management System og foreleserens opplevelse av jobbytelse / Laila Johansen Matberg og Tom Erik Nordfonn Holteng	50,-
<u>2006/1</u>	Samspillets betydning for den semantiske og fonologiske språkutviklingen i tidlige leveår / Oddbjørn Knutsen	70,-
<u>2005/11</u>	IKT-basert norskundervisning i utlandet / Ove Bergersen (red.)	85,-
<u>2005/10</u>	Drama Nettverk : rapport fra samling på Nesna 20. – 23. oktober 2004 / Anne Meek m.fl. (red.)	95,-
<u>2005/9</u>	Slik vi ser det : hva synes studenter om sin egen IKT-kompetanse etter avsluttet allmennlærerutdanning? / Laila J. Matberg og Per Arne Godejord (red.)	35,-

<u>2005/8</u>	Praksiskvalitet i allmennlærerutdanningen : en studie av adopsjonspraksis ved Høgskolen i Nesna / Kåre Johnsen	90,-
<u>2005/7</u>	Argumenter for og erfaringer med fysisk aktivitet i skolen hver dag : en analyse av et utvalg relevant litteratur og prosjekter i og utenfor Nordland / Vidar Hammer Brattli og Kolbjørn Hansen	55,-
<u>2005/6</u>	Praksisorientert lærerutdanning : presentasjon og evaluering av Dalu 2003 (rapport 1 og 2) / Hallstein Hegerholm	145,-
<u>2005/5</u>	Kjønnsrelatert mobbing i skolen : utfordringer for lærerprofesjonen / Arna Meisfjord	30,-
<u>2005/4</u>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet (2.utg) / Patrick Murphy	45,-
<u>2005/3</u>	Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 27.-28.januar 2005 / Knut Berntsen (red.)	60,-
<u>2005/2</u>	Norsk som minoritetsspråk – i historisk- og læringsperspektiv / Harald Nilsen (red.)	75,-
<u>2005/1</u>	Mobbing i skolen : årsaker, forekomst og tiltak / Oddbjørn Knutsen	55,-
<u>2004/13</u>	IKT skaper både variasjon og læring / Per Arne Godejord	30,-
<u>2004/12</u>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet / Patrick Murphy	45,-
<u>2004/11</u>	www.fruktkurven.no : systemering och utveckling av ett webbaserat abonnemang system / Peter Östbergh	90,-
<u>2004/10</u>	Utvikling av studentenes reflekterte og praksisrelaterte læring / Elsa Løfsnæs	90,-
<u>2004/9</u>	Utvärdering av IT och lärkulturer : ett samarbetsprojekt mellan Umeå Universitet och Høgskolen i Nesna / Peter Östbergh, Laila Johansen og Peter Bergström	85,-
<u>2004/8</u>	Med sparsomme midler og uklare odds : oppfølgingstilbud for nyutdanna lærere / Harald Nilsen og Knut Knutsen	100,-
<u>2004/7</u>	Prosessen bak det å ta i bruk mappe som pedagogikk og vurderingsform / Tom Erik N. Holteng og Hallstein Hegerholm	60,-
<u>2004/6</u>	Utdanning og forskning innenfor samiske miljø på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 22. – 23.januar 2004 / Knut Berntsen (red.)	70,-
<u>2004/5</u>	Behov for kompetanseheving innenfor reiselivsnæringa på Helgeland / Knut Berntsen og Ole Johan Ulriksen	35,-
<u>2004/4</u>	Evaluering av databasert undervisning av 3Bi ved Sandnessjøen videregående skole / Johannes Tveita	20,-
<u>2004/3</u>	Skolens verdigrunnlag i et rawlsiansk perspektiv / Ole Henrik Borchgrevink Hansen	25,-
<u>2004/2</u>	Multiplikasjon i småskole og på mellomtrinnet / Bente Solbakken (red.)	45,-
<u>2004/1</u>	Humanistisk eklektisme i spesialpedagogisk rådgivning / Oddbjørn Knutsen	45,-
<u>2003/9</u>	RedBull NonStop 2002 : utveckling av et web-baserat resultatrapporteringsystem för en 24 timmars mountainbike tävling / Peter Östbergh	50,-
<u>2003/8</u>	"Kan du tenke deg å jobbe for Høgskolen i Bodø" : om Høgskolen i Nesnas etablering av informatikkutdanning i Mo i Rana / Geir Borkvik	25,-
<u>2003/7</u>	Lærerutdannere i praksisfeltet : hospitering i barnehage og grunnskole / Oddbjørn Knutsen (red.)	55,-

<u>2003/6</u>	Teori og praksis i lærerutdanning / Hallstein Hegerholm	50,-
<u>2003/5</u>	Nye perspektiver på undervisning og læring : nødvendige forskende aksjoner med mål om bidrag av utvidet innhold i lærerutdanningen / Jan Birger Johansen	30,-
<u>2003/4</u>	"Se tennene!" : barnetegning – en skatt og et slags spor / Nina Scott Frisch	35,-
<u>2003/3</u>	Responsgrupper : en studie av elevrespons og gruppekultur - norsk i 10.klasse våren 2003 Korgen sentralskole / Harald Nilsen	80,-
<u>2003/2</u>	Informasjonskompetanse i dokumentasjonsvitenskapelig perspektiv / Ingvill Dahl	40,-
<u>2003/1</u>	"Det handler om å lykkes i å omgås andre" : evalueringsrapport fra et utviklingsprosjekt om atferdsvansker, pedagogisk ledelse og sosial kompetanse i barnehager og skoler i Rana, Hemnes og Nesna kommuner i perioden 1999-2002 / Per Amundsen	80,-
<u>2002/1</u>	Augustins rolle i Albert Camus' Pesten / Ole Henrik Hansen	35,-
<u>2001/6</u>	Etniske minoritetsrettigheter og det liberale nøytralitetsidealet / Ole Henrik Hansen	35,-
<u>2001/4</u>	Evaluering av prosjekt "Skolen som grendesentrum" / Anita Berg-Olsen og Oddbjørn Knutsen	70,-
<u>2001/3</u>	Fra Akropolis til Epidaurus / Tor-Helge Allern	40,-
<u>2001/2</u>	Hvordan organisere læreprosessen i høyere utdanning? / Erik Bratland	45,-
<u>2001/1</u>	Mjøs-utvalget og Høgskolen i Nesna : perspektiver og strategiske veivalg / Erik Bratland	30,-
<u>2000/11</u>	Implementering av LU98 / Knut Knutsen	120,-
<u>2000/9</u>	Moralsk ansvar, usikkerhet og fremtidige generasjoner / Kristian Skagen Ekeli	40,-
<u>2000/8</u>	Er dagens utdanningsforskning basert på behavioristisk tenkning? : drøfting av TIMSS' læreplanmodell fra et matematikdidaktisk synspunkt / Eli Haug	90,-
<u>2000/7</u>	Sosiale bevegelser og modernisering : den kommunikative utfordring / Erik Bratland	50,-
<u>2000/6</u>	Fådeltskolen - "Mål og Mé" / Erling Gården og Gude Mathisen	60,-
<u>2000/4</u>	Bidrar media til en ironisk pseudo-offentlighet eller til en revitalisering av offentligheten? / Erik Bratland	40,-
<u>2000/3</u>	FoU-virksomheten ved Høgskolen i Nesna : årsmelding 1998 / Hanne Davidsen, Tor Dybo og Tom Klepaker	35,-
<u>2000/2</u>	Maleren Hans Johan Fredrik Berg / Ann Falahat og Svein Laumann	150,-
<u>2000/1</u>	TIMSS-undersøkelsen i et likestillingsperspektiv : refleksjoner rundt dagens utdanningssektor og visjoner om fremtiden / Eli Haug.	30,-
<u>1999/2</u>	Kjønn og interesse for IT i videregående skole / Geir Borkvik og Bjørn Holstad	20,-
<u>1999/1</u>	Fortellingens mange muligheter : fortellingsdidaktikk med analyseeksempel / Inga Marie Haddal Holten og Helge Ridderstrøm.	70,-